

8.-59. ARCHY

ročníku 1940. sbírka VII.-VIII.

Administrace (expedice): Stará Říše, Morava

ROMANO GUARDINI

SVÁTEK DUŠIČEK

(*Poučné*)

Dnešní den nás upomíná na ty, »kdož v Pánu zemřeli«. Připomíná nám naši spojitost s lidskými sourozenci, které od nás dělí tajemství smrti a které přes to objímá pospolitost téhož vykoupení. To-lik chápeme snadno; ale když nás tento den se svou liturgií upomíná, že jsme jim povinni láskou a pomocí, zní to asi leckomu cize. Co to znamená pomáhati zemřelým? V čem záleží jejich nouze? Co tvoří smysl, na němž je založena liturgie za mrtvé?

Věřící lid — tím slovem se myslí ti, kdož nejsou ještě neklidem rozumu a žádostí odtržení od kořenů — je si vědom své hluboké spojitosti s mrtvými. Jméno »dušičky«, kterým je nazývá, vyjadřuje důvěrnou blízkost a milující starost a péči. Tato péče zaujímá v jeho zbožnosti veliké místo, a nebylo by dobře, kdyby vymizela. To by znamenalo něco podobného, jako když sedlák odejde z rodné hroudy do města. Vzdělanec — a ani toto slovo nemá v sobě skrývati žádného podceňování; podceňování vzdělance bylo by právě tak pochybné jako podceňování lidu, neboť i vzdě-

lanec je skutečností a v jistém smyslu osudem — vzdělanec tuto obzvláštní péči o mrtvé ztratil. Obyčeje lidu jsou mu cizí. Tato skutečnost se nesmí odbyti zjištěním, že jeho víra už nemá síly. Péče a modlení a oběti lidu za duše zemřelých nejsou pouze jen »věrou« v křesťanském smyslu. Spíše v nich dále žije prastará spojitost zemi blízkého člověka s říší mrtvých. Tím nemyslíme přichylnost teple cítícího člověka k těm, kdož mu byli drazí; nemyslíme tím nic individuálního, co by souviselo s kulturou srdce nebo věrností charakteru, nýbrž něco mnohem elementárnějšího: Spojitost člověka, která vede do temna; spojitost, která vede z prostoru věcí a dějin do ticha tajemství; z cítící pozemské živoucnosti, kterou proudí krev, tam na druhou stranu do říše smrti... Míti tuto spojitost nezáleží na jednotlivci, nýbrž závisí na tom, jak dalece ještě žije v původních rádech bytí — a nezapomínejme, že tato spojitost, která dodává bytí takové hloubky, může toto bytí též ohroziti; vždyť byly doby, v nichž pro vědomí člověka mrtví měli větší moc nežli živí... Tato souvislost s říší mrtvých není vlastní pouze křesťanství, nýbrž náleží vůbec k podstatě člověka — ona však to je, která leží v základech vztahu k duším věrných zemřelých a která mrtvé tak bezprostředně pozdvihuje do našeho cítění. Vzdělanec tuto souvislost ztratil; proto mrtví nejsou pro něho bezprostřední skutečností. V něm nic bez-

prostředně neodpovídá na jejich bytí. Jeho poměr k nim určuje srdce a duch, nikoliv prahlubiny duše. Umírání je pro něho biologickým a osobním dějem, o němž myslí, že jej zná; a tak jeho poměr k mrtvým není v podstatě náboženský, nýbrž duchově-mravní. Proto k němu myšlenka »dušiček« bezprostředně nepromlouvá, a péči o ně se všemi těmi obrazy a obyčeji, jež se kolem ní kupí, pocituje snadno jako něco cizího.

K tomu přistupuje ještě další věc: Vztah k mrtvým byl vždy také prostorem, v němž se vynořovaly pocity bezprostředně vitálního a někdy i temného rázu. Smrt není pouze těžká a vznešená, nýbrž její hlas volá též to, co je v člověku ničivého. Ve smutku žije také mnoho temného; a před utrpeními na onom světě ozývá se v člověku netoliko ryzí soucit, nýbrž i krutost. Mnoho z toho se přelilo do představ a pocitů, které jsou určeny dušičkám. To se nám ozřejmí, srovnáme-li způsob, jak mluvilo o mrtvých ranné křesťanství, se způsobem, který se rozšířil ve středověku a pozdější době. Představy časného křesťanství jsou úplně pneumatického rázu; ovládají je obrazy světla, pokoje, zrození k věčnému životu a veliké moci vykoupení a milosti. Všechno naplňuje světlá moc pravdy a proměňující síla ducha. Později se derou do popředí obrazy utrpení. Vždy znovu se mluví o tomto utrpení. Bývá líčeno všemi prostředky obraznosti. Vzbuzuje se soucit, a to co

možná nejsilněji. V soucitu však žije všechna protirečnost člověka: dobré i špatné, čisté i pochybné. A tak se v prostoru představy dušiček uplatnilo též mnoho vlivů nedobrých, sentimentálních, sensacektivých. A vzdělanec, který už nemá oné bezprostřední spojitosti, si to nezbytně silně uvědomí a odpuzuje ho to.

Starost a péče o mrtvé je jedním ze základních prvků liturgického života; uvádím jen vzpomínku na zemřelé v mešním kanonu a hodinky za mrtvé. V lidové zbožnosti se tato péče vždy znovu objevuje. Co znamená? Oč jí běží? Snad se nám podaří najít přístup, který i nás, kdož jsme se vymkli z bezprostředních souvislostí s hloubkou, dovede k oné oblasti, kterou nazýváme místem očišťování.

Víra přislubuje, že člověk jednou vejde do nebe, do společenství věčného života Božího. Jeho bytí nekončí smrtí, nýbrž smrtí teprve vlastně začíná. Správněji řečeno: Věrou se v člověku život věčný zplozuje. Dokud putuje v čase, zůstává skryt. V okamžiku smrti se zjevuje. »Věčným« byl hned od počátku, pokud byl životem Božím; nyní se stává prostým časem a ryzí skutečností. Ve věřícím bytí je to důležitý okamžik, když člověk to, co přijde po smrti, začíná pociťovati jako skutečné, když jeho vědomí začíná sahati ze života za smrt. Písmo Svaté však praví, že »nic nečistého nevejde do království nebeského«. Mluví o roz-

hodnutí, které člověka může uvrhnouti též do věčného zatracení, neboť Bůh je svatý. Není toliko základem všeho dobra, není toliko čistým a spravedlivým, nýbrž je též Tím, který vše zlé, nečisté, zkažené a nízké od sebe zapuzuje. Věřící člověk musí se tedy sám sebe ptáti, zdali od něho, tak jak je, vede nějaká linie k Bohu. Já přece jsem to, který má vejíti do života věčného. Vím však také poněkud, jak to se mnou je. A jsem-li už jednou tak daleko, že se zřeknu toho povrchního odvolávání se na Boží dobrotu, které myslí, »že se to všechno spraví«, pak cítím nemožnost dostat se k Bohu, tak jak jsem. Teď mi ovšem víra říká, že se mám k Němu dostat nikoliv z vlastní síly, nýbrž pomocí Jeho milosti; že Bůh přichází a táhne mne k sobě; že Kristus mne vykoupil a já se stávám účastným Jeho milosti. Nesmějí však to býti žádná kouzla, nýbrž skutečnost. Musím si to osvojit. A tak znovu se vynořuje otázka: Osvojil jsem si to opravdu? Obnovil se můj život z milosti?

Co vlastně určuje u člověka, zda je dobrý či zlý? Jeho smýšlení. »Smýšlení« vychází ze svobody; z oné tajemné pohyblivosti člověka, která ho činí schopným, aby sám od sebe se dal nějakým směrem ducha. Možno též říci, že smýšlení je přímo vůlí k tomu směru, z níž svoboda sebe určuje. Je prvním »smyslem«, v němž onen počátek, který

se jmenuje svoboda, začíná: v dobru anebo ve zlu. Z podstaty řečeno: Z Boha nebo z vlastního; směrem k Bohu nebo směrem od něho. Je-li smýšlení dobré, člověk náleží k Bohu. Stejně správně, ba ještě správněji, ale »tvrdá na poslech,« zní ta věta takto: Jestliže člověk náleží k Bohu, pak jest jeho smýšlení dobré. Proto také Písmo praví, že »lidé zalíbení« mají pokoj. Slovo »zalíbení« znamená milost, kdežto velebením či slávou rozumí se oni lidé, kteří jsou milostí zabráni; znamená však také dobrou vůli, kdežto velebení či sláva znamená ony lidi, jichž smýšlení se obrací k Bohu a kteří se v něm Bohu líbí.

Co však je toto smýšlení, hledíme-li naň živě? Je to ona počáteční síla bytí, ona skutečnost, že konání člověka samo ze sebe se dává směrem hodnoty a pak sám tento směr, který se takto uskutečňuje. Objevuje se nejprve ve svrchní vrstvě, tam, kde jej můžeme bezprostředně zachytiti a zakusiti, v našem vědomí. Tím však není vyčerpáno. Jsou případy, kdy své smýšlení úmyslně zaměrujeme a řídíme: když si z nějaké příčiny řekneme, že to s naším životem není v pořádku a že jej musíme změnit. Potom se zkoumáme, odsoudíme spáchané bezpráví a rozhodneme se k dobrému — máme však možná už při tom pocit: Ale vždyť já zase pochybím! Zde se v tom, čemu říkáme »smýšlení«, uplatňuje jisté rozvrstvení. Pod tím, co je vůlí bezprostředně ovládnuto, jsou ještě věci ne-

zvládnuté. Když to zpozorujeme, hledíme, abychom tu vzpouzející se vrstvu, vycházející z horní už ovládnuté vrstvy, pronikli a abychom do ní vehnali chtěné smýšlení — s větším či menším úspěchem. Zde se ukazuje, že smýšlení je stavěno směrem do hloubky, vždy dále, do polovědomí, podvědomí, nepovědomí. Nikdy nebude lze říci, jak daleko do hloubky to jde; jde to do bezedna. Kdo tedy smí prohlásiti, že je dobrého smýšlení? Dobrota; za níž můžeme ručiti, sahá tak daleko jako naše vědomí; pak to jde do neznáma. Úkolem našeho snažení je, abychom tuto dobrotu hnali stále hlouběji, a tušíme teď zajisté, co znamená »očišťování svědomí« a »očišťování srdce«, o němž mluví učitelé duchovního života. Je to úloha nadlidská: učiniti vůli dobrou až do základu . . . Když však člověk zemře a předstoupí před Boha — jak tomu je potom s jeho smýšlením? Mysleme si třeba takového člověka, který šel nejprve špatnou cestou, nestaral se o Boha a potom, možná už pozdě, obrátil. Učinil to, o čem Písmo praví, že andělé v nebesích se z toho radují, obrátil se. Obrátil své smýšlení, jak dalece je mohl zachytiti. Jak ale je tomu s tím, co jde do hloubky? Podobně však to platí pro každého člověka, i pro těch »devadesátdevět spravedlivých, kteří nepotřebují pokání«, a pro ty obzvláště. Platí to i pro toho, kdo se snaží a na sobě pracuje . . . Ale teď toho na chvíli nechme.

Člověk má býti dobrým. Býti dobrým znamená na rozhodujícím místě chtít dobro, mít dobré smýšlení. Je však to tím vyčerpáno? Zcela jistě nikoliv; je to jen místo rozhodnutí, kde vzniká směr. Samotné býti dobrým znamená více. Když Kant říká, že »jen jedno je dobré, totiž dobrá vůle,« pak bloudí. Staré myšlení dobře vědělo, že dobrou má býti nejen vůle, t. j. smýšlení, nýbrž i skutek, ba samo bytí. Smýšlení má z onoho vyhrazeného prostoru, kde člověk s tak tajemnou lehkostí sám sobě leží v ruce, vniknouti do prostoru skutečnosti, skutečného jednání a setkávání. Tak na př. se mám netoliko svým smýšlením pro pravdu rozhodnouti, nýbrž ji také říci.

Co však to znamená říci pravdu? Především, abych se vynasnažil mluvit slova, která jsou objektivně správná. Možná ale že mám vnitřní výhrady; vůle k pravdě musí tedy k nim proniknouti a je přemoci . . . Za těmi mohou vězeti křivé úmysly, zastření a zbabělosti; ty musí smýšlení pravdivosti vyhledati a s nimi se vypořádati — a tak dále. U skutečňovati smýšlení pravdivosti tedy znamená, že toto smýšlení musí z nejsvrchnější, snadno zachytitelné vrstvy pronikati stále hlouběji. Bylo by plně uskutečněno teprve tehdy, až by celá živoucí síla člověka byla tomuto smýšlení k službám; až by pravdivost pronikla až do nejhlubších hnutí; a to nikoliv pouze do vědomých, nýbrž i tam, kde vězí všechno to temné, sobě odporující,

vzpurné a špatné, k čemu náš pohled bezprostředně vůbec nedochází... Kdo tu smí říci, že je pravdivý? A když člověk umře — jak potom přijde před Boží oko?

Musíme však jíti ještě dále. Dobrota, která se na člověku žádá, neznamená toliko, abychom dobro konali, nýbrž, abychom dobrými byli. Látkou pro to je bytí člověka: látkou tělesnou, duševní a duchovou. Tato látka však není toliko prostě bez tvará, nýbrž ona se vzpírá. Bouří se. Je namnoze zmatená a zkažená, nepoctivá a záludná, nečistá a zlá. Tato látka má býti ze smýšlení a smýšlením propracována. Smýšlení má v ní jako vnitřní směr všechno pořádati; jako vibrace hodnoty všechno prochvívati a ovládati.

Pakliže se zkoumáme v tomto smyslu, budeme míti dojem, že z našeho živoucího bytí je zabrána toliko tenká vrstva. To ostatní leží pod ní jako země, do níž pluh už nedosáhne. Státí se dobrým, toť úkol, který člověku bere odvahu. Co to asi je, co vykoná takový světec! Světec je člověk, jehož celé bytí se dostalo do pohybu a bylo až do základu prosvětleno a přetvořeno. Co tu máme říci my? Jak my přijdeme před Boha?

A ještě nejsme u konce. Býti dobrým v bohatství smyslu toho slova znamená ještě více. Věříme, že jsme vedeni Božím řízením. Den za dnem nám od

Něho přináší úkoly. Práce, dílo, boj, přemáhání, oběť mají býti vykonány. Víme dobře, jak zřídka to skutečně děláme. Býti dobrým však znamená, aby v každé chvíli bylo vykonáno, co do ní patří, aby tak život nabyl plnosti svého tvaru, tak jak jej Bůh zamýšlel. Co nebylo vykonáno, nemůže býti dohoněno, neboť každý den je jen jednou, a další den má zase své úkoly. Co se stane z mezer a prázdnot v tomto pomíjejícím životě? . . . A jak je tomu s tím, co bylo uděláno špatně? Můžeme to poznati, můžeme se pokusiti udělati to lépe, ale co je vykonáno, je vykonáno a vězí to v bytí. Co s tím se stane?

Když člověk předstoupí před obličej Boží: do světla pravdy, která vše odhaluje; před svatost, která od sebe zapuzuje všechno, co není svaté — co je potom?

Víra praví, že člověka, který byl dobré vůle, Boží láska přijme. Bůh se k němu obrátí svou svatostí; daruje mu ji.

Co to však znamená? Přece mu ji nedaruje tak, aby pod ní zůstalo to šeredné? Jako plášť na přikrytí špíny?

Odpovídáme: Bůh odpouští hřích.

Ale co znamená odpustiti? Přece to neznámá to, co činí člověk druhému, když mu »odpouští« nějakou urážku? Takové odpuštění nechává bytí druhého nedotčeno. Říká toliko: Už nic proti tobě nemám. Boží odpuštění nemůže přece zname-

nati toliko, že se Bůh na člověka, který zhřešil, dívá dobrotivým okem, ale člověk že zůstává tím, čím je! V člověku se musí přece něco díti!

Mohli bychom říci, že láska Boží člověka přetváří.

Zajisté, konec konců tomu tak je — ale budme opatrní. Bůh je všemohoucí, ale není kouzelníkem. Láska Boží tvoří, ale v pravdě. Bůh dává člověku »nové srdce« a »nový život«; to však zcela jistě neznamena, že z učiněného se stane neučiněné. Zde je mezera. Zde se musí něco odehráti: Očišťování — a teď jsme tam, kam jsme chtěli přijíti.

Když člověk vstoupí do věčnosti, opustí čas. Pak je »den, v němž může působiti,« ten tam. Vstupuje do stavu, v němž už nemůže působiti, nýbrž toliko býti. To už se pak nemůže nic změnit?

V člověku, který odešel dokonalý, nikoliv. Ten by zasvítit v ryzí přítomnosti věčného života. Právě tak v člověku, který by byl zlé vůle. Ten by ztrnul v záhubě věčné smrti. Jak ale je tomu s člověkem, který je dobré vůle, kterému však ta vůle ještě nepřešla v bytí anebo mu tam nepřešla dosti? Jehož dobré smýšlení proniklo jen něco málo pod povrch, ale pak začíná vzpoura, a hloubky jsou plny zla a nečistoty? Jak je tomu s člověkem, jehož život nese v sobě všude mezery nevykonaných úkolů a kazy úkolů špatně provedených. Ten člověk už nemůže nic učiniti, odpovídá církev,

ale může trpěti. A jeho utrpení mu přichází přímo z jeho stavu.

Když vstoupí do světla Božího, vidí se Božíma očima. Miluje Boží svatost a nenávidí sám sebe, protože jí odporuje. Pociťuje svůj stav. Co před tím pouze byl, co možná tušil, to teď ví. Co před tím jen v sobě měl, to teď prožívá. Prožívá sám sebe jakožto takového, jakým je před Bohem, a to musí býti utrpení, jakého si nelze domyslit. Toto utrpení však tvoří. V něm se dokonává přeměna člověka v dobrého. Smýšlení proniká dolů, stále hlouběji, až dosáhne své vlastní vnitřní nekonečnosti, nekonečnosti dobré vůle. Smýšlení přechází do živých sil a prožihá je — až všechny síly jsou jím zachyceny a podrobí se ryzí ochotě k činu. Prostupuje bytí, až člověk nejen dobře chce, nýbrž dobrým je. Až se dobro stane formou jeho skutečnosti; a v poměru, jak se to děje, stává se krásným. V tomto dění je umírání a ožívání spojeno v podivuhodné tajemství. Člověk zde stále používá smrt, ale smrt, z níž vystupuje život.

Toto tajemství zabírá i prázdnotu toho, co nebylo vykonáno. Nikoliv jako kouzlo, které způsobilo, že to, co se nestalo, najednou přece se stalo. Taková myšlenka byla by na újmu pravdě. Musí však býti možno, aby člověk, odevzdá-li se přetvořující vůli Boží — neboť tento děj je tvorbou Boží; všechno, co jsme řekli, je milost; nikoliv vlastní chtění a konání, nýbrž dílo Boží; ale Boží dí-

lo, které se uskutečňuje v realitě člověka a z jeho svobody — aby v tomto nejhlubším sjednocení se svatou vůlí Boží dohonil, co byl zameškal. Musí býti možno, aby člověk život, kterého nepřestál, přestál dodatečně, aby pravdu, které nepoznal, poznal dodatečně, aby lásku, které kdysi nedokonal, dokonal teď. Rozumí se ovšem, že nikoliv prostě jako náhradu; co se neopakuje, nemůže býti nahrazeno. Ale není už v lítosti obsažen poukaz na toto tajemství, že člověk může něco dohoniti? Co je opravdová lítost? Nikoliv pouze bolest nad pochybením; ta by mezeru jen zdůraznila. Lítost je více. V ní se člověk znovu měří s tím, co bylo; proniká to poznáním, posouzením, vůlí a smýšlením. Nikoliv, to ještě nestačí: činí to tím, že to žije. Každá pravá lítost vychází z lásky k životu, k tomu, co je spravedlivé a krásné, a směřuje konec konců k věčně živoucímu a svatému Bohu. V ní se uskutečňuje něco více nežli pouhé zaujetí stanoviska k něčemu, co bylo. Vše se znovu bere do ruky a nabývá to nového rázu . . . Pak tu máme také hluboký poznatek z psychotherapie, který ukazuje, jestliže člověk v časném mládí nebo i jinak v nějakém choulostivém okamžiku neobstál v nějakém úkolu, že se to vše v nitru usadí pod jasnou oblastí vědomí, v nepovědomém, a odtamtud to ničivě působí na celý život. Zde nepomáhají žádné prostředky a opatření, nýbrž člověk musí to, co bylo špatně prožito,

znovu přestáti. Člověk to musí vynést do svého vědomí, musí se tomu statečně postavit a upřímně udělati, co teď může býti učiněno. Tím se v životě zjedná pořádek. Tato zkušenost nám něco naznačuje. V tom, čím se zabýváme, běží přece o to, aby se člověk znovu měřil s celým životem. »Soud« znamená, že se člověk zúplna vidí ve svatém světle Božím. Vidí všechno: stavy i příčiny, věci náhodné i podstatné, věci vnější, vnitřní i nejvnitřnější; vše, co už poznal, i co mu zůstalo skryto, ať už to leželo příliš hluboko, anebo to bylo zapomenuto neb zatlačeno a zasypáno. To všechno člověk vidí. A vidí to úplně nechráněn. Všechno, co jindy zbavuje člověka citlivosti: pýcha, marnivost, spěch, zábava, lhostejnost — to vše je pryč. Člověk je úplně otevřený, zcela cítící, zcela usebraný. A chce. Vždyť stojí na straně pravdy. Je ochoten čeliti v tomto soudu sobě samému, svému životu, všemu, co zameškal, všemu polovičatému a zmatenému. V tajemném utrpení staví se tu srdce do služeb lítosti. To působí, že co bylo zameškáno, je člověku znovu darováno. Co bylo špatně uděláno, uvádí se do pořádku; co bylo zle prožito, se ničí a převádí se v dobro. Nikoliv vnější nápravou, nýbrž tak, že všechno prochází přetvořujícím tajemstvím lítosti a obrozuje se.

To je očišťování, o němž mluví Církev.

O něm jistě žádné srdce, které je na pravém mí-

stě, neřekne, že nemůže k němu naléztí vztahu. Což neodpovídá naše duše ve své hloubce spíše díkem za to, že se jí toho má dostati? Což neříká naše nejhlubší nitro: Jak rád bych byl už tak daleko? Zde však také jasně vysvítá, jak mnohý rys na tom obraze, který si děláme o zesnulých, je zkreslen. Slovo »dušičky« je plné milující péče, to je pravda; má však do sebe též cosi malého a zmenšujícího. »Mrtví v ruce Boží« nemají na sobě nic, co by zasloužilo politování. Stojí v utrpení, jehož si nelze domyslit; ale toto utrpení je veliké. Kdybychom nějakého člověka velmi milovali, a ten člověk by byl šel špatnou cestou, ale jednoho dne by ho zasáhlo světlo, a my bychom teď viděli, jak stojí v hluboké nouzi přerodu — litovali bychom ho? Měli bychom o něj strach, nesli bychom spolu jeho utrpení — vždy však bychom viděli, že se tu děje cosi velikého, a pociťovali bychom úctu. Musíme tedy obraz zesnulých oprostiti ode všeho malicherného; ode všeho, v čem se vyjadřuje skrytá potřeba člověka viděti druhého trpěti; všechnu horlivost v pomáhání, všechnu milosrdnou dotěrnost. To tam nepatří. Písmo svaté nás učí jinak a rovněž církevní liturgie. Jsou to synové a dcery Boží, které jsou v nouzi, ale zároveň též ve vítězoslávě svého pronikání k slávě.

Ale jak je tomu s péčí o ně? Ta má býti. Obraz, který jsme si právě vyvolali, může nám pro ni u-

kázati správnou cestu: Kdybychom stáli vedle milovaného, k dobru se probíjejícího člověka, jistě bychom mu chtěli pomoci, ale nikoliv poučováním a drobnými praktikami. Snažili bychom se mu porozuměti; spolu prožívati, co on prožívá; býti vnitřně u něho a když toho potřebuje, podati mu ruku každým způsobem skutečné pomoci... Zajisté, že chceme pykajícím duším našich lidských bratrů a sester pomáhati, ale ne tak, jako by to byli žebráci, a my jim dávali almužnu. Ne tak, že bychom zde něco dělali, a jim tam na onom světě, že by se z toho dostávalo účinku. Máme o nich věděti u víře. Býti u nich svou láskou. Vžívati onu moc, která působí dílo jejich přetvoření, prositi Boží lásku, aby pykající duše mocněji prožíhala svým ohněm, aby hlouběji vnikala do kořenů jejich bytí, aby jej vítězněji strhovala v počátek vzniku a nechala je povstati k plnější čistotě... A má-li někdo v lásce už větší zkušenosti, je-li hlouběji zasvěcen v tajemství Kristovo, pak nechť pomyslí na to, že ono nově tvořící utrpení přichází z Vykoupení, a nechť hledá spojení s vykupující vůlí Kristovou.

Z němčiny přeložil František Pastor

V L A D I M Í R V O K O L E K

B Á S N Í K

*Hle, život můj jak skrytá cesta
se trním veršů prodírá!*

*Mě poesii Anděl trestá
a v ranách zrak mi otvírá.*

*A sotva zavře jedna jízva
zarudlé oči bolesti,
hned jiná jako boží výzva
otevře ránu milosti.*

*Tak v stálém bdění, v stálém střehu,
od Boha vyzván k vidění,
já nepoznal tu sladkou něhu,
kdy bez úzkosti duše sní.*

*Ach, zavřít oči v opojení
a snít, že není — žal a trest;
však ranám víčka zahojení
již dávno sňal Ten, který jest.*

*Ach, v pohledu Tvém hořet stále,
než tělo v prach se obrátí,
a zpívat písně k boží chvále,
že hřích jsi mi dal poznati.*

*A vidět v stínu Getzemaný
jak trpí v každé podobě,
sám, ztracený a nepoznaný,
jak marně stýská po sobě.*

*A vidět v osamělém bdění
Tvář v potu podob nevěrných
jak vykupuje krví snění
svých učedníků znavených.*

*Jak zemi, zlořečenou Bohem,
sám v sobě slzou zalévá,
a kletbou prorostlý jak hlohem
sám na modlitbách prodlévá.*

*Jak kolem sebe marně hledá
beránka v houští rozvitém,
uštvaný pohled k nebi zvedá
sám chycen v keři trnitém.*

*A vidět, vidět každou ranou
hřích — osten v srdci Eviném
jak v růži, na smrt roubovanou,
zkvet v obličejí nevinném.*

*Ach, v zardění Tvém hořet stále,
než tělo v prach se obrátí
a zpívat písně k boží chvále,
že hanbu dals mi poznati.*

*A přece jako slepec tápat,
než v neuzřené uvěří,
a narážkou jen věci chápat,
o něž se ruka udeří.*

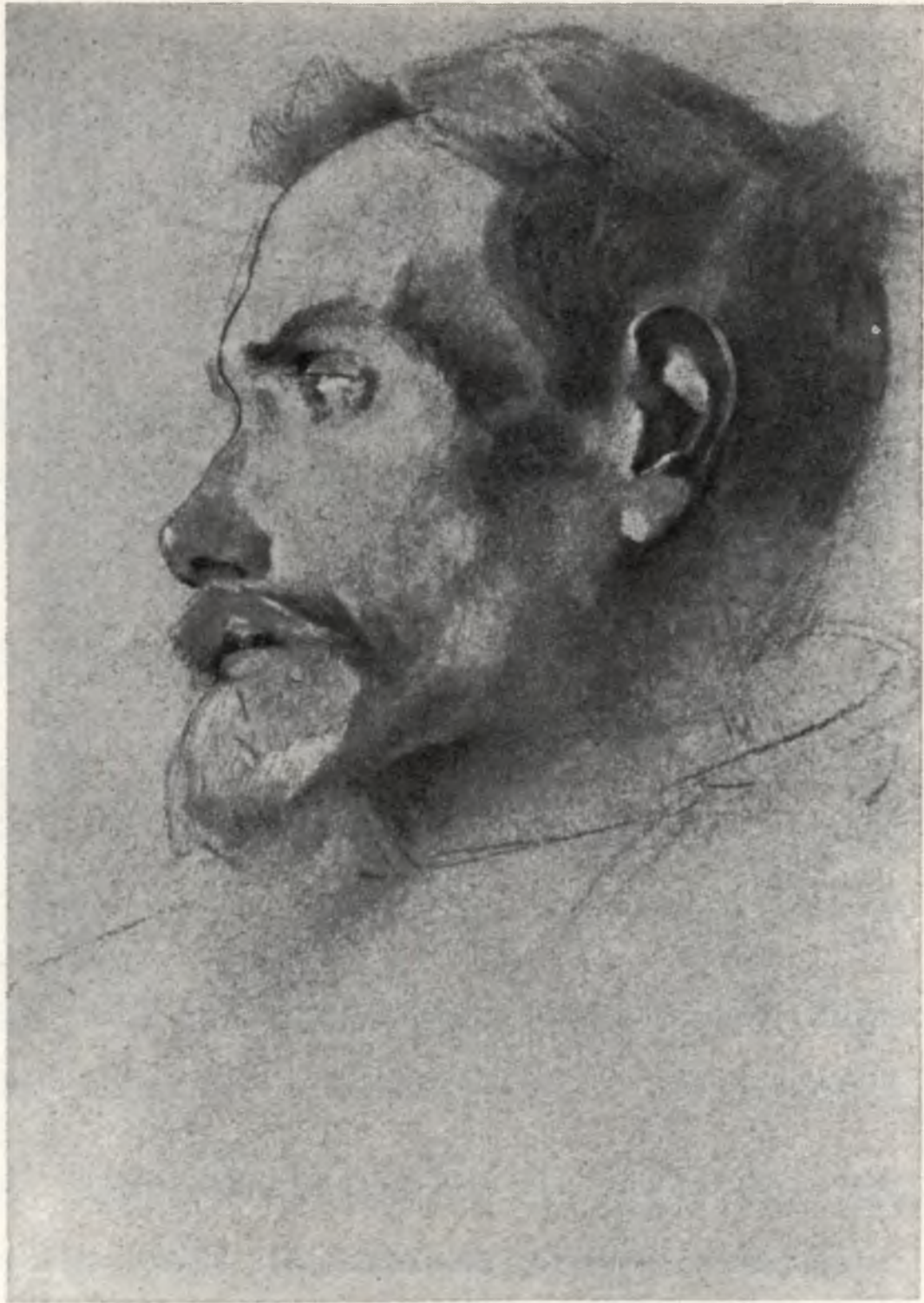
*Však uchopením ruka raní
těž věci v bolest poznání,
než ovinu je něžnou dlaní,
než sám k nim přilnu v pokání.*

*A sotva že se hojí ve mně,
smrt dlaně moje odtrhne
jak obvaz od všech věcí země
a láskou mojí pvrhne . . .*

*Až poznám na smrtelném loži,
že nikde není přilnutí,
pak bytost má v Tvůj bok se vloží
a víru svou si vynutí*

*jak ruka Tvého učedníka:
neralézajíc nikde klid
všech věcí k věření se zříká
pro větší touhu uchopit.*

*Ach, v bolesti Tvé hořet dále,
až tělo v prach se obrátí
a v jiných zpívat k boží chvále,
že neklid dals mi poznati.*

FRANCIS THOMPSON

Kreslil Hon. Neville 1907

22. září

O SVATÉM MUČEDNÍKU FOKASOVI

Umučen při jednom pronásledování křesťanů

(Památka dnes)

*„Kde jest, ó smrti,
osten tvůj?“*

Byl zahradníkem v Sinope na Černém moři. Jeho majetkem byla zahrada na pokraji města a v ní malý domek. Byl živ z práce svých rukou. Především však byl vzorným křesťanem. To bylo zlé v oněch dobách.

»A tak tedy«, vypravuje biskup Asterius z Amaseje, »přišli katané. Aniž měli o tom tušení, zašli právě k tomu, po kterém pátrali. Zatím ještě tajili příčinu svého příchodu. Chtěli nejprve na předměstských lidech vyzvědět, kdo Fokas je a kde bydlí. Pak ho chtěli náhle přepadnouti, docela tak jako židé pod vedením Jidášovým se zmocnili Našeho Pána.

Nevěděli, že kořist už uvízla v síti. Když však, jak už to bývá, seděli pohromadě u stolu a rozhovorem důvěrněji se sblížili, zeptal se jich Fokas, kdo jsou a co je přivedlo do Sinope.

Tu mu prozradili svůj úmysl a prosili ho, aby jim při zatčení toho křesťana byl nápomocen.

Fokas je klidně poslouchal. Neprozradil se ani hnutím obličeje ani žádným slůvkem. Po strachu nebo hrůze nebylo na něm ani stopy. Na útěk ani nepomyslíl.

»Pomohu vám při vaší práci«, řekl. »Znám toho muže. Toho snadno vypátráme. Zítřka vám ho ukážu. Zatím si odpočiňte v mém skrovném domě.«

Potom vyšel ven, vykopal si hrob a uchystal všechno, čeho jest třeba k pohřbu.

Nazítří ráno předstoupil před ně a řekl: »Pátral jsem za vás bedlivě po Fokasovi. Kořist je připravena. Můžete po ní jen sáhnouti a jest vaše.«

»Kde je?« ptali se spěšně.

»Docela blízko! Stojí před vámi. Já sám jsem Fokas. Proveďte svůj úkol a korunujte zdarem svou dlouhou cestu a své námahy.«

Ztrnuli úžasem.

Chvilku ještě váhali provésti krvavý rozkaz na šlechetném hostiteli.

Na konec však zvítězila surová mysl katů. Fokas byl sťat. A oběť jeho života vystupovala líbezně vzhůru k Božímu trůnu.« —

»A až toto smrtelné obleče nesmrtelnost, tehdy se naplní řeč, kteráž napsána jest: Pohlčena jest smrt ve vítězství. Kde jest, ó smrti, vítězství tvé? Kde jest, ó smrti, osten tvůj?« (I. Kor., 15, 54.)

Podle jeho „Života“ (kap. 1. čís. 8 a 9); řecký text a latinský překlad v ASSB k 22. září VI 296.

16. října

O SVATÉM GERHARDU MAJELLOVI,
bratru laikovi z Kongregace Nejsv. Vykupitele
(Zemřel 16. října 1755 v Caposele; svátek 16. října)

Ztracený klíč

Hle, na náměstí v Lacedogni stojí mladý biskupův sluha Gerhard a dívá se ulekaně do studně. Vyklouzl mu z kapsy klíč od domu a leží teď tam dole v hlubině... To bude pěkný výstup, až se chorobně rozčilený vznešený pán vrátí domů a najde dům zamčený.

Gerhard však se nedá zmásti. Rychle rozhodnut spěchá do blízké kathedrály a přinese Jezulátko z jesliček.

Zvědavě se kupí lid kolem studně. Co jen ten Gerhard zamýšlí?

»Ach, děťátko! Rozmilé děťátko! Jen ty mi můžeš pomoci z nouze. Hleď přece, abych ten klíč zase dostal!«

Potom přiváže Jezulátko na studniční lano a pouští je do hloubky.

»Děťátko, sladké děťátko! Přines mi zase ten klíč!« volá za ním...

Zvolna se vine lano zase vzhůru. Výkřik a kolem

dokola udivené vzrušení. Děťátko jest zase zde — ve své ruce nese klíč.

Gerhard jej bere s radostným děkováním; děťátko pak odnáší ve vítězoslavném průvodu zase do kostela.

Ztratili jsme kdysi klíč k nebeskému království. Ležel dole, hluboko v propasti, a lidstvo tu stálo bezradně, neboť nikdo nemohl pomoci. Tu přišlo Božské Dítě, Pán, který jediný mohl spasiti: »Svatý a Pravý, kterýž má klíč Davidův; kterýž otvírá, a žádný nezavírá; zavírá a žádný neotvírá.« (Zjev. 3, 7.)¹⁾

Příběh podle beatifikačních spisů a K. Dilgskrona: Život svatého Gerharda Majelly (něm. 1909, str. 21).

¹⁾ Velká adventní antifona při nešporách dne 20. prosince (čtvrtá z t. zv. antiphonae majores, které všechny začínají zvoláním Ó), zní: „Ó klíči Davidův a žezlo domu Israelova: kterýž otvíráš a nikdo nezavírá; zavíráš a nikdo neotevírá: přijď, a vyveď z domu žaláře vězně sedícího ve tmách a v stínu smrti!“

7. listopadu

**O BLAŽENÉM ANTONÍNU BALDINUCCIM
Z TOVARYŠSTVA JEŽÍŠOVA,
italském lidovém kazateli**

(Zemřel 7. listopadu 1717 v Pofi; svátek dnes)

Padající listí

»Děti! chcete vidět,« zvolal blažený Baldinucci uprostřed jednoho svého kázání pod širým nebem, »chcete vidět, děti, jak se hříšné duše den co den hromadně řítí do pekla? Hleďte, právě tak jako listí tam naproti s toho jilmu.«

V témže okamžiku se uvolnilo listí s větví stromu a bylo slyšeti šum a šustot, jako když se spustí jarní déšť. Ten déšť byl tak hustý, že lidé stěží viděli druh druhu. A ta strašlivá podívaná trvala jistě tak dlouho jako žalm: »Miserere.« Vyděšen padal lid na kolena: »Misericordia!« »Slitování! Slitování!«

»Basta!« »Dosti!« zvolal kazatel hlasitě a slavnostně. Ihned přestalo listí padat. Jilm však tu stál v jarním slunci vprostřed všech těch hustě obrostlých stromů skoro holý jako odstrašující výstražné a prorocké znamení.

Tak klesají bezbožní do záhuby. Ne tak spravedli-

vý: »Ten bude jako strom, který štípen jest podle vod tekoucích, jenž ovoce své vydá časem svým: a list jeho nesprchne: a všecko, cokoli činiti bude, šťastně mu se povede.« (Žalm 1, 3)

Příběh podle výpovědi očitého svědka v beatifikačním procesu u Vannucciho, Vita del b. A. Balducci (1893) str. 132. Též ASSB k 7. listopadu III 731 B/c.

Drobné zkušenosti

VĚCI BLÍZKÉ.

Den minul a večer se ptá po jeho naplnění. Přišel ke mně můj večer a byl jeden den můj?

Městem, v němž bydlím, vedou rovné ulice. Jsou zařízeny pohybem, který dychtí po cíli, a k tomu, aby se jimi spěšně probíhalo podél front domů, z nichž žádný nevystupuje z řady. Jsou prázdné přes všecken ruch, neboť nikde v nich není blízkosti.

Bože, Ty Blízký, třebaže jsi daleko, já, kterou mámí prázdné dráhy času, to jsem dnes nenašla svůj den, protože jsem se nezastavila u věcí nejbližších? Zním abstrahující linie myšlení a do dálky se rozpráhující velikářské úmysly vůle.

Nebyl ten den mým, protože jsem neviděla, co mi přiblížil? Mé myšlení, chtění, můj neklid jen přešel kolem toho všeho, co se skutečně může státi? Věci nejbližší nestojí na cestách, které klamou svou ztrnulou přímočarostí. Věci nejbližší obklopují se prostorem, který tvoří spojení se všemi věcmi a kterým nelze spěšně projíti, protože zůstávati v něm přivádí k jeho věčnému cíli. Nej-

bližší věci nejsou jako fronta podél prázdné ulice; ony naplňují, kdekoliv se dějí. Nejsou myšleny ani chtěny; jsou nám dávány a stojí mimo systém našich plánů. Čekají na ruku, která má svobodu uposlechnouti a konati. Jsou všude, kdekoliv jsem; a přece ta ubohá ruka se nevztáhne, aby je konala, aby je milovala, aby byly její?

Malá práce, která teď musí býti vykonána, modlitba ve vhodný okamžik, která by v setkání otevřela cestu ode mne k Tobě, která by překonala, co překáží; povinnost, která v danou chvíli vznáší svůj požadavek; člověk, který dnes ke mně přišel; myšlenka, která byla blízko.

Nejbližší věci neznamenaají všední maličkosti. Nejbližší věc je to, co v tom kterém okamžiku je povoláno, aby se stalo; je to klíč ke skutečnosti, ke všemu tomu, co jsi povinen. Je to brána z prázdnoty ven do života. Skrze věci blízké odcházíš z ulic k tomu, co každá ulice hledá.

Otče prozřetelnosti, dej mé ruce ochotu k úkonu chvíle, která tu je, mému uchu pozorný sluch, aby nepřeslechlo blízkého příkazu, mé noze znalost malých cest k věcem Tvé blízkosti.

Anděl je po mém boku; není daleko. Proč se nechápu jeho ruky? Proč rozprostírám kolem sebe prázdnotu svým váháním, které prchá před okamžikem, svou pýchou, která přehlíží nenápadnost blízkých věcí, svou samovůli, která nechce vyhledati toho, co mi je dáváno?

VĚCI NEZBYTNÉ.

Nějaká žena jde ke studni pro vodu. Je to v malém italském městě, kde ještě není vodovodu a kde stará studna, která možná pochází z římské doby, plní svůj úkol.

Na pokraji cesty sedí hladový člověk a pojídá chléb, který mu, žebrákovi lidé dali. Pojídá jej a nemyslí na nic jiného, nežli aby se nasytil. Jeho jídlo je docela jiné nežli jídlo u pravidelně prostíraných stolů našich měšťanských domů.

Na poli malého vestfálského sedláka stojí sekáč s kosou, a obilí padá pod jeho rozmachy, pot se mu perlí na čele.

O prázdninách jsem byla na Mohanu, kde vesnice a městečka stojí ještě v půvabu a kráse na úpatí lesnatých hor daleko ode všeho průmyslu. Na úzkých cestách potkávala jsem staré ženy, shrbené pod břemeny nasbíraného dříví.

Co to je, co všem těmto postavám dodává pro nás jakési výstražnosti? A čím to, že jejich chudoba se nám jeví jakoby drahocennou? Čím to je, že toto konání je pro nás jakoby vzácným, a to ne pouze proto, že je stroj naší doby zatlačil a učinil podivným.

Taková postava zde stojí a ukazuje na věci nezbytné, od nichž se vzdalujeme. Duch naší doby nás donese kamkoliv, a její cesty znají všechna místa, její žádosti všechny požitky, její chtění každé dílo.

A uprostřed této doby nacházíme příležitostně u cesty znamení věci nezbytných.

BDÍTI A MODLITI SE.

Jistý obtížný okamžik, v němž jsem selhala v rozhovoru, dal mi zkušenost, o níž zde vypravuji. Dotkla jsem se neobratně lehkovážnými slovy něčeho, co v druhém člověku čekalo ještě v šeru jako nerozhodnutá věc.

Jsou v nás místa růstu, na nichž člověk nesmí rušivě zasahovati falešnou obratností malicherného mluvení. Jsou to ta obzvláštní místa, kde světlo bojuje s temnotou, anděl se svým protivníkem. Běží zde o náš vlastní růst. Nejkřehčí krása duše zápasí zde o vítězství.

Takové místo zasáhla lehkomyšlnost mých slov v rozmluvě.

Kde ona místa v bytosti jsou, to asi určuje konečné tajemství její postavy a podoby. Může se zde jednati o vykvétání vlastností, které teprve jako pravá ozdoba zjeví konečnou krásu a rázovitost formy.

A zdá se, že takovéto křehké výhonky růstu bytosti potřebují býti pod zvláštní ochranou věřící lásky. Zde není žádného předčasného vědění. Bůh musí o ně pečovati a pak bližní, který svou láskou se setká s cestou druhého. Právě na těchto mí-

stech zjevující se rázovitosti musí také láska, která se dotýká druhého, nezbytně hleděti, aby našla souhlas s láskou Boží a aby do ní vplynula.

Má slova uklouzla a zasáhla druhého tam, kde možnost růstu jeho postavy byla ohrožena záporem.

Právě na oněch vlastních a tedy tak zranitelných místech rozjitří něco nešetrného celé bytí. A démonové právě tam čekají na své vítězství. A teď je otázkou, zda démon či strážný anděl vyhraje v boji tu bezmocnou poraněnost.

Zde nic nepomůže další mluvení. Takový okamžik náleží mezi okamžiky, které jsou Božími branami. Nutno je postřehnouti a dokořán otevřítí. Jsou takové příležitosti, při nichž jasně cítíme — jsme-li bdělí — že se v nich nejedná o možnost pouze našeho vlastního konání. Ocítáme se tu u trhliny mezi přírodou a milostí, u trhliny, která je zároveň propastí. Potřebujeme milosti. Neboť i ďábel dokáže více nežli my. Jen milostí Boží je možno mu čeliti. V takových okamžicích jde o bytí a nebytí. Tu třeba zápasiti o pomoc Boží, jako Jakub zápasil s andělem, a neupustiti od Boha, dokud nepožehná. Možná že ta modlitba bude s to, aby spojovala okamžik s okamžikem, a na konec z hloubky Boží zažehná to nebezpečí. Démonové, kteří se vybouřili a ustoupí, budou pak už nacházeti stále mělčí možnost útoku. V opačném případě však bude z bezmocně hrubé obrany zraněného zbývati stále více zatvrzelosti.

Láska musí ty okamžiky vycitovati. Vždyť ona sama stále druhého ohrožuje, protože z něho loudí jeho nejzranitelnější krásu. Kde selže, tam je ten člověk teď bezmocnější a více vydán v šanc. Nechtě tedy zápasí v modlitbě a je bdělá.

BŘÍMĚ.

Když jsem byla mladá, umiňovala jsem si ve své mladistvosti, že budu Bohu sloužiti na zvláštních cestách, že se nespokojím s malými věcmi. Teď už uplynula hezká řada let, a půda, na níž teď stojím, je šíře skutečného života. Cesta už nezamýšlí k dalekému cíli, nýbrž otvírá se jakoby nahodile pod tím, co život přinese toho kterého dne.

Leccos se stalo skutkem a často něco jiného, nežli jsem hledala. Prostory, které jsem zamýšlela, zůstaly prázdné, a místa, kterých jsem neznala, se naplnila.

A každá věc, kterou život přinese, zde zůstává. Dobré i krásné, nedobré i těžké věci. Nic nepadne jako listí na podzim. Ale i to přec opadává jen proto, aby se zase obnovilo. A tak nechtě si všechno dění zapadne v pomíjející dny a přece v nich u mne zůstane, aby nějakého budoucího dne se obnovilo.

To je útěcha, že zůstává, co minulo, že to není odbyto a ztraceno, že se to, ač už minulé, zase může

vrátit, že to znovu můžeme přijmouti a že tomu snad můžeme připravit jiné, ba teprve teď to opravdové přijetí. Aby to pak teprve u nás nabylo svého života. Kéž tomu tak je.

Četla jsem zase po delší době v Následování Krista o cestě Kříže. Tu mne upoutalo, co stojí v Písmě: »Zapři sebe sám a nes kříž svůj.« Ne nějaký velkolepě s rozhodností vzatý, ne zvolený, ne nějaký zvláště těžký kříž. Ne jakýkoliv kříž, nýbrž *můj*; břímě, které zde jest, ať už je vidím nebo nevidím, ať už je беру s přisvědčením nebo ne. Je nenápadnější, jiné, nežli jsem kdysi myslila. Je to břímě těchto mých dní, které přišly, aniž jsem je hledala, které tu byly jako všechno skutečné, bez systému a bez úmyslů.

A zdá se, jako by všechno, co dni přinášejí, bylo jaksi břemenem. Nic jiného se tam nejmenuje v tom slově o následování. Nic tam nestojí ze všeho toho krásného, co darem přinesly dny, ač to bylo a jest, ač se to jistě přihodilo i v životě Kristově, na jehož cestách se udála setkání s učeníky, uzdravení nemocných, žehnání hříšníků.

Všchno, co se děje, stává se též břemenem. »Vezmi svůj kříž.« A čím delší bude tvá cesta, tím více tvé dny obtíží toto břemeno. Setkal jsi se s přáteli: buď jim věrný. Podal jsi ruku dítěti: to se na tebe spoléhá. Rodiče ti dali život: v tobě zůstává jejich starost. Zvolil jsi si povolání: je zde. Dostalo se ti poznání: teď už nemůžeš býti slepý.

Všechno trvá, to je to břemeno. Musíš býti ochoten pod ním vytrvati a nechati svůj život pod ním se znaviti. Jako strom, na němž to vidíš, že vždy znovu musil nésti ovoce.

Můžeš stále méně voliti, protože stále více ti už bylo dáno. Ale: »Jho mé je sladké.« Život, který třeba nésti, přináší s sebou sladkost nekonečného tajemství. Tak se břímě stane lehkým.

Tichá cesta, která se ohýbá pod nehledanými skutečnostmi dne. Ruka často předčasně po nich sáhne, aby si sama zvolila, co chtělo přijíti. Ale pak neuchopila to dění celé, a krok se stal nejistým. Ó sladkosti břemene, jež bylo darováno a přijato!

Z němčiny přeložil Frant. Pastor

V Í T R

*Věž kostela trhá oblaka,
šindel střechy polyká déšť,
v poledne listí na cestě
suché v hromadách leželo.*

*Vítr křičí v okapech,
proniká skokem plod i sad,
i řeku žene, by její proud
o šedé břehy v pěnu se tříštil.*

*Noc, jež časně z údolí stoupá,
i ta jest s větrem spiknuta:
Mračna, valte se! Mlhy, tančete! —
Mně žádná hvězda se neztratila.*

*Vítr nad krajem jest sláva,
a vzdorný posuněk,
jenž ví, co chce. Neb jeho čas,
ba spravedlnost jeho síly
má vše na této zemi.*

MLHA NA VESNICI V LISTOPADU

*Zvolna klepá jitro na vrata,
tu mlha pouští dvorce z objetí, —
to vítr žene ji za zpěvu kohouta
k hejnu šedých vran, jež sedí na polích.*

*Nízké nebe leží na stromech i střechách,
den blízko k domu chlív přitlačil.
Štít stodoly, ježž mračna tísní,
ční temně nad dvorem i nad krovky.*

*V poledne se mlha těžce zdvihne
u posledního domu, sevře ve svou dlaň
vesnici i všechny rozorané lány,
kde jedle samotná zůstala před lesem.*

*Vodní příkopy jsou dostavěny,
pole pohnojena k nové setbě.
Cesta, která stále užší ze stínů se vine
a k noci jde, je dobře známa svému cíli.*

Přeložila Otilie Pastorová

DENNÍ OBDOBÍ

*V záři klene obloha svou klenbu
kolem země nesmírnou,
s vznešeností táhne kníže
svým domem vysoko zklenutým.
S požehnáním z modré hloubky síně
hledí čistý obličej,
a v paprscích věčně dobrotivých
svaté světlo kolem rozlévá.*

*Když pak paprsky ty unaveny
jej táhnou k večernímu odpočinku,
hle, tu nesmírná ta síň
hoří jako rubín jediný.
A nezměrnými těmi prostorami
může duše naše procházeti,
a oko naše v sladkých snech
ve hlubiny zlaté nahlédati.*

*Pak ponenáhlu temní světlá bář
a bledý dóm pomalu umlká —
a hle — miliony světél jiskří
v safírové temné obloze.
A spánku dech provívá jemně
nivy tichem zkolébané,
a Duše Boží vznáší se
nad přírodou, bdělá stráž.*

PODZIMNÍ VEČER

Po plavých lukách věje podzimní vítr,
večerní červánky jsou bledé a studené,
dvě polozhaslé hvězdy hledí
sem dolů na černý jedlový les.
Roztrhaná mračna táhnou
porůznu smutnou oblohou
a studené večerní mlhy vanou
z těch výšin, jež už vymřely.
A co tvé oko vidělo klíčit,
jest zmařeno neb churavo,
jen na strništi tu a tam
zapomenuté stéblo pokyvuje.
Večerní klekání zaznívá z dáli,
srdce mi plní stesk a žal.
Aster smutné hvězdy
hledí tu na mne ze záhonu.
A jak vlhký závan z východu
pohne listy na bezovém keři,
šeptá to jak truchlý žalozpěv
nad dávnými časy pokoje.
Mrazivá náhle přichází noc,
mlha se táhne tam na rybníce
a halí mrtvé hlubiny
jak bílá plátna mrtvolu.

Z němč. Fr. Pastor

DUCH NÁRODŮ, DUCH ČASU A VĚDA

Byla to jedna z velikých fikcí všeho osvícenství a zvláště vědeckého období posledního půl druhého století, když se myslo, že existuje jakýsi objektivně platný, bezčasový základ pro badání přírodovědecké. Za takový základ se pokládal zákon o příčině a účinku ve smyslu racionálně-mechanickém a doufalo se, že se podle něho může, takřka »v čistém duchu« dospěti k vědeckým výsledkům navždy pevně stanoveným a prostým všeho lidského, na čase závislého. A právě v tom oboru, kde se tohoto zákona užívalo s plnou důsledností a jednoznačností, totiž ve fyzice, poznalo se nyní, že konec konců to nelze provést. To je veliká rána, kterou se otřásají základy našeho badání vůbec, a je tím nebezpečnější, že dosud není myslitele, který by byl s to, aby tento otřes noéticky přemohl.

Byl-li někdy v duchovním sebeznázorňování člověka, které nazýváme filosofií a vědou, nějaký dogmatismus odcizený vnitřní podstatě všeho bytí a provedený až k umrtvení sebe samé-

ho, byl to právě dogmatismus, kterého se držela materialistická přírodní věda v období právě uplynulém. Slova jako mechanická kauzalita, indukce a dedukce byla jediným pojmovým základem badání a metodiky, která ani nepozorovala, že tyto nástroje myšlení mají obsah velmi omezený a abstraktní a že jich lze při věcech skutečných užívatí jen skrovnou měrou a že tudíž mohou ve vědomí přiváděti a znázorňovati jen velmi omezenou stránku přírody; nehledíc k tomu, že takové pojmy a předpoklady samy jsou tak naplněny metafysikou, že by se bylo mělo pamatovati na kritiku, při užívání těch pojmů pořád potřebnější, abychom se byli dověděli, pokud bychom byli směli výsledkům takto získaným přikládati po stránce světového názoru naprosto objektivní skutečnostní hodnotu.

Působením racionalistického myšlení, které k nám v 18. století vnikalo ze západu, které mělo v Descartesovi svůj vědecko-theoretický základ a které francouzskou revolucí vešlo také v jiné životní obory, udál se v oboru našeho německého myšlení a žití onen podivuhodný zjev (který jindy lze pozorovati jen u přemožených národů a v dobytých zemích), že se totiž vlastní základy metafysického vědomí, a tudíž také myšlení a badání, tak daleko posunuly, ba znetvořily, zakryly nebo podvázaly, že jsme se mo-

hli déle než půl druhého století domnívati, že je jakési nerozdílně jednotné postavení a řešení problémů nadčasové a nadnárodní vědy, která má tedy pro všechny stejnou platnost a hodnotu, stejný vnější i vnitřní smysl, stejnou závaznost a vázanost, pokud jde o světový názor, a tudíž také týž kořen a základ. Myslílo se, že se člověk teprve tenkrát duchem osvícenství, podle jednoznačně platného měřítka osvobodil od klamného mínění a pověr minulých temných dob, aby právě užívaje nadále nepřetržitě a důsledně racionálních zákonů myšlení a přísně mechanického způsobu představování, postupoval k objektivnímu vědění pořád bezpečnějším. Podle toho nemohlo a nesmělo býti jiných předpokladů, ale také nějakých jiných výsledků veliké práce badatelské než předpoklady a výsledky získané touto cestou. Právě to mělo nezbytně pro všechny hlavy, pro všechny lidi a národy býti směrodatnou a spolehlivou cestou poznání, kterou se všichni napříště budou řídit a po níž dojdou k vzájemnému dorozumění.

Je však nadmíru význačné pro podstatu všeho lidského badání a vší vědy, že se přes dogmatické zaujetí tohoto noetického stanoviska a přes zachovávání oné skoro stručně naznačené racionálně-mechanistické metodiky, problémy a způsob stavění problémů sám, takřka pod rukama věd, vytvářely docela rozličně podle ducha

národu a doby. Jak jsme již předtím stručně naznačili, užívalo se tehdy osvícenského způsobu myšlení jako směrodatného pro naše pojmání a zkoumání přírody a života, což se nesrovnávalo s naší vlastní povahou, s naší vlastní metafysickou strukturou. Neboť v německé duchovosti žilo vždy přímo vědění o vnitřní celosti, z níž se vytváří všecko bytí, proti kterému se porovnání a vykládání bytí jen racionální a mechanické nemohlo ujmouti jako všeobecně směrodatné.

Poznání nebo prožívání vnitřní celosti v bytí, v přírodě, v kosmu je děj racionalisticko-mechanistickému myšlení naprosto protivný. Neboť toto myšlení, jakožto myšlení a badání »neorganické«, rozkládá všecko bytí z vnějška v části, pokud to je možné; potom je zase z těch částí skládá. Toto počínání lze, jak bylo jednou vtipně řečeno, přirovnati k rozbití okenní tabule: když pak střepy zase sestavíme a tak zase obnovíme původní plochu, není již tato syntéza okenní tabulí, zrovna tak jako střepy již nejsou těmi částmi, z nichž se kdysi skládala, neboť předtím byla vnitřně celkem. Synthetické sestavení po analytickém rozkladu, třebaže může býti technicky velmi plodné, nevede však se stanoviska světového názoru — a právě to rozhoduje — již zpět k vnitřní celosti, nýbrž k věci zmechanisované. Původní vnitřní živý celek,

který stojí před naším duchem a před naší duší jako skutečnost našeho vnitřního nazírání procházejícího smysly, je tím zbaven ducha, odduševněn, vyprázdněn, je slupkou a stínem, neboť je zbaveno své vnitřní určitosti a svého určení, svého vnitřního významu a své významnosti. Vnitřní nazírání však znamená vědění o pravém bytí.

»Chceš-li se vyznati v nekonečném, musíš rozlišovati a pak zase spojovati« — to je právě jen pomůckou, abychom v nekonečnu, totiž v nekonečném množství tvarů a čísel dospěli k jisté vnější orientaci, právě k racionálně-mechanickému pořádku a k soustavnému rozčlenění látky, aby nás neomamovala a nedusila svými jednotlivostmi. Ale zrovna tak jako nahromaděná mnohost a nesčíslnost, totiž nekonečnost ve smyslu prostorovém, časovém a číselném není podstatou bytí, zrovna tak nedocházíme rozkládáním a opětovným skládáním k ničemu jinému než k strojovému. Taková přírodověda vede nezbytně k ohromným vymoženostem technickým — ale obrazu světa, který by postihoval podstatu celku, neposkytuje. Co je nekonečné ve smyslu vnějším a v prostorové podobě, není tím, co je věčně jsoucí. Neboť věčné je stále trvající přítomností ve všem měnivém bytí: je tím, co ve všem míjejícím, ve všem minulém, nynějším a budoucím stále jest, co v něm bytuje,

co v něm je přítomno. To však není přístupné prostě induktivnímu a deduktivnímu, ani prostě analytickému a syntetickému, ani racionálně-mechanistickému zkoumání příčinnosti.

Míti v sobě toto vědomí s pohledem obráceným na druhé, žítí je a uplatňovati — to právě je vlastností německé povahy od počátku; je to naše původnost. Tím ovšem není řečeno, že by jiné národy a rasy neměly takového vnitřního citu pro věci jsoucí; ale snad je jinak utvářen nebo pozbyl v posledních stoletích, zvláště v životě evropském své životnosti, nebyl vědomě pocíťován, neužívalo se ho, aspoň jistě ne při té duševní činnosti, která se projevuje jako přírodovědecké badání novější doby. Pořád více byl také u nás zatlačován duchem racionalistickým a na konec mechanisticky myslícím. Uplatnění však ten pocit původnosti a vědomí o ní nyní také v našich vědách, nebo uplatnění je znova, založení na tom budovu našeho zkušenostního poznání světa, neznamená opovrhovati racionálním a mechanickým a vrhnouti se v náruč mlhavému idealismu, nýbrž znamená to postavití je na místo, které mu přísluší, podřizovati je vyššímu zákonu, včleniti je mezi vyšší hodnoty, nenechati je však vybujeti, aby se stalo nepodmíněně a neomezeně vládnoucím pánem našeho myšlení, badání a utvořování života tím, že bychom mu obětovali své hlubší vědění o

podstatě bytí. To jsme však opominuli nebo jsme se o to nechali připravit. Západ, který byl politicky mravnější, když jsme ještě žili rozerváni, přemohl nás duchově a vnutil nám onen, v podstatě protivný způsob myšlení, který nezbytně změnil vnitřní poměr k věcem v poměr vnějšně racionální a mechanistický.

Je pak v povaze racionalistického způsobu myšlení, že vede bezděky k představám o stálosti v přírodě a že ve změnách, které se vyskytují, nevidí průlom nebo přelom, nýbrž mechanicky postupující přemísťování beze změny podstaty. Z toho vyplývá klamné zdání stejnoměrného postupu, který se potom zaměňuje s pojmem vývoje a takto vývoji dává nesprávný význam. To je právě ono rozpoložení ducha, které se projevilo v našem právě uplynulém evropském období »měšťáckým«
pojímáním světa a života, tíh-
noucím k stejnoměrnému postupu a k uklidně-
ní a které na konec vyvrcholilo v netvořivém,
čistě mechanicky pojatém socialismu a pacifis-
mu, podle něho vidělo a hodnotilo vzájemné
vztahy mezi národy a které se stalo směrodat-
ným v zřízeních státních, v obchodním a živno-
stenském ruchu. A tak se projevovalo také při-
měřeným zkoumáním a výkladem přírody, od
konce 18. století, s největším rozmachem v sto-
letí 19., až v naše dny. Přelomem dob a poměrů
v Evropě nastává konečně i zde vědomé rozli-

šování, které nám najednou zase jasně ukazuje, že také »mezinárodní věda« byla budovou jen na pohled jednotnou. Když se zřítilo její průčelí, vidíme, že se ta veliká budova společnosti národů uvnitř přece jen skládá z částí docela různorodých, že je založena na základech zcela rozdílných, že každá část je bezděčně postavena s jiným vnitřním duchem a že byla právě jen omítkou stejnoměrně pokryta, a takto působila klamným dojmem jednotnosti, které jsme my Němci na podiv nejpoctivěji věřili, neboť dove-
deme se až k sebezapomenutí vnořiti v ducha jiných lidí.

Na třech příkladech vzatých z oboru badání astronomického, geologického a biologického, bych rád ukázal, jak rozdílné byly a jsou základy a vnitřní smysl té budovy vědy a jejich jednotlivých částí.

*

Od té doby, co působením myšlenek Galileiových vymizel smysl pro vnitřní dění ve vesmíru a svět se rozkládal v spoustu jednotlivých těles a tím se mechanisoval, měřily se jeho rozměry, čistě po euklidovsku, fiktivní měrou přímočarou. Je-li kosmos svou podstatou v nitru svém celkem v sobě uzavřeným — a jen když to přiznáme, je rozumná věda možná — nelze si mysliti, že je všestranně přímočarý a přímočaře

nekonečný; zrovna tak, jako si nelze mysliti, že se skládá z jednotlivých těles a částí prostě nahromaděných. Pojem přímočaré nekonečnosti prostoru je přepětí představ smyslově daných, které v nás vznikají v našem biologickém okolním světě v nejtěsnějších rozměrech a prostřednictvím smyslů zařízených jenom pro tyto rozměry; kteréžto představy však se stávají nesignifickými, t. j. skutečnosti celku nepřiměřenými, jakmile je rozšiřujeme za jistou, přirozeně danou těsnou mez. Proto je rozhodující, že metr jako základ všeho zeměměřictví a tím také všeho kosmického, na něm se zakládajícího měření, je fiktivním racionalistickým výtvozem. Je-li země v sobě a ze sebe koule, je všecko v ní a na ní v podstatě kulovité, a nemůže pro ni býti nijak empirické míry, která je ve skutečnosti přímočará, nýbrž jen míra, která v sobě jako věc podstatnou má právě kulovitost, abychom to vyslovili přirovnáním: zakřivení, které se, rozšířeno byvši do celku, zatáčí zpět do sebe. Metr je proto fikce a užívá-li se ho pro celek země a světa, je pro tuto skutečnost nevhodný. Končí se v pojmu světelného roku. Měříme-li tedy, prakticky nedbajíce vnitřního zakřivení, měrou pomyslně přímočarou a počítáme-li podle toho, přicházíme nezbytně k výsledkům také jen zdánlivě správným a k obrazu světa, který se neshoduje se skutečností napro-

sto, nýbrž jen poměrně, i když ve své vlastní metodice není nikterak nelogický.

Takovými fiktivními, třebaže logicky vyvozenými představami prostorovými, jakož i mnohostí hvězd, pojatou počtářsky — mechanicky, je však naše astronomie jediné naplněna. A proto, co chceme dovoditi o duchu národů ve vědách, je zvláště význačné, že racionální základ k našemu modernímu astronomickému obrazu světa nám přišel od národů západních, když předtím byl v době renaissance začat románsky. V tom vězí především francouzský duch, který přece vytvořil metr a vykonal jím první měření země. Když však Francouzi zůstali zaujati více v počtářské abstraktnosti obrazu světa, rozšířili jej pak Anglosasové v praktickou názornost.

To pozorujeme, jakmile si uvědomíme nejnovější stav tohoto anglosaského, zvláště amerického obrazu světa, jakožto nejkrásnějšího výrazu lineárního a počtářsko-mechanického myšlení. Tam dávno již není jenom jediná země »zrnkem prachu« ve vesmíru, dávno již není jen slunce malinkou stálicí mezi miliardami jiných; není jen naše hvězdné nebe jednou z mnohých světových čoček, nýbrž celý vesmír se rozprchává pořád dále v jednotlivé části tíhnoucí v nekonečný prostor: celý vesmír se rozpadává v části — je duchovním symbolem »analysy jako noci svě-

tové«. Zde je statická nekonečnost, která je v zárodku skryta již v pojmu malé fiktivní metrové míry, brzo rozšířená na vzdálenosti světelných roků, rozšířena a zvrácena v nekonečnost dynamickou. Hlubší psychologický důvod k takové konečné vědě je však v tom, že se takový nekonečný celek z nitra vůbec neprožívá, nýbrž mechanickým a číselným hromaděním jen myslí. Ale i toto myšlení se hrozí pojmu prostoru o sobě prázdného; proto se chápe bezděky nejhrubšího mechanismu snažíc se znázorniti si, »uskutečniti« prostor pohybem nekonečného množství těles a tělísek, která jím procházejí a tím jej vyplňují; a přece právě k tomu, abychom z nitra zažili vnitřní celost vesmíru, vůbec již není třeba představ nekonečných rozměrů a nekonečně hromaděných čísel udávajících metry, čas a světelné roky, nýbrž v jiném smyslu jiné »vědy«.

Jak řečeno, zaoceánský astronomický obraz světa je takto mechanicko-dynamickým doplněním a znázorněním galilejovského myšlení, které nám prostřednictvím francouzského, tedy v dvojím směru románského ducha, podalo měřitelný rozklad vesmíru; ale tento anglosaský myšlenkový sklon tázal se v samé Anglii z popudu jiné stránky své povahy a struktury po mechanické stabilitě kosmu a snažil se stanoviti ji pro zemi samu a pro její nejbližší sousedství. Ono

právě předtím popsané rozestupování do nekonečna, jakým se dnes jeví hvězdný svět, vzrostlo na americké půdě. Vlastní anglický duch nešel za tím beze všeho, nýbrž také se již nezabýval (jako se jeho světová říše kolem začátku tohoto století doplnila a upevnila) odstředivým tíhnutím a zasahováním do dálek dosud nedobytych, nýbrž hlavně myslitelským odůvodňováním stability a rovnováhy ve svém okolí. Proto mu v tomto období jde velmi málo o světy stálic na okraji prázdných prostorů; k vezdejšímu imperiu obrátil svůj zájem. A zde pořádek již jest nebo se právě konečně zavádí, z přirozené nezbytnosti; že by došlo ke katastrofám, to si již nelze mysliti, období revolucí je skončeno, světové moře éteru, volného prostoru v samé soustavě oběžnic je volné a jeho duch jím tam může pronikat bez odporu. V těsnějším prostoru naší světové soustavy, nejbližše kolem mateřské země je nerušený, hladký oběh, pořádek, klid; všecko běží v určených drahách, je tu »evropská rovnováha« hlavních těles. Pro tento způsob myšlení je význačná určitá theorie; pochází od F. Darwina, syna biologova. Podle ní obíhá měsíc kolem země drahou spirálovitou a dosud se od země poněkud vzdaluje, což však v dohledné době povede k úplné stabilisaci jejich vzájemného poměru. Původně se jednou měsíc oddělil od zeměkoule, stal se ko-

lonií ve světovém prostoru. Tichý oceán je jí-
vou na tomto místě, kde se to stalo. Tímto od-
mrštěním nastaly veliké účinky přílivu a odli-
vu na zeměkouli tenkrát ještě žhavé a tekuté
nebo ještě málo konsistentní. Podle zákona tí-
že odpuzovaly vysoko se dmoucí přílivy měsíc
nezbytně pořád silněji. Když byl kdysi jen v
poloviční vzdálenosti od země, byla síla způso-
bující příliv osmkrát silnější, při třetině vzdá-
lenosti sedmadvacetkrát; obráceně vyjádřeno:
tenkrát bylo spojení mateřské země a kolonie
nesmírně mocnější než dnes. Ale také dnes je-
ště to spojení trvá. Denní příliv nutí měsíc opož-
ďující se za otáčením země k rychlejšímu obě-
hu. Tímto zrychlením odpuzuje se pořád ještě
odstředivě a vzdaluje se tudíž stále od země
drahou spirální, jejíž závity jsou nesmírně blíz-
ko u sebe. Zároveň zpomaluje vzájemným pů-
sobením otáčení země kolem osy. Ačkoli měsíc
takto obíhá zrychleně, prodlužuje se přece do-
ba jeho oběhu, poměrně se rozšiřuje jeho dráha.
Z toho vyplývá na konec stav, kdy doba jedno-
ho měsíce bude rovna jednomu dni a den mě-
síci. A měsíc uplyne, když podružná oběžnice,
pozorovaná jsouc s určitého místa na zemi, za-
se dospěje na totéž místo na nebi. Den zase
uplyne, když se země otočí jednou okolo své
osy. Dnešní měsíc je tedy delší než den, asi
osmadvacetkrát delší. Až bude den a měsíc stej-

ně dlouhý, oběhne naše družice za touž dobu okolo země, za kterou se země otočí kolem své osy a je při tom při obíhání v témž poměru k zemi jako bod na okolku k pístu kola. K tomu dojde tím, že se země otáčí pořád zvolněji a oběh měsíce se ještě poněkud zrychluje. To půjde tak dále, až doba jediného otočení země kolem osy dosáhne délky pětapadesáti nynějších dní; pak potrvá také jeden oběh měsíce pětapadesát nynějších dní. To je konečný stav stability. S počátku byl měsíc se zeměkoucí spojen jakoby elastickou páskou, která se pořád více natahovala, v stavu konečném budou však obě tělesa spojena jakoby pevným paprskem kola — světový řád kolem mateřské země je v rovnováze a ustálil se.

Anglosaské astronomie se drží Němec bez odporu a pro tu chvíli je stav školské vědy takový, že přijímá všecko rozhodující materiální vědění od amerického badání a že je k němu poután. To pouto se asi ode dvou desítiletí uvolnilo, ale právě ne na půdě školské vědy, nýbrž průlomem se strany částečně neodbornické — ovšem také se všemi neutěšenými podružnými zjevy, které se objevují vždy tenkrát, když proti soustavě na venek ještě vládnoucí, ale již ztrnulé, vystoupí revolucionář, stojící stranou ne zákonitě, ale s živým vědomím a cítě se povolán osvobozující základní myšlenkou a bojuje

myšlenkami a zbraněmi vědecky nedostatečnými, vybuduje theorii, o níž si tvůrce přeje, aby všecko obsáhla a určila a svět dokonale vysvětlila. Tak také nechybí hlučný aktivní fanatismus, který je bratrským zjevem mnohem neutěšenějšího pasivně odmítavého fanatismu, jímž cech, jakoby podle tajné úmluvy a přece jen instinktivně, zavrhuje vtírající se věc a snaží se ji umlčeti, poněvadž ruší obraz myšlení a světa, kterému lidé zatím přivykli a ke kterému, jak již bylo podotknuto, každá jenom racionální věda směřuje z vnitřní potřeby.

*

A tak právě v okruhu německého života pronikl na dvou místech nový astronomicko-kosmický pohled, namnoze stížený stinnými stránkami právě označenými. Jeden se projevil Fauth-Hörbigerovou ledovou teorií čili glaciální kosmogonií. Je tak pronikavá, snaží se vysvětliti tak obsáhle jak věci kosmické tak pozemské, že došla všude přirozeného ohlasu, kde lidé seděli zklamáni u vyschlé studny dosavadní vědy.

Ledová theorie světová je veskrze mechanistická a má proto v sobě ještě základní rys minulého způsobu badání. Vyšla z hlavy technika a dopouští se, abychom na to hned napřed poukázali, chyby v tom, že se pokládá za myšlenku, která v sobě představuje také vnitřní celost

vesmíru. Není proto takovou myšlenkou, poně-
vadž podává čistě hmotnatý vznik světové sou-
stavy z původní sluneční koule, do níž se zříti-
lo temné hvězdné těleso obsahující vodu. Z fy-
sikálních procesů, které pak následují, vychází
na konec světová soustava jako naše s vnitřní
mléčnou drahou, skládající se z velkých i ma-
lých ledových těles. Výsledek je ten, že hotové
oběžnice a jejich slunce dostávají takový led
přímo nebo nepřímo a že z toho vyplývají pře-
měny a katastrofy. To zvláště pro naši zemi.
Také měsíc je malá, zcela zledovělá oběžnice,
ježž země kdysi vytrhla z jeho sesterské dráhy
a zachytila, aby jej udělala svou družicí; jednou
se rozplyne a spojí se se zemí, jako se již před-
tím měsíce zemí zachycené s ní spojily za veli-
kých geologických katastrof. Taková je ve vši
stručnosti ta theorie.

Rozhodující a pro naši úvahu tedy důležitá, po-
něvadž podmíněná po stránce psychologie ná-
rodů a doby, je při ledové theorii světové sku-
tečnost, že nám po prvé ukazuje cestou fysi-
kálně možnou, že vesmír více méně naplněný
tělesy nikterak není stabilní; že naopak jsou
pořád ještě možné katastrofy největšího rozmě-
ru a že zde tudíž máme uvědomělý odvrát od
astronomie stvořené měšťansky uklidněným du-
chem času uplynulého půl druhého století, jejíž
myšlení se zakládalo na středomořsko-román-

ské, pak západo-francouzské a na konec anglosaské mentalitě, a že se tento nový pohled na vnější stavbu světa, vržený z půdy německé, jeví jako nejpríkřejší odezva a revoluční vybavení ze soustavy cizí vědní moci. Neboť také my jsme jako národ v tu chvíli, kdy světová theorie ledová vyšla na světlo denní, vstoupili ve dnech, kdy vypukla válka, zase ve věk katastrofy, rozkladu toho, co se domněle ustálilo. Ale dosud bylo mechanistické myšlení příliš mocné, vnitřní celost ještě nebyla nalezena. To se ještě odráží ve všech časových jevech, které se od té doby staly zvláště patrnými a to také ještě úplně poutá světovou theorii ledovou, která teď od dvaceti let vzrušuje duchy. Když však na ni hledíme v této souvislosti a když se ji snažíme pochopiti, nepřehlídíme tím její ostatní vědecké slabiny; má vedle toho, že se v ní zrcadlí psychologie národu a doby, přece také po stránce odborně vědecké význam theorie opravdu veliké, poněvadž dává naději, že se stane nesmírně plodnou. Neboť podstata každé vědecké myšlenkové soustavy opravdu cenné není v tom, že je v obyčejném smyslu prostě správná, nýbrž že je pro badání plodná — i tam, kde je plna omylů. Pro ševce je snad hrozné, když slyší, že ve střevících neodbornicky udělaných lze třeba lépe vystupovati na velehory než v botách odborně šitých a udělaných starým,

obvyklým způsobem; také to je proti starému revoluční, snad převratné, ale přece »pravdivé«. Nesmírně hlouběji zasahuje a také vnitřní stránku kosmické přírody postihuje jiná nová theorie, nebo snad lépe řečeno: noetický základ k novému obrazu světa, který nám podává matematik a filosof, který je rovněž, a to asi ne bez vlastní viny, odbornou vědou na této i na oné straně oceánu atlantického dosud odmítán a opomíjen jako nějaký Robert Mayer nebo Gregor Mendel, který však přes to poskytuje nového pohledu do základní nové kosmické prostoro-rosti, který přemáhá galileiovský obraz světa přijatý od několika století, a zase nám přibližuje názor, který je mnohem původnější a netrvá jen po tři čtyři století, nýbrž byl za správný pokládán půl druhého tisíciletí nebo snad ještě déle, totiž vnitřní uzavřenost vesmíru. Také země zase vstupuje do středu světa a bude něčím zcela jiným než lecjaká oběžnice.

Nová theorie vychází z toho, že euklidovská geometrie, na níž se zakládá naše astronomie, má vazový základ veskrze lineárně-plochový a staví proti ní geometrii polární jako základ kosmického představování, podle níž je také ve vesmíru pojem »nahore« a »dole«, podle níž je hyperbola uzavřenou drahou a nikoli oblouk rozvírací se po jedné straně do nekonečna. Jediný skutečný střed a těžiště, které ze zkušenosti

známe, je země sama. Nazývají ji koulí vznášející se volně v světovém prostoru a k tomu ještě hodně malou, a představovali si ten světový prostor okolo země jako všemi směry přímočaře nekonečný, je možné jenom na základě euklidovských fikcí. Zůstává nám takto zdánlivě správný obraz, který však danou skutečnost nevystihuje.

Podle euklidovského počtu užitého při obraze kosmu jsou světová tělesa jen koule malé jako zrnko písku; neboť také koule o průměru milionů světelných roků je v prostoru po euklidovsku myšleném pořád ještě jen zrnkem prachu. Astronomický obraz světa naší doby není dokázán, nýbrž vyvrácen, když pochopíme, že polární geometrie užitá pro kosmos uniká všem absurdnostem, k nimž se došlo upřílišeným užíváním euklidovské geometrie v okolním světě. Také stálice a mlhoviny je třeba jinak vykládati, totiž jako spektroskopické zjevy sluneční v prostoru, který má docela jinou strukturu.

Kdyby nebyl Koperník užil při počtu libovolného předpokladu: průměr země prakticky = 1 v poměru k hypostasované nekonečnosti prostoru myšleného přímočaře, neměli bychom ani těch problematických výpočtů milionů a miliard světelných roků, a nepokládali bychom slunce za tak nesmírně větší než je země, ani slunce a měsíc za tak vzdálené, jak tomu chce dosavadní

astronomie. »Tolik kilometrů ve vesmíru vůbec není« — můžeme říci s Barthelem, tvůrcem této theorie.

A při této theorii zaujímá nás zase zvláště to, že je ztělesněným protestem, který zde živě, a pro budoucnost plodně, povstává proti navléknutému nám metrovitě mechanickému myšlení lineární astronomie, přišlé k nám z románských a západních končin. Barthel má mathematickou výzbroj v úplném dostatku pohotově. Fauth-Hörbigrova světová ledová theorie vězí, jak bylo ukázáno, ještě docela v oboru materialistického představování; Barthelova theorie, o deset let mladší, náleží již v novější dobu duchovního průlomu a zaujala již podstatně vnitřní pozici. Že však právě tohle také již dříme v citovém podkladě světové theorie ledové, to projevuje podivný a křečovitý způsob, kterým se obhájci glaciální kosmogonie dovolávají této theorie jako nového »mythu« a jako objasňovatelky prastarého mythického bohatství lidstva samého. Necítíme tu veskrze začátek nové doby a nového ducha právě v té zdánlivě tak střízlivé, číselné astronomii? A nevidíme, jak také věda, domněle »objektivní« a »mezinárodní«, je jak v metodách tak i v samém stavění problémů i v řešení problémů, o které se snaží, veskrze určena dobou a duchem národa?

Podle výroku Barthelova projevuje se rozkla-

dem světa v nesčíslná, podle podstaty mechanicky stejnorodá a rovnocenná tělesa »kulturně psychologický pud k demokratizování«. Dřívější kosmicko-královský zjev svaté matky země, která byla nesrovnatelná a neznásobitelná, která byla jediné a jednou navždy všeobecným místem života, byl teď vdemokratizován mezi oběžnice. To prý je dokonalý podstatný kus liberalistického věku. Od organického nazírání podstaty je to na hony vzdáleno, mechanisuje to jako demokratická theorie atomová a dívá se na vesmír jako na směsici hladce obroušených mosazných kuliček. Nepoznávají se již vztahy vesmíru k biologii, nepoznává se již skutečnost pólových vztahů v přírodě.

*

Jiný příklad nám podává geologie. Také v širších kruzích je známo, že země a moře byly v dřívějších obdobích geologických rozděleny jinak než dnes. Působením často se opakujícího tlaku, který vnější (kontinentální) korový povlak vyzdvihoval v pohoří, zesilovala se a tuhla část pevninská; část oceánská se však prohlubovala pořád více, až na konec povstala velmi určitá a dosti ostrá protiva mezi oběma oblastmi zemské kůry. Vodstvo oceánské se rozkládá nad těžšími horninami kůry zemské, pevniny znamenají horniny lehčí. Poněvadž dno oce-

ánu je hustší, má tam těleso, ačkoli tam vzhledem ke středu země je méně hmoty, touž váhu jako na pevnině a na velehorstvu, ačkoli tu je prostorově více hmoty, t. j. ačkoli je hmotou vyplněn větší prostor. To jest zákon vyrovnání váhy čili isostasie, která je podstatně všude na povrchu zemském uskutečněna. Kde byla porušena procesy v nitru zemském, po případě geotektonickými procesy nebo snad účinky kosmickými, snaží se obnoviti se zase. Tím pevniny se zdvihají nebo klesají nebo se také posunují vodorovně nad hlubším plastickým pásmem, až se žádané vyrovnání váhy nějakým způsobem zase přibližně uskuteční.

Máme pak dobrý důvod k domněnce, že pevniny a části pevnin, které dnes jsou daleko odděleny kotlinami oceánů, kdysi nějak souvise-ly. A myslilo se předtím beze všeho, že dnešní oceánské dno bylo kdysi suchou zemí a že ta země pak postupem období klesla. Když však byl objeven zákon isostasie, zakládající se na velmi přesném pozorování kyvadla, chopili se ho zvláště v Severní Americe, kde mají pro zjednodušující schematismy myšlenkové v hospodářství a ve vědě zvláštní smysl, přenesli tuto zkušenost a ty stavy z přítomnosti do geologie a mluvili pak o přesné »permanenci kontinentů a oceánů«, která působením isostasie byla nezbytně také v předcházejících obdobích.

Neboť, tak se usuzovalo, při odlišnosti, nyní přesně stanovené, obou ploch kůry zemské, oceánské a pevninské, a při rozdílech tíže, které tu jsou, bylo by zhroucení bývalých, za oceánem se rozkládajících částí pevniny způsobilo tak silné převraty a katastrofy na zemi, že bychom ve složení zemské kůry přece nezbytně našli nějaké stopy; a tomu prý tak není.

Stály teď proti sobě dvě theorie: Jedna mluvila o sesutí velikých pevnin, druhá o trvalé stálosti pevnin a oceánů. Pro každou z nich uváděly se a uvádějí se dosud důkazy a zajisté tu nemíníme spor mezi nimi odborně vědecky rozřešiti, ale chceme na něm ukázati, jak historicky zakotvený duch Starého světa přes všechn »stav rovnováhy« a zdánlivou stabilitu přece nechce pro to umlčetí nejstarší dějiny zeměkoule, nýbrž ponechává jim slovo. Také zde je to cítěno a myšleno v duchu Nového světa, když pevnost kůry zemské, teď patrná, nesmí nikdy trpěti výhledem na revoluční minulost nebo na budoucnost, která se snad jednou zase stane revoluční, nebo na minulost, jejíž tradice musí takřka býti odbyta, aby se celek neuváděl v nebezpečení. O nějakém dějinném vývoji tohoto stavu, který je nyní skutečně nebo jen domněle a jen na nějakou dobu ustálen, který možná jen pro tu chvíli klamně jeví takovou pevnost — o tom nechce koloniální a americký

duch slyšeti, chápe se ihned každého momentu stability nemajícího dějin, odhaduje je, schematisuje do krajnosti, až do oblasti, která má přece svůj vlastní život a zákon. Jako lidé racionalistického věku zamítají živou pravěkou pravdu pověstí a mythů s jejím heroicko-tragickým obrazem světa, tak se zemi jaksi již nedovoluje, aby byla prošla něčím jiným, než právě jen tím stavem, který teď na ni zjišťujeme měřícím, intelektualisticky zkonstruovaným kyvadlem; všechno předcházející, jinými silami a zajisté také za jiných kosmických podmínek způsobená stává se takto planou »pohádkou«, tedy také katastrofální a jinaká proměna povrchu zemského v pravěku, jejíž záhady se takto odkrývají podle toho, co se nám teď jeví, místo aby se řešily z nitra, z jejich vlastní podstaty.

Ale tento problém jeví po stránce psychologie národů ještě jiné spojitosti. Je podivuhodné a velmi často se na to naříkalo, že Němec — a to nikoli nejmenší měrou ve vědě — pokládá ducha zahraničního za naprosto směrodatného a všechny pohledy a názory, které získáváme doma, uznává teprve potom, když je přijala a uznala cizina nebo cizinci v naší zemi. V první polovině 19. století snažil se německý badatel dokázat, že se v geologii neudálo nic jiného než to, co se děje před našima očima v malých rozměrech ještě nyní; že jen nekonečným hromadě-

ním a kupením těchto malých a nejmenších, často nepozorovatelných nynějších dějů a změn lze vysvětliti všechny pravěké proměny sebe dalekosáhlejší a sebe zvláštnější. Toto učení, naprosto příhodné duchu doby, tíhnoucímu ke kvantitě místo ke kvalitě, zůstalo nepovšimnuto, ačkoli v sobě skrývá veliké hodnoty heuristické; až v téže době Angličan Lyell založil touž teorii, které se pak, když jeho kniha vyšla, v Německu ihned chopili a kterou velebili jako nejvyšší vymoženost moderního geologického myšlení a badání a kterou aplikovali při svém zkoumání. Ale německý myslitel, který napsal totéž, zůstal nepovšimnut; teprve kolem začátku našeho století si na něj vzpomněli. Že si ho s počátku nevšíмали, bylo snad proto, že vedení jsouce dobrým německým pudem právě celému tomu způsobu myšlení nepřáli; ale přece zase byli v duchu uchvácení, když směli usednouti za stůl s Angličanem.

Učení Lyellovo je v geologii, nehledíme-li na jeho hodnotu metodicko-heuristickou, jako světový názor vzhledem k minulosti docela totéž, co v astronomii znamená zavedení pojmu metru a jeho přepínání v světelný rok. V myšlenkách se znásobuje něco, co v nejužším oboru zkušenosti a v krátkém období časovém má přímé oprávnění, a rozšiřuje se v rozměry a účinky v působení, které svou šíří a velikostí mají

právě naprosto jinou kvalitu a jiný obsah. Zrovna tak tomu jest, když geologie zase mluví o obdobích trvajících miliardy let. Že se to, co v lidském svém čase nazýváme rokem, a změny, které se ve světě stanou během jednoho roku, tedy za dobu jednoho oběhu země kolem slunce, jež pozorujeme smysly ve zkušenosti, nemůže beze všeho jako kvalita přenášeti do pravěké dálky, pro to nemáme jako mechanističtí násobitelé čísel smyslu. Máme před sebou pořád abstraktní přímočarost jako u metru a prodlužujeme ji čistě kvantitativně až do nejšeřejšího pravěku a přicházíme proto tímto euklidovským způsobem k zrovna takovým nesmyslnostem, jaké nám podávají prostorová čísla astronomicky vypočítaná pro vesmír, místo abychom si jednou uvědomili, že zrovna tak jako přímočarý metr nemůže v sobě postihnouti vnitřní obrat vesmíru, také se nesmí časoprostorový rok naší nejbližší blízkosti přímočaře prodlužovati a tak také počtářsky rozmnožovati, abychom tím postihli podstatu pravěkého »času«. To všecko je racionalisticky kvantitativně hromadící, sčítající, merkantilní, tedy západnický duch národů a doby, od něhož se právě skoro ještě neumíme odpoutati a který nepronikl jen náš vlastní národní, státní a hospodářský život, nýbrž zrovna tak také ovládá dosud »naše« vědy. Jak se to projevuje právě v geologii, to ukazuje

mimo jiné také nesmírně nesnadná otázka vzniku hor zvrásněných nebo velehor, který se v dějinách země několikrát opakoval. Vědecký, katastrofám nepřející duch času 19. století pokládal také zde za naprosto jisté, že se při tom nedělalo nic jiného, než že se zase hromadily nejnepatrnější změny, že při tom nepůsobily jiné síly než takové, které zaručovaly nepřetržitě postupující řetěz příčin. Podle toho byla prý země kdysi tekutou koulí, která pořád více chladla, která chladne dosud a tak se scvrkuje. Při tomto procesu stane se kůra příliš veliká a tu a tam se ssedá — obraz scvrklého jablka. Tak se prý postupem geologických dob zdvihly a klesly pevniny a na slabých místech byla prý tlakovým napětím, které při tom nastalo, vyklenuta horstva. Ponenáhlu se prý země blíží konečnému vychladnutí a tím vyrovnání sil, a tento konečný stav je prý v podstatě již dosažen. Srovnáme-li tuto theorii s geologickými myšlenkami shora již uvedenými (s permanencí, isostasií, hromaděním nejmenších procesů), pozorujeme v tom všem bez obtíží zase snahu, třebaže neuvědomělou, mysliti v pojmech stálosti, pevných stavů konečných a trvalosti vnějších poměrů. Je to měšťanský duch času, měšťanská věda, zdůrazněná a nesená západnickým racionalismem. Co v německém myšlení zbylo zvláště ze starého způsobu nazírání, které dovedlo

viděti ještě zcela jiné síly a jejich působení v pravěkém světě, to musilo trvati skrytě mimo odbornou vědu, která rozhodovala. Goethe ještě žil, když se theorie Lyellova již uznávala a aplikovala; Cuvier, Francouz německého původu, vykládal koncem 18. století a na počátku 19. století ještě svou theorii katastrof, když se německá školská věda odbarvovala a hned plula pod vlajkou anglickou.

Se zřetelem ke zmíněné otázce o vzniku horstev je pak zase po stránce psychologie význačné, že právě od nás vyšel kolem počátku tohoto století odpor a vedl ke vzniku nové theorie, která je v naprosté protivě k oné představě o scvrkování, pocházející z »uklidněného« myšlení své doby, a ukazuje rozhodně trvajícím a znova pronikajícím pohyblivost a život také geologického dění, nespokojuje se tedy již pouhým hromaděním nejmenších, v tom okamžiku obyčejných, kvalitativně stejných věcí. Pro vznik pohoří vyšlo nejprve na jevo poznání, že nitro zemské nezačíná vysychati jako stařec, nýbrž je velmi živé; že se dějí skryté změny, proudy a otřesy, které jsou daleko vzdáleny ztuhnutí celé země, které by již bylo v běhu a mělo by se brzo dokonati. Zvrásněná pohoří a velehorstva jsou přesuny nitra zemského pod korou, které poměrně rychle dosahují nejvyššího vystupňování; předtím byly na jejich místě ohrom-

né sníženiny půdy až do ohnivých tekutých hlubin země. Spousty pevnin se daleko přesunuly (Wegenerova theorie posunování pevnin), póly se přeložily; a kosmické poměry také v našem nejbližším okolí nejsou naprosto uspořádány a upevněny »po anglosasku«; jsou spořádány a ustáleny nejvýše jen přechodně pro krátkou dobu, byly však jiné a budou zase jiné.

Zase je význačné to, že tyto názory, vedoucí přímo k revolučnímu pojmání geologického dění, byly uvedeny a umožněny důkazem vyšlým z ducha veskrze francouzského, o stavbě horstva alpského; poznalo se, že se skládá z mocných vrstev hornin, přisunutých kdysi přes ohromné vzdálenosti, které se přesunuly přes sebe a většinou již zase jsou sneseny, takže na př. taková hora jako Matterhorn zbyla jen jako poslední výběžek mohutné kdysi vrstvy hornin. Toto poznání, plynoucí z objektivního obrazu zvrásnění jevícího se v Alpách, neznamená však ve své podstatě i ve svých důsledcích nic jiného než úplný rozklad uklidněné, anglosaské geologie. Potom začíná Němec, po mocném francouzském popudu, dýchatí pořád volněji v této vědě a buduje pak theorii shora uvedenou o převratu v nitru zemském, které jest připisovati takové procesy jako vznik zvrásněných horstev, tedy pravé převraty — úplné opuštění všeho myšlení o zajištění v dění geologickém (jako je isosta-

sie, permanence, scvrkování) a výslovné přiznání k představě o poruchách v existenci zeměkoule, zrovna tak, jako světová válka porušila evropskou rovnováhu a na konec také občanskou bezpečnost.

Zde je také místo, kde je třeba hledati shora již naznačenou myšlenkovou a metodickou hodnotu světové theorie ledové pro geologii, třebaže tato theorie sebe více staví na hlavu fakta, která si vybírá z geologie samé nebo se domnívá, že je z ní bere. Neboť nám ukázala možnost, jak by země mohla býti spojena s kosmem, jak zase musíme bráti do počtu katastrofy a přerušování, nejen evolucí, nýbrž také revolucí; odvažuje se vůbec zase tuto kosmickou vázanost a spojitost, skrývající v sobě mnoho nebezpečného, domýšleti, nač se právě v geologickém badání minulého století tak docela zapomínalo nebo což se vědomě odmítalo. Když pohlédneme jen na měsíce sousedních oběžnic, vidíme, jak jsem na jiném místě obšírně vyložil, že i tam naprosto nejsou stabilní poměry. Družice našich sesterských oběžnic působí dojmem, že dosud nijak nedozrály, že nejsou spořádány, že povedou k nejrozhodnějším proměnám. Vždyť máme také zřejmě blízko mezi Marsem a Jupiterem roztráštěnou oběžnici, jejíž části nikterak nezůstávají všechny v rovině dráhy, kterou předtím zachovávaly. Pocházejí odtud družice oběžnic,

snad také naše? A nepřijde nám odtamtud ne-
žádoucí návštěva, jak se snad stalo již v dřívější geologické době, což naší »mateřské zemi«
právě také způsobilo katastrofy? Doby klidu,
stálého hromadění a zásadní víra v ně již minuly — také ve vědě.

*

Ještě na třetím příkladě, na biologické vývojové theorii, můžeme konečně ukázati ony, na duchu národa a doby závislé souvislosti a rozdílly vědeckého základního názoru a způsobu znázorňování a řešení jednoho a téhož problému. Zrovna v době první polovice 19. století, když z Anglie vnikala do geologie uklidňující theorie Lyellova, přišla Wallacem a Darwinem rovněž odtamtud theorie o mechanické přeměně, která pojem »vývoj«, pro německé myšlení původně jednoznačně-vnitřně určitý, zbavila jeho podstatného živého obsahu a na jeho místo dosadila rovněž theorii o mechanickém hromadění. Všecko organické tvoření vychází prý z hromadění korpuskulárních procesů vnitřně bezvýznamných a bez vzájemných vztahů, jakož se prý také »výběr«
toho, co se ve smyslu zcela vnějšně užítkovém náhodou hodí, určuje touto náhodnou hodnotou. Život tím byl přiveden k vnitřní slepotě a vznik jakož i další utváření organické formy staly se skladištěm, kde se hro-

madily jednotlivé kusy zboží i celé balíky. Slovo »vývoj« tím bylo odduševněno, vyprázdněno, zbaveno svého vlastního obsahu, podstata živého (toho, co je živé) byla znetvořena, vykládána jinak, jako soustava mrtvých, náhodně vznikajících a probíhajících mechanických procesů. Zůstali jsme my v Německu při svém pojmu přírody, jež ještě romantikové tak oduševněle rozvinuli? Zcela naopak! Bouřlivým jáсотem bylo v Německu přijato cizí učení. Teprve zde, nikoli v Anglii, povstalo z něho ono nepravé, na vědeckém světovém názoru založené náboženství, které se později nazývalo »darwinismem«. V nás ten jed teprve plně působil, poněvadž jsme nebyli duševně imunní jako Anglosasové. Konali jsme zase jednou ponižující duchovní nádenické práce, které tentokrát dokonce rušily a poněnáhu rozvracely základy světového názoru vši naší národní bytosti. My, nikoli ti, u nichž ta these vznikla, dopomohli jsme materialistickému duchu času k novému »vítěznému tažení«. Teď ovšem dosáhlo osvícenství svého vrcholu a rozšiřovala se teprve nyní mezi nevzdělaným lidem. Nyní mohl také býti svržen sám praobraz člověka; zapomnělo se, že idea, vnitřní živá idea, je obsahem věcí.

Německý duch bojoval zřejmě, ačkoli dlouho bez výsledku, proti onomu znetvoření svého nejlepšího vědění. Botanik (Nägeli) ukázal vnitřní

vývoj, rozvoj organického života z vnitřní celosti, ale nedovedl toto vytryskování a rozvoj organického tvaru vyložit jako symbol jeho vnitřního metafysického obsahu a udusil své poznání v mechanistickém výkladě. Tak silně byl tenkrát přírodovědec, a to asi neuvědoměle, rdoušen západnickým duchem. Kolem devadesátých let ukázal jiný německý badatel (Eimer), že vytváření a proměna živoucí bytosti leží v struktuře organičnosti samé a že se tedy nezbytně děje jednoznačným postupem; zase vložil tuto myšlenku, kterou je třeba pojímati živou, do mechanické formule, v níž ta myšlenka ztuhla; jistě by byl býval i se svým badáním odbornou vědou odmítnut, kdyby byl svou myšlenku vyslovil v hlubším významu, tedy »německým« způsobem, opíraje se třeba o romantickou morfolonii.

Na začátku 19. století, dlouho před Darwinem, pojali již Francouzi myšlenku přirozené theorie přeměny bytostí organických. Byli tenkrát (Lamarck, G. St. Hilaire) odpůrci svého vlastního krajana a kolegy, který se, jsa původu německého, držel theorie katastrof shora zmíněné, podle níž se v geologických epochách po každé tvoří nové základní tvary. Lamarck a St. Hilaire však vysvětlovali vznik nových druhů a životních forem jednoznačnou reakcí organismů na popudy, účinky a požadavky okolního světa.

Každý organický tvar, každý druh živočichů nebo rostlin byl tedy sám přizpůsobením se okolí, buď přizpůsobením za účelem ochrany nebo útoku nebo nějaké jiné životní nutnosti. Kachny měly plovací nohy, poněvadž měly potřebu veslovati ve vodě, a za tím účelem se cvičiti, a poněvadž užívaly nohou také k chůzi, žirafa měla dlouhý krk, poněvadž jej musila napínati po potravě visící vysoko, hbitě utíkající gazela měla takovou stavbu těla a takové nohy, poněvadž organismus neuvědoměle tíhl k tomu, aby zvíře bylo schopno utéci před nepřáтели, dravec měl útočné zbraně právě proto, že měl dravčí povahu. Jako byla Cuvierova theorie o znovutvoření typů význačná pro dobu francouzské revoluce a pro dobu přímo po ní, tak je theorie Lamarckova, která se teprve pozdě v 19. století dostala do popředí zájmu, význačná pro mentalitu našeho západního suseda, mezitím silně vyvinutou, pro jeho existenci a pro jeho tvorbu forem, jakožto přípravu a uskutečňování bezpečnosti životní a pro každé utváření jakožto jednoznačnou reakci na vymáhající nebo nepřátelsky tísnící okolní svět. Je také významné, že Darwinova theorie právě ve Francii mnoho neznamenalala, a Angličanovi vůbec neuškodila. Je naprosto v německé povaze, v německém cítění a myšlení pojímati organické tvary, ba všechny tvary přírody, také domněle mrtvé, neor-

ganické, v hlubším smyslu jako tvůrčí výraz vycházející z vnitřní celosti. Nikoli mechanické hromadění, nikoli racionalistická reakce jakožto přizpůsobování okolnímu světu, nýbrž utváření z živé idey formy, která, abychom tak řekli, existuje pro sebe samu »ve vznešené bezúčelnosti« a která všecko tvoří a teprve z této nadřaděné stále přítomné vnitřní celosti a životní spojitosti způsobuje věci vnější, mnohost a rozmanitost — to se mi zdá vlastní podstatou našeho myšlení a tak to je shodně s tím také podstatou našeho vědeckého chtění a vidění. Nikdy to v našem národě nevyhaslo a proti všemu racionalistickému a mechanistickému duchu času vidíme to vždy naším duchem procházeti jako hluboký spodní proud; ale v období vnějšího hmotného rozmachu a slávy nebylo to již směrodatným dobovým krojem našich věd.

Přeložil J. Skalický

Touha po domovu

Modravý mrak v nebe klínu
plný deště roste stále,
bouře tihne k Apeninu
z hloubi duníc dál a dále.

Kéž vír její chtěl by záhy
v smršti vichrů titanské
unésti mne v kraj můj drahý,
v krásné nivy Toskanské!

Rodičů víc ani druhů
neláká mne hrud' ni líce,
kdo mne rád měl z toho kruhu,
zmoudřel neb nedýchá více.

Nechci oliv ani révy
k splnění své žádosti,
nechám břehy, kde zní zpěvy,
požehnané hojností.

GIOSUE CARDUCCI

Města nechám v jejich shonu,
obvyklé též písňe nechám
mramorových od balkonů
a jich žvastů dále spěchám

Tam, kde řídké lesy kynou
a kde pusté na pláni
bodláčím a rákosinou
ořů tlum se prohání.

Smutná kde mi mladost kvetla,
pusté, dlouhé na maremně.
Myšlénka má za ní létla
co hrom v sluch mi duní temně,
vlast svou chtěl bych obejmouti
v mraku černém v mžiku tom
a bez stopy zaniknouti
v moři, horách těch jak hrom.

Přel. Jaroslav Vrchlický

LILIPUTÁNSKÁ HVĚZDA

V dalekém nebeském prostoru krouží hvězdy všech tvarů a podob. Měňavé barvy bílá, žlutá, červená a mnohé barvy mezistupňové ukazují, jak rozmanité jsou stupně tepla, které na těchto hvězdách jsou. Také hmotnosti nebeských těles vykazují velmi veliké rozdíly.

Jistě jest v tomto miliardovém roji velice mnoho hvězd, jichž rozlehlost právě v tom okamžiku se rovná rozloze slunce, když tento plynový míč dosáhne ochlazení téže hutnosti jako země, tedy když se scvrkne na čtvrtinu své nynější rozlohy. Podivno si představit, že na takovém světovém tělese existuje život. Tíže jest tam padesátkrát větší než u nás. Bytost o velikosti průměrného člověka vážila by tam 8.000 liber. Huspeninovitá substance, z níž pozůstává naše tělo, by se prostě pod takovým tlakem rozmačkala. Pouze bytosti, jež mají kosti a svaly z ocele, mohly by odolati této tíži.

Jest zhola nemožno představit si názorně život na planetě velikosti obrovského slunce, zvané Canopus. Kdyby hvězda měla tutéž hutnotu jako naše země, byla by gravitační síla 10.000krát tak veliká, jako u nás. Pod tlakem takové síly by se ohýbala ocelová tyč, na koncích podepřená, jako tmel.

Opak k tomuto tvoří představa o životě, jak by se utvářel na některé z malých oběžnic, které

ve velikých hejnech krouží mezi Martem a Jupiterem. Nejmenší z nich, a zároveň nejdrobnější z dosud známých světových těles vůbec, jest planetoid, nalezený Jamesem E. Keelerem roku 1900 na Lickově* hvězdárně v Americe. Má průměr, měřící pouze půl kilometru.

Země o průměru 500 metrů! Jak řídká, vzácná to kapitola ve veliké, zázračné knize přírody! Hvězdička, kterou jakási kosmická katastrofa učinila samostatným světovým tělesem! Povážlivě by již přišla z rovnováhy, kdybychom na ní postavili moderní obytný dům, a kdyby se na ní pohyboval armádní sbor, mohla by taková změna polohy a posunování těžké hmoty uvést v nepořádek celou liliputánskou hvězdičku, takže by začala kolísati a snažila by se zaměnití hořejšek s dolejškem.

Poněvadž povrch tohoto »světa« činí pouze 785 tisíc čtverečných metrů, mohl by na něm naléztí přístřeší a usídliti se velký rytířský statek. Jenom třetina berlínské zoologické zahrady měla by místo na oné maličké zemi. »Cesta kolem světa« by tam byla zrovna příjemnou, malou procházkou, neboť — ježto oběžnice má v obvodu pouze půl druhého kilometru — obešel by ji chodec v půl hodince. Zřízení pouličních drah by se nevyplatilo, neboť od severní točny

* Lick James (1796—1876), kalifornský boháč, vystavěl na hoře Hamilton hvězdárnu, po něm nazvanou.

až k točně jižní tohoto světa jela by dráha pouze 2 až 3 minuty.

Jak lze snadno vypočítati, jest na povrchu oné hvězdičky každý předmět 13.000krát lehčí než na zemi, neboť tíže těles je závislá na přitažlivosti světového tělesa, na kterém se nalézají. Čím menší, nebo lehčí jestiř světové těleso samo sebou, tím méně silnou jest také přitažlivost, kterou působí na předměty, jež se nalézají na jeho povrchu. Kámen tedy, který zde váží cent, má na onom malém světě váhu asi čtyř gramů a normální, dospělý člověk měl by tam tak mimořádně nepatrnou váhu, že teprve deset osob dohromady by vážilo tolik, kolik zde u nás váží slepičí vejce! Bylo by tedy kromobyčejně obtížným utíkáni tam lidem našeho rázu; každým krokem, který ovšem by byl na poměry onoho světa příliš důrazným a bouřlivým, bychom přicházeli v nebezpečenství, že vzlétne-
me jako pták vysoko do vzduchu. Škody však bychom při tom asi neutrpěli, neboť bychom nedopadli k zemi tím způsobem jako zde u nás, nýbrž snášeli bychom se k zemi pomaleji, než prachové peříčko za bezvětrí. Kdyby tam dělostřelectvo vypálilo střelu, nedopadla by tato vůbec již na světové těleso zpět, nýbrž ztratila by se ve světovém prostoru, nebo by kroužila ustavičně jako maličký měsíc kolem této drobnouké oběžnice.

Otázka, jsou-li takovéto hvězdy obydleny, ne-

bo obyvatelny, jest sice z vědeckého stanoviska jakž takž neužitečnou, přece však dosti zajímavou, bychom o ní rozvažovali. Kdybychom měli jistotu, že kromě zvířat a rostlin nevyskytují se ve vesmíru žádné živoucí bytosti, mohli bychom otázku obyvatelnosti naší malé hvězdy živými tvory zkrátka popřít. Jest však pravděpodobno, že na jiných nebeských tělesech se vyskytují tvorové, které bychom — kdybychom je přesněji poznali — mohli jistě označiti za živoucí, avšak ani za zvířata, ani za rostliny. Ne-
ní vyloučeno a je dokonce pravděpodobno, že takové bytosti mají podobně komplikované a podivuhodné složení, jako živoucí bytosti pozemské. Potom by také vykonávaly správné funkce a mohly by míti vědomí. Jejich inteligence by mohla býti dokonce větší než inteligence lidská, byť i jinak uzpůsobená, jak tomu jest i u pozemských zvířat, která velmi mnoho vědí a chápou, co člověku uniká.

Na zemi jest život vázán na uhlík. A zdá se, že tento prvek také pro své mnohonásobné chemické sloučeniny jest k tomu obzvláště způsobilým. Není však nemožno, že také příbuzný křemík podobným způsobem může býti podkladem pro sloučeniny, které zakládají život ústrojný, nebo ústrojnému podobný. Ovšem, že jeho formy si nedovedeme představití.

Z knihy „Das Buch der 1000 Wunder“
přeložil Jan Pojer

Listopad

*Vzpomínko, rybko zlatá, lesku v opálu,
v podmoří jizeb smutných svítíš do žalu,
chaluho minulosti, mezi stíny hade,
jenž kolem srdcí v úzkosti se stáčíš pomalu,
listopade, listopade!*

*V zahradě zledovělé smrti černá vřetena,
vrány, jež nad kříži cest rozséváte vádu,
nimbe, jímž bledá čela lamp jsou věnčena,
zdi, za níž Kristus mhou se chvěl pro naši zradu,
tváři listopadu, listopadu!*

*Žalme, jenž v chrámech propadlých zniš z rána
do rána,
apokalypso zsinalá, kopřivám hlásaná,
mraky, jež jako vousy věštců jste se zježily,
z nichž zítra ústa uraganu zakvílí,
ó křiku Rozhořčeného, kol něhož lid se do tmy
krade,
listopade, listopade!*

Socha horníka v chrámě

*Jsi prací vyhlodán a jsi chatrný,
pod kápí divnou tvář tvá se sklání,
máš prsty zhmožděné a jako trny,
úponky hořkého vinobraní!*

*Na daru děsivém ti prsty ztuhly,
na kousku drahého uhlí,
kaditelnici staré bědy;
k Tomu, jenž na východě plane,
s úpěním, jako naposledy,
ji zdviháš v lásce pohněvané;*

*Jsou tvoje pohledy poušť žhavá,
poušť, kde hlas žízni oněmí,
ale Bůh žízni té pít dává
a nikdo jiný na zemi;*

*uhelný troude, křivdou zčernalý,
uhelné srdce, jež žal sežírá,
uhelné srdce, jež zmaru vydali
na poohřátí svlečenému Synu,
zda uzříme tě zářit do šira,
krvavou hvězdu v Boha Otce stínu?*

Přeložil Bohuslav Reynek

BEDŘICH OZANAM

(8) 12. ZÁŘÍ.

I Vincenc z Pauly, nejláskyhodnější syn Francie, sdílel osud všech průkopníků a řádových zakladatelů: Jeho dílo sice trvalo dále, stávalo se větším a větším, ale jeho idea vybledávala, žár jeho lásky vychládal od té doby, kdy nemohl sám více vysílati oheň mezi lidi. Jen ti, kteří nesli jeho oděv a jeho jméno, kněží missí a milosrdné sestry s bílými křídly na čepci, vychutnali jeho dědictví s posvátnou věrností a obětavostí — ale kde přestali laikové, kteří jako dobrovolní jeho pomocníci vnikali do domů chudoby, snášeli zápachy nemocí, vychovávali nalezené a roztáhli po městě a zemi hustě upletenou síť křesťanského smyslu bratrství? Caritas skrytá, dobročinnost s osobní zodpovědností usnula, až přišel budič, který zbudoval novou říši lásky ve čtvrtích chudiny moderní doby.

Laik objevil znova přikázání lásky k bližnímu pro laiky: Bedřich Ozanam. Síla příkladu při-

vedla ho na tuto cestu; od svých rodičů odkoukal umění s málem pomoci mnohým. Jeho otec, setník ve vojště Napoleonově, potom kupec a naposledy lékař v Lyonu, dovedl bystrým zrakem vyslíditi každcu bídu, utišiti hlad, usušiti slzy; jeho matka vyseděla celé noci v chladné podkrovní světničce u lůžka takých nemocných, kteří si nemohli zaplatiti ošetřovatelku. Na tyto dojmy nezapomněl chlapec nikdy, ač by byl raději sedal nad knihami, kul verše, než aby provázel rodiče na jejich pochůzkách. Dychtě po kráse naslouchal zvuku cizích řečí, navrhoval v kanceláři jednoho státního návladního stavby a fantastické krajiny, místo aby poznamenával akta a hořel nadšením nad harmonií a božskou dokonalostí křesťanské víry, do které ho jistý učitel zasvětil. Již v osmnácti letech vystoupil na kolbiště za svůj světový názor a uveřejnil bojovný spis proti Saint-Simonismu. Došel tím mnohé pochvaly a otcovského svolení studovat práva na pařížské universitě.

Pro jeho přejemnělý smysl pro krásu stala se mu Paříž zjevením, nesčetné obrazotvorné možnosti ho opíjely, začal zároveň s řečí, dějinami,

geologií, astronomií, theologií a právy, ale mělké přednášky a uštěpačné nepřátelství oproti náboženství, které tehdy na Sorboně panovalo, hnalo mu krev poctivého zděšení do čela. Padlo-li slovo proti jeho víře, nutil profesory k veřejnému odvolání, ač ho tento ostrý boj mohl stát, že neudělá zkoušky. Aby se při všeobecné odvážnosti sám omezil na odborné studium, zdálo se mu býti ohavnou zbabělostí. Čím větší odpor, tím vyšší jeho cíl: věda a náboženství musily se opět státi jedním srdcem a jednou duší jako za dnů, kdy Tomáš Aquinský a Banaventura učinili Sorbonu nejslavnější universitou Západu. Profesoři ukazovali ohniváku chladná záda, jen veliký fysik Ampère uznal jeho význam a seznámil ho s kroužkem vysoce vzdělaných katolíků, kde v nejživější duchovní výměně názorů našel brnění pro tuhou, rozšafně vedenou práci apoštolátu. Mústek ke skoku nahodil se mu v jednom dějepisně-filosofickém kroužku, který byl otevřen všem kommilitanům – i liberálním a dovoloval mu, aby při volných procházkách mohl se zmíniti o posledních pravdách křesťanství. Přivedl-li tím mnchého k přemýšlení, kte-

rý dávno se sebe setřásl víru svého mládí jako zvadlou kůži, vzal ho sebou na kázání dominiána Lacordaire-a, který na jeho doléhání položil si za základ svých skvostných kázání hranici víry — dogma.

Jakási nám neznámá událost převedla Ozanama po prvé k vědomí, že křesťanství viděl příliš jednostranně, »říší ideí a kultu, ne dosti však říší uvědomělého činu lásky«. Chtěl lidstvu přinést pravdu! Teď je mu horko při vzpomínce na slova Spasitele: »Kdo dvě sukně má . . .«, a hned zakládá jiný studentský spolek, kroužek, který si měl nejen vyměňovati náhledy, ale přinášeti oběti. »Aby sociální blaho a potřebné reformy byly vědecky zkoumány, není tak důležitým, aby se k vůli tomu studovaly knihy a poslouchaly přednášky. Třeba je mnohem spíše šplhati se po schodech domů chudiny, třeba seděti u lůžek chudých a s nimi mrznouti, aby se vniklo do tajů takového srdce, bez útěchy a svědomí bez pokoje«.

Zatím co se Ozanam připravuje ke zkoušce na doktora, snáší chleba a palivo k svým nuzným přátelům, chudákům, nebo sedá s trestanci na

tvrdých »pryčnách«. Na svoje hříchy spisovatel-
ské a zamilovanou spolupráci s katolickým li-
stem nemá více času; vzdává se dokonce i prázd-
nin, aby se šesti stejně smýšlejícími mohl vyko-
návatí uprostřed obrovského města skutky tě-
lesného i duševního milosrdenství. Povstala prv-
ní »konference Vincencova«.

Po jeho krátké činnosti jako správce chudých
ve svém rodném městě, došlo Bedřicha Ozana-
ma povolání za profesora na Sorbonu pro po-
rovnací jazykozpyt. Neprodleně vyhověl; ne-
boť takto mohl spojití oba svoje ideály: hlásati
katolický světový názor před posluchači všech
národů a sloužití obtíženým a strádajícím. Ne je-
ho řečnické nadání, nýbrž jeho osobnost vrhala
studenty do jeho zajetí. Málo vědátorů mělo tak
četně navštěvované přednášky jako on. Ta ra-
dost, moci působiti pro Boha a církev, míti do-
mácí štěstí, býti manželem milované ženy a ot-
cem dítěte, pobádala ho, aby napial všechny sí-
ly. Miloval »Fioretti« sv. Františka a mystickou
horoucnost Dantovu; proto neměl rád všechny
formality přeorganisované práce »Vincíkovské«.
Měla přestati býti prostou záležitostí srdce, ne-

měla býti sešňerována a podřízena byrokratickým vlivům a zásahům.*) Zajisté však v každém bratru Vinckovi zdravil bojovníka za sociální svědomí světa. Sám neumdléval slovem a písmem vystupovati za sociální spravedlnost; zvláště k tomu účelu založený časopis stal se jeho kazatelnicí. Ale davy následovaly raději krvavě rudý prapor převratu nežli vlajku křesťanství. Byl by tohle všecko snesl a statečně dále bojoval, kdyby mu nebyli sami katolíci vpadli do zad a jeho sama jakož i jeho časopis k smrti neumlčeli.

Tato bolest, že byl zrazen vlastními bratry, přece ho ranila. Jako vnitřně zlomený muž musil ustoupiti s veřejného jeviště. Knihy a návštěvy u chudých vyplňovaly poslední jeho léta života; v Londýně sebral svoje zkušenosti o nejúčelnější pomoci bídě mass. Ve Španělsku a Itálii namáhal se, smrtí již poznamenan, před studenty, a ve velkoměstech prosadit svoji velkou ideu konferencí Vincenciánských. Byl-li sám, volal k Bohu: »Nechceš přijmouti zápalnou oběť mé spisovatelské pýchy, mé akademické ctižá-

*) jako teď nezaměstnanost !

dosti a mých studijních plánů? Kdybych prodal polovičku svých knih a výnos dal chudým, kdybych zbytek svého života byl použil k tomu, abych navštěvoval nemocné, poučoval učedníky a vojáky, byl bys mi ponechal tu radost, abych vedle své ženy sestárnul a dokončil výchovu svého dítěte? Mají-li však tato slova býti mými posledními, přijmi je tedy jako chvalozpěv na Tvoji dobrotu.« Poslední, trapná otázka na Všemohoucího, diktovaná starostí o jeho rcdinu. Poslední pevné — Ano k vůli Stvořitele. Dne 8. září 1853 zemřel Bedřich Ozanam v Marseilli s hlasitým výkřikem: »Bože můj, Bože můj, smiluj se nade mnou!« — —

Z němčiny dr. Frant. Richter.

HERMAN MELVILLE,

* 1. srpna 1819 v Novém Yorku, † 28. září 1891 v Novém Yorku. Pocházel ze znamenité rodiny, velmi vážené pro svoje vlastenectví. Záhy projevilo sklon k potulnému životu. Dal se na námořnictví a za několik let nasbíral si tolik vědomostí, kolik bylo lze získati na drsných dobrodružných plavbách po různých dílech světových moří. Toto období jeho života vyvrcholilo na jednom ostrově skupiny Marquesas, kdy upadl do rukou lidožroutů a stěží se zachránil. Této zkušenosti využil v první své povídce **TYPEE: KRÁTKÝ POHLED DO ŽIVOTA POLYNÉSSKÉHO ZA ČTYŘMĚSÍČNÍHO POBYTU V ÚDOLÍ MARQUASAS**. (Typee: a Peep at Polynesian Life during a Four Months' Residence in a Valley of the Marquesas), 1846.

Úspěch tohoto románu vrátil Melvilla do života sedlejšího. Po nedlouhém pobytu v Pittsfieldu, Massachusetts, vrátil se do Nového Yorku a přijal místo v celnici.

Z druhých jeho povídek nejlepší jsou **OMOO: VYPRAVOVÁNÍ O DOBRODRUŽSTVÍCH NA JIŽNÍCH MOŘÍCH** (Omoo: a Narrative of Advantures in the South Seas) 1847 a **MOBY DICK, ČILI BÍLÁ VELRYBA** (Moby Dick, or the White Whale) 1851. **BÍLÁ VELRYBA** jest jeho veledílo. Ani Cooper nedovedl překonati velkolepost jeho námořních obrazů, s jakou se nikde jinde neseťkáváme a chválu, kterou mu vzdává Stevenson jest plně zasloužilá. – W. P. TRENT a John ERSKINE.

Literatura ve Spojených státech jest mnohem méně než v Evropě výtvozem několika elitních duchů. Pojem umění jest do ní zaveden v době nedávné. Kniha v Americe byla vždy formou a přídatkem činnosti. Literatura Američanů ve svém celku přihlížela vždy hlavně k užitečnosti, jest kazatelská, puritánská, má na zřeteli cíl morální výchovy, reformace. Vyjma velké osamělce, kteří byli též velkými heretiky v očích davu a puritánů (Thoreau, Poe, Melville, Whitman), nepíše se v Americe ani pro krásno, ani pro slávu, ale proto, aby se kázalo, satirisovalo, obracelo, nebo prostě pro zábavu. Sociální zájem této literatury potlačuje zájem umělecký. – Régis MICHAUD.

*

HERMAN MELVILLE, mořeplavec. V té době Spojené státy měly kupecké loďstvo skoro rovné loďstvu Velké Británie. Merkantilism nezabil ještě poesii. Amerika měla námořníky, korsáry a epopeji moře. Nová Anglie netopila se ještě v industrialismu a nevymáhala ještě tolik úcty od druhých států jako dnes. Její puritanismus neměl státní domácnosti, byl exotický a dobyvačný. Byl romaneskní. Vábily ho dálky. Boston, Salem, New-Bedford, a zvláště Nantucket vypravovaly svá loďstva do čtyř úhlů světa, aby přivážely olej palmový, kávu, kůže, len nebo koření ze Zanzibaru, Madagaskaru, z Rio de la Platta, z Malajského souostroví. Výměnou za to – každý dělá, co může – Boston vyvážel svůj led. Proplul mezi tropy a kolem mysu Hornu, aby se Indové v Kalkutě měli na čem ochladiti. Tehdy se rychleji dostali do

Kalifornie kolem Hornu než přes Hory Skalisté. Byly to doby paradoxální, v nichž Spojené státy, dnes král petroleje, svítily velrybím olejem. Lov vorvaně nebyl ještě vystřídán boxem a base-balem. Na jednoho Jack Dempseyho bylo deset Hermanů Melvilleů. Šest set osmdesát lodí, čtyřatřicet brig, dvádvacet škunerů se šedesáti tisíci námořníky odjíždělo lovit velrybu do Tichého okeánu, až i do moře Ledového. Byly to plavby velmi romantické, nekonečné bloudění tři nebo čtyři léta, aniž se skoro přistalo k pevnině. Neobracely se přídě lodí, dokud nebyly sudy až po okraj naplněny svítivem a harpuny do poslední zakrvaveny. (V Melvilleovi naleznete rituál těchto lovů, od zahlédnutí výtrysků vorvaňových na hladině až do chvíle, kdy se vonný olej nalije do jímek lamp). Bylo takto povražděno na tisíce leviathanů. Tyto lovy byly neodolatelným vábidlem všech dobrodruhů, lidí velké obraznosti a trosečníků společnosti: vyhnanců, uprchlíků z káznice, všech, jimž se podařilo uniknouti z rukou spravedlnosti. Výprava vyplula jednoho krásného dne z ostrova Nantucketu, a vracela se „o Velikonocích nebo k Největější Trojici“ ožehnutá tropy, ježatá, mokvající spermacetem, paměť naplněnou pohanskými visemi Okeanie.

Na takovéto jedné velrybářské lodi nantucketské odjížděl v lednu 1841 jako prostý plavčík jistý mladý Američan ze znamenité rodiny New-Yorské. Bylo mu sedmnáct let. Jmenoval se Herman Melville. Měl v rodině krásné vzory. Jeho děd byl generál a hrdina ve válkách o Neodvislost. Péče domácích ho brzy

zmrzela, zvláště však volaly ho dálky, a tak se stal námořníkem pro život. „Oh! dejte mi život mořeplavců, radost, tetelení bouře! Ať slyším, jak chřestí kroupy po ledovcích! Ať vdechuji mořský vánek a ať ržám ve tvé pění!... Ať žádná sprostá hlína nepadá na mou rakev! Ať mým hrobem jest hrob, jenž pohltil Faraona a jeho vojska! Ať odpočívám s Drakem, tam, kde dříme v hlubinách moří!“

Melville vyplul na velrybářské lodi ACUSHNET v lednu 1841, a v létě 1842 dostal se na Nekuhevu, ostrov z Markýz. Na lodi s ním krutě nakládali, i uprchl, nevěda, co ho čeká; s ním prchl jím sveden jeden z jeho společníků. A tak se ocitají na zemi. Uklidili se do hor a teprve pak Melville a Tobiáš sestupují opatrně do údolí, sledující po sobě řadu drobných vodopádů. A nevěděli v jaké nebezpečí života se vydávají. Neboť v souostroví tom hemžilo se lidožrouty. Na Nekuhevě byli Typees, divoši pochybné pověsti. Právě mezi ně padli Melville a jeho druh. Tobiášovi se podařilo utéci po několika týdnech zajetí. Melville zůstal čtyři měsíce vězněm u lidožroutů. Nebyl sněden. Napolo ochromen byl chován v chatrči jednoho pohlavára, pak byl prohlášen tabu (posvátným), hýčkán a miliskován krásnými O'Tahiťankami, a tak jeho zajetí bylo skvělé; ale jednoho dne přistihl své přátele, jak kladou na rožeň několik nepřátel. Toho dne se zapřisáhl, že uteče. Trapně se mu to podařilo s pomocí krásné Faraway, která mu zpříjemňovala vězení. Chudák Melville pozbyl tak pohodlného bydla, jehož záhy bude želeť.

A tak se ocitá znova na palubě velrybářské lodi JULIE, která plula k čínským břehům. Netrvalo dlouho, a vzdychal po svých milých lidožroutech. Teď byl galejním otrokem u vesla, v horším postavení než u divochů. Tentokrát celá posádka se vzbouřila. Přistali u Tahiti. Na žádost anglického konsula admirál Du Petit-Thouars, jenž právě křižoval v těchto mořích, uvrhl Melvilla a jeho druhy do želez na jedné lodi své eskadry. Byl pak vysazen na ostrov. Isa takto uvolněn potuloval se po ostrově, navštívil bez velkých ceremonií královnu Pomaré, a vstupuje na fregatu do služeb válečného loďstva Spojených států. Po roce znova pluje kolem mysu Hornu a ocitá se konečně na pevné půdě, po níž „se musí tahat jako krávy“. Rozloučil se se zaměstnáním námořnickým, ale moře ho již neopouští. Navštěvuje ho ve snách, učinilo z něho vzbouřence. Ze svých okeánských potulek vytvořil TYPEE, OMOO, MOBY DICK, WHITE-JACKET. V třiceti letech jest jeho dílo již ukončeno. Isa zneuznán, vším zklamán, bude ještě čtyřicet let svého života proklínati obyvatele pevniny. Okeán mu působil zavrať, vyvrhl ho a učinil navždy neschopným k životu.

TYPEE A OMOO zavedly na dlouho Oceanii do módy. Melville má obraznost a dary malebnosti básníka, aniž ztrácí styk s reálnem. Posmívá se a žertuje těmi posměšky na pohled naivními a nestrojenými, jež zveme anglickým humorem. Zná lidi a umí je uvést na scénu s velkou svižností, s nadšením takového Shakespeara. Maluje bez schválnosti, samovolně a bez pathosu. Humor, který ho neopouští, jest ruko-

jmím poctivosti jeho práce. Naopak, ztrácí-li pod nohama pevnou půdu reálna, tu jen proto, aby se koupal v oblacích. Jeho allegorický román OSTROV ÚTERNÍ nelze skoro čísti, ale svá polynesská vypravování skládal DE VISU, jako člověk, jenž byl hostem autentických praobyvatel. TYPEE jestiž údolí blažené. Melville v něm žil ve společnosti divochů a divošek zcela nahých životem přírodním, podle srdce Rousseauova. Jakkoliv Yankee, v jeho malbách tají se rozkoš. Jeho polynesanky v lázni, v odpočinku odpoledním nebo oddávající se bezuzdným tancům jsou velmi svůdné a cítíme, že jest do nich zamilován. Malby jejich podobizen byl by mohl s dobrým svědomím podepisovati Gauguin. Též jeho obraznost jest bez smyslnosti. Jest dalek sensualismu Lotiho a jemu podobných „kazitelů mládeže“. Jeho líčení jsou cudná, ale nevyklučují živě bijící srdce pod mladistvou hebkou kůže. Proto pokrytci neopomenuli krčiti nad nimi nosem a fňukati svá mravokárství.

Po TYPEE a OMOO vyšel MOBY DICK čili BÍLÁ VELRYBA, kniha neobyčejná, jedna z největších, jež byly věnovány námořníkovi a moři. Zde v rámci románovém kromě řádného přírodopisu velryby a umění, jak ji loviti, kromě pojednání o plavbě plachetních lodí, jsou krásné lícně měnlivých podob moře a drama fantastického svědomí. Jest PEQUOD loď skutečná nebo smyšlený fantóm? Jest kapitán Ahab člověk nebo demon? Aníž přestává býti velmi reálním lovcem spermacetu, Ahab fascinuje své mužstvo a vleče je do pekla svého výmyslu, k hledání obludy, která mu kdysi ukousla nohu. Mlčenlivý, na pohled msti-

vý, důsledný však stíhatel nepřítele, pravý genius moci a vlády, projíždí Tichým okeánem, ode všech lodí, jež potkává, zvidaje zprávy o své velrybě. Ale nad tajemným biblickým leviathanem vítězí jen uvnitř, a svou smrtí dovršuje úsilí svého životního boje. Celým dílem však vane dech nesmrtelnosti, a přímo bychom řekli, že je to věčná obhajba nesmrtelnosti duše. Líčení honby Moby Dicka a zkázy PEQUODU možno zvatí epickými. Melville vynalezl jakousi novou mythologii okeánu.

WHITE-JACKET roztáčí film života na válečné americké lodi. Melville jest nelítostný satirik. A k svým pošklebkům jest řádně dokumentován. Není o nic něžnější k důstojníkům amerického námořnictva, než byl k protestanským missionářům ve svých vypravováních polynésských. (Těm radil, aby napřed zcivilisovali svou civilisaci a zkřesťanštili své křesťanství, dříve než začnou evangelisovati divochy). Zdá se, že právě jemu jsou námořníci zavázáni díky za to, že na lodích Spojených Států byly zrušeny tělesné tresty a zvláště mrskání. Při této příležitosti sám se uvádí na scénu v jedné dramatické episodě, v níž projevuje svou železnou povahu. Ve WHITE-JACKETOVI defilují před námi drsní a malební mořští vlci.

Přes její trpkosti Melville setrval dále na dráze literární, ale ztrácí to nejlepší se své inspirace a svého talentu, sestupuje na zemi. Amerika mu neodpustila jeho upřímnost. Ukázal se shovívavějším k lidožroutům než k civilisovaným. Posmíval se omezené církvi puritánů a vylíčil idyly zcela nahé. Z jeho zklamáných illusí a z jeho pessimismu (Melville dělal si

poznámky k Schopenhauerovi), vzešlo jakési dílo autobiografické, PETR. Je to kniha rušivá, nevázaná, kynická. Četba její jest trapná. Po první části velmi dobře držené, jež slibovala psychologický román první třídy, autor pojednou vyšinuje se z kolejí. Ale konec konců je to velmi suggestivní psychologický dokument, opravdový výbuch nihilismu; nihilismu ve smyslu rčení: než takový život, než takovou společnost, raději nic. Melville vystrízlivěly lidmi usedlými, obrací se proti lidem. Nešetří ani památky svých rodičů. Kniha ta, jak napsal správně jistý kritik americký, by zastrašila Freuda; je to příběh prostosrdečného jinocha, jemuž nepředvídané tajemství pootvívá najednou hlubiny podvědoma. Petr, nabažen lidmi do omrzelosti, opovídá světu boj jako takový hrdina Byronův. Puritánská lhostejnost arci pohřbila za živa takovou knihu. Je to spíše, třeba přiznati, dílo rozhořčeného misanthropa než pravého spisovatele, zasluhuje však býti čteno pro světla, jež vrhá do pochmurných hlubin lidské duše.

A Melville vedl si dál svou... Marně však sesměšňoval Transcendentalisty své doby a karikoval Emersona v osobě „Plotina Plinlimmona“, jeho obraznost též byla stržena do vírů okultismu. Ale kdo by dnes vzpomínal námořní epopeje Spojených států, kdyby byl Melville nenapsal MOBY DICKA? A měli bychom bez TYPEE a OMOO polynejské povídky Jacka Londona? A měli bychom příběhy od Frédérica O' Briena? (MYSTIKOVÉ MOŘÍ JIŽNÍCH, BÍLÉ STÍNY NA MOŘÍCH JIHU.)

Podle Regis MICHAUDA J. F.

Stifter, hlasatel skrytého světa

Jako dojme tvé srdce návrat ze zajetí kouzla velké cizí země do malého líbezného světa domoviny a probudí vzpomínku na dávné dny dětství, kdy jste chodili s otcem v jasné větrné výšce jarních hor, majíce pod nohama malé městečko a úrodný zelený a hnědý kraj zvlněný důvěrně kolem křivolakého kovového lana řeky, kdy jsi ve vonné a chladné dolině letních lučin cítil a tušil nebeské dálky a pod kořeným zlatem ovoce podzimních stromů v rodinné zahradě poprvé jsi okusil milostí teplé země, tak také rád přicházíš z divoké studené dálky smělých básnických krajů plných vichrů do tiše moudrého zlatového kruhu domácích vyprávěčů.

A všechn ten vzmach srdce k objetí světa, který tě svým plápoem vyzdvihl do nádherného a neúprosného větrného proudu, který vane bez času od souhvězdí k souhvězdí při zvěstech velikánů, kteří svými zpěvy mocně a plodně buší do nebes, všechn tento vzmach se naučíš chladiti v blaženém prodlévání a v trpělivém a jasně klidném zření na šedé a rozmanité stezky lidí. Slyšíš utěšlivě tichý hlas vážného člověka, který ti vypráví o Božím slunci, té věčně zázračné věci, která vylévá svůj plodný úsměv

na každou cestu a každé srdce, na bohatý i tvrdý kraj, na dobré i otupělé.

Adalbert Stifter jest nejryzejším z oněch vytrvalých, kteří svou věrnou službou skutečnosti odčítají poklad písní kosmických pěvců, jichž jásoť se vzpíná jako van bouře a jejichž nářek obaluje srdce jako zimní mráz.

Líčí csudy lidí plné hádanek, an vysvětluje jejich život tajemstvím a začleňuje jej do dějů světa, an rozprostírá kolem svých hrdinů kraj, který ctí svou čistou zbožností: lesy ve věčně živém oddychování. Stvoření, tiché, stín skýtající kopce nad modrým vanem tepla v údolích zvučících prací, ledově jasná, čirá jezera, nezkalitelná to zrcadla podstatných věcí, horkou zem pouště, na kterou dští slunce, a drsnou, až mrazivě bezmeznou stepní pláň, an rozpíná nad ní oblohu s jejími mnohými měnlivými tvářemi, oblohu nocí zvučící posvátným rejem souhvězdí, černé nebe letní úzkosti z bouře, ustavičně modré nebe podzimu.

I vypravuje vždy znovu jednu věc: jak všechno bez oddechu se pachtící osud lidské země lze pochopiti s výše oné hory, která ukazuje celé Boží Stvoření se všemi jeho cíly, jak se vysvětlí krása nějakého údolí a náhlý vpád nebezpečné bouře s krupobitím.

Když bída chce vybičovati lidi k hněvivé obžalobě, k nesmyslnému odporu, tu je odkazuje do jejich srdcí a učí je svými obrazy lidí zralé trpě-

livosti a věrnosti v ustavičné službě dílu. Země, která, tak vřoucně jsouc jím opěvána, se rozprostírá kolem jeho lidí, a na níž činně žijí jako na své mateřské půdě, stává se jím středem, vůči kterému se mohou osvědčiti — a možnosti odčiňování. Zde stavějí svůj život jsouce ve vznešeném smyslu zavázání i tomu nejmenšímu, a ladí jej do čistoty v trpělivém boji o požehnání teplého roku. Zde slouží ustavičně a vážně jedině vůli a ve vší tiché práci, uprostřed neomylného střídání zimních a letních dní, ve vší pozemské radosti i z rostoucí skvělosti svého majetku, udržují v bdělosti tušení o velikosti světa, o vzdálených možnostech hvězdného prostoru a o věčně dozrálé prostotě Toho, který je povolává, aby tu bydlili a působili.

Stále nám ukazuje, jak na malý prostor pracujících lidí, na jejich dobře oplocené čisté zahradě se snáší požehnání ze žhavého kruhu slunce, jak večery a noci se světa znalým větrem přicházejí ze záhadné dálky, stříbrné odleskem měsíčních hor a plné slavostního klidu hvězd, jež neomylně kráčejí svými drahami.

Ona tichá, na venek zdánlivě tak nebojovná bytnost jeho lidí, kterou neklidná a nemoudrá doba v neblahém neporozumění zavrhlá, ježto považovala za hrdinství to, co jest tragicky se zmítající násilnost, stává se pro nás živou zkušeností a vzorem opravdové statečnosti. Neboť v její skryté hloubce svítí nezkalitelná jistota

o cílech a hodnotách lidského žití a s touto jistotou, jejímž chabým, zneuctěným protějškem jest zlenivělá jistota měšťáka, též mužná odvah, žítí jako pokojní lidé s mravní opravdovostí, zatím co kolem svůdně hučí bouře mohutných činů, abychom jako trpěliví vydrželi a odolali při nevypočitatelných pohromách.

A tak stojí tito lidé ve své bolesti svítíce jako Job, a jejich v pokorné moudrosti utrpěná chudoba skví se jako tichá nepřetržitá píseň Jednomu. S ní vyrůstají do nejduchovější říše. Jest plna krásy, kterou nám poutníkům i nejvyšší anděl ve vši své slávě závidí. Tato nejvnitřnější oblast Stifterových básnických děl byla často nepochopena. Viděli bezpečný klid a nasycenou, světa vzdálenou veselost tam, kde mír se hrdinsky vybojovává a kde v skrytu se chví nejzazší napětí plné žhavé vědomosti o strašlivých hrozbách světa a srdce. Právě tak nepochopili umělecký program v předmluvě ke sbírce »Bunte Steine«, takže bez porozumění badali o temném, násilně smutném konci básníkově, jež objasniti zůstává úkolem nás pozdě narozených a který nás odkazuje do oné nejopradovější hloubky porozumění světu, kde básník ve své tvorbě často prodléval a kde hoří tajemství, ten úzký, směle napjatý most mezi nejzazší hrůzou a nejzazší radostí, mezi nocí plnou viny a světlem bez času, který nám může zkle-nouti toliko milost.

Z němč. Otilie Pastorová

EDUARD MÖRIKE

NOVÁ LÁSKA

(Kann auch ein Mensch des andern
auf der Erde ganz, wie er möchte, sein?)

*Zda možno jest, by člověk na zemi
druhému náležel, jak by si přál?
Dlouhou noc jsem o tom přemýšlel a musím říci: Nikoliv!
Nemohu tedy nikomu na zemi patřiti
a nikdo by nebyl mým?
Z temnot jasně ve mně blýskl zásvit radosti:
Nemohl bych býti s Bohem
tak jak bych chtěl, já jeho a On můj?
Co by mi mohlo brániti, by se tak nestalo ještě dnes?
Sladké leknutí prochází mými kostmi:
Divím se, že se mi to chtělo zdáti zázrakem,
aby sám Bůh mi náležel na této zemi.*

V NOCI

*Slyš! na vlhké půdě země ležíc
noc těžce pracuje k úsvitu,
a zatím tam, napjata v modrém vzduchu,
lehká vlákna plynou neslyšně,
a občas s lukem tvrdě napjatým
veselé hvězdy vystřelují
své zlaté šípy.*

*V lůně země, v háji a na nivách,
jak to teď kolem v přírodě vře
sil nenasytným kvašením!
A jaký přec zase klid a jaký rozmysl!
Mně však ve skrytu hrudi procitá
trapná protiva bohatství a nouze
před tímto obrazem tak mlčelivým a tak velikým.
Mé srdce, jak rádo bys se odpoutalo!
Ty kolísavé, jemuž každá opora slábne,
chceš sotva uprchnuvši zase už nazpět
k sobě rovným.
Nemáš-li v sobě božského ticha krásy,
podrob se tedy! neb zde není úniku.*

KRÁSNÝ BUK

*Docela ukryté v lese znám místečko, na kterém stojí
buk, že krásnějšího neuzříš na obraze.*

*Čistý a hladký sám se tu zdvihá urostlý dokonale
a žádný soused mu nedosahá na hedvábnou okrasu.*

*Kolem, až kam ten statný strom své prostírá větve,
trávník se zelená, by tiše ti občerstvil oko.*

*Stejný na všechny strany vroubí kmen ve svém středu;
příroda sama bez umění vytvořila ten líbezný kruh.*

*Nejprve svěží křoví jej věncí, pak vysokých stromů
houština za ním zakrývá nebes blankytnou modř.*

*Vedle tmavšího bohatství dubu kolébá bříza
cudně svou panenskou hlavu ve zlatém světle.*

*Jen tam, kde zakryta skalami pěšinka příkře se stáčí,
mýtna tušit mi dává obzor otevřený.*

*— Když jsem onehdy samoten, novými obrazy léta
se stezky odlákán, v tom houšti tam se ztratil,
tu vlídný duch jakýs, háje as naslouchající božstvo,
poprvé sem mne zavedl, náhle, plného údivu.*

*Jaká to rozkoš! bylo to v hodinu pravého poledne,
ni hlesu nikde, i pták ve křoví ukrytý zmlkl.*

*A já zaváhal ještě vkročiti na ten ozdobný koberec;
svátečně přijal mou nohu, jen tiše jsem po něm krácel.*

*O kmen jsem se teď opřel (široká jeho klenba
není tak vysoká) a zrak jsem bloudit nechal
tam, kde ten stinný kruh ohnivě zářící slunce
téměř stejně dokola vroubilo okrajem oslnivým.*

*Ale já stál a nehýbal se — démonickému tichu,
bezednému pokoji naslouchal vnitřní můj smysl.*

*Uzavřen s tebou v tomto slunečném, čarovném pásu,
Samoto, cítil jsem, myslil jsem jenom tebe!*

ZÁŘIJOVÉ JITRO

*V mlze ještě leží svět,
sní ještě les i louky:
až závoj spadne, uvidíš
modrého nebe jasnou řiš
a v podzimní síle ten ztlumený svět
plynouti v teplém zlatě.*

Z němč. přeložil Fr. Pastor

KŘEČEK

Je tomu již několik týdnů, co se nám navrátili skřiváci, ale žádnému z nich ještě nenapadlo, aby zpívaje vznesl se do vzduchu; nanejvýš tu a tam některý zahudlařil něco v sedě, když slunce odsunulo šedé chomáče mračen.

Teď však jeden stoupá do výše a zpívá tak pěkně, jako by vůbec nebyl půl roku zahálel, a druzí ho napodobují a všude nad hnědými hroudami a zelenými plochami to zpívá a zvučí.

Teď to jinak nejde, teď musí slunce svítit i když vítr žene od severozápadu sebe více černých a šedých a bílých mračen, takže zelené osení, které svítí v sluneční záři, se každou chvíli pokryje zimní temnotou. Ale nakonec jsou všechny mraky ty tam a slunce teď může zahřívati pole do libosti.

Jak to hned všude leze a hrabe se, kmitá a šustí, bzučí a bručí! Všechn vzduch se blyští stříbrnými tečkami a na každé hroudě se jiskří a třpytí kvapící zviřátka. Kolem kvetoucí vrby, která se podobá jasnému plameni, bzučí čmeláci, a už je tu také paví oko, jež se sluní na osamělé žule, a nad jasně zeleným osením vrávorá vesele zbarvený žluťásek.

Slunce je stále mocnější a činí div za divem. Všechny ty květy podbělu, které až dosud mrzutě věšely své hlavy, se vztyčují a protahují, všude teď z mastných hrud svítí slunci vstříc jeho drobounké obrazy, a hned to také na zemi bzučí a bručí skvoucími čmeláky. Přesličky, které včera ještě úzkostlivě zavíraly své podivné klasy, je nyní otevírají, na zakrslých větévkách rozrazilu vyraží bleděmodrá kvítka a vedle nich svítí drobounká kvítka chudobinek.

Ale nejen na povrchu pole, nýbrž i uvnitř probouzí slunce spící život a láká nahoru, co se před chladem skrývalo v hloubce. Pomalu putují na slunce žížaly a za nimi jde krtek, rozrýváje zelenou jizvu trávníku na mezi, a kvičice, prskajice a supíce perou se samci o samičky. Polní myši, které déšť a vítr zadržoval v jejich děrách, kde jich sta a sta podleho moru, vybíhají z křoví příkopů do jeteliště a z jeteliště do křoví a radují se z toho, že ta zlá doba už konečně minula.

Hluboko pod zemí je ještě někdo, kdo se z toho raduje, že nudná ta doba už pominula. Dokud panoval mráz, bylo mu všechno, co se dělo nahoře, lhostejno, neboť spal ve dne v noci bez probuzení a dýchal při tom tak slabě, skoro jako by v něm ani nebylo života. Když ale potom v březnu slunce tak teple se opíralo do pole, že jeho teplo vnikalo až hluboko do země, tu se spáček probudil, zachrchlal a zabručel, otřepal se, rádně se podrbal, očistil si kožich, uhladil vousy, několikrát z hlu-

boka zívá, dlouho přemýšlel a odebral se potom do svých zásobáren.

Zaopatřil se dobře v pozdním létě a v ranném podzimu. Zde leží velké fazole, tu koňské boby, tam hrách, vedle pšenice, oves, ječmen, žito a tam rozemletá cukrová řepa a mrkev, kořínky jetele, vojtěšky a vičence a ještě jiné dobré věci, všeho všudy asi sto liber. To znamená, že tolik toho bylo koncem října; mezitím trochu ubylo. V listopadu byly ještě dva teplé týdny, koncem ledna též jeden a v únoru dokonce půldruhého týdne; pokud se spí, žaludek se nehlásí, ale když se člověk probudí, ožije i žaludek a nedá pokoje, dokud se mu nestane po vůli. A tak se zásoba hodně ztenčila, ale je toho ještě tolik, že to stačí, i kdyby snad mrzlo bez přestání až dlouho do května.

Proto si starý křeček neukládá ani nejmenší zdrženlivost, bere si jednu fazoli po druhé a rozkusuje je, rozloupává i pěknou dávku obilných zrn a zakončuje své hodování několika kusy kořenů; pak se zase vydatně podrbe, spokojeně zamručí, uhladí si vousy, pročesá vlas a vstoupí pak do své východové chodby, kterou byl patřičně ucpal zemí a plevami, aby mu voda a déšť nemohly téci do spací komory a do sklepů. Hrabe a hrabe a pachtí se, chvílemi si oddechne, hrabe dál, a teď zůstává drahnou chvíli docela tiše sedět. Pak ale vyrazí ven poslední zbytek země, který ještě vězí v chodbě.

Hm, vzduch, přes to že jest ještě trochu chladný,

je velmi příjemný a rozhodně čistší než dole v doupěti, kde se časem stal více než zatuchlým. A úplné ticho panuje kolem, jen těsně nad zemí se to hemží a bzučí a vysoko nad polem to šveholí a zpívá. Půda se nechvěje pod krokem člověka ani pod rachotem vozu, nikde se neozývá štěkání psa a žádný hrubý stín nedopadá na osení. A to skutečně pěkně vyrostlo od února, kdy tu naposled cupital a měl to štěstí, že mu do žlutých zubů vběhla právě hezky vypasená myš, která byla velmi příjemnou změnou v trochu jednotvárné zimní stravě.

Únorová procházka by ovšem málem byla skončila truchlivě. Přiběhl totiž jeden z těch bídných psů, kteří celý den štěkají a kňučí, a čenichal v brázdě rozhoru. Bylo opravdu štěstím, že to byl jeden z těch mladých, docela hloupý a nemotor-
ný hafan, který si myslel, že takový starý čtyřletý křeček se dá tak snadno zakousnout jako mladá myš. Vrhla se na něj s radostným štěkotem, ale rychle zase odskočil, neboť křeček udělal skok a tak na něj zavrčel, že mu na chvíli bylo docela úzko. Proto skákal štěkaje a kňouraje kolem křečka, což se však křečkovi vůbec nelíbilo, protože se musil stále otáčet a dělat více pohybu, než mu bylo příjemno. Nakonec už mu to bylo příliš hloupé, a tu když mu pošetilý pes skočil zase těsně před zuby, vyskočil a chňapl ho, chňapl ho dobře, neboť se mu zakousl do nosu, a teprve když se pes sběsile točil dokola a kňučel, že to bylo sly-

šeti daleko přes pole, křeček se ho pustil a odlétl do trnkového keře, kdežto pes s ocasem mezi nohama a s vytím uháněl po mezi.

Dnes však je vzduch čistý, myslí si křeček a prochází se v jeteli. Takový čerstvý jetelový kořínek je rozhodně lepší nežli ty loňské kořeny ve sklepe a nejlepší při tom je slunce. Vrtí sebou rozkoší a zůstává sedět se zavřenýma očima hluboce dýchaje a občas dutě zachroptí a zamručí. Potom se však pomalu a s rozvahou škrábe, neboť slunce oživuje také štípající hosty, kteří sídlí v jeho pestré srsti. Uprostřed tohoto zaměstnání se najednou ulekne a vzpřímí; tady na blízku není něco v pořádku. Haha, ach tak! Nějaký pták se tu co chvíli třepotá pokoušeje se vzlétnouti a hned zase s pískotem padá dolů. Na to se musíme podívat zblízka! Hbitě cupitá křeček na to místo. Skřivan, který si o drát elektrického vedení zlomil křídlo, úzkostlivě vzlétl a zatřepotal se, když se k němu ten pestrý chlapík blížil, a křeček musil několikrátě hodně běžet a často nadarmo skočit, ale pak skřivan najednou zakvikl a křeček už ho má a rozjařeně spěchá se svou kořistí pod kulatý keř hlohu, až se polní vrabci se vzteklým pokřikem rozlétají.

Takový skřivan je rozhodně lahůdkou! O tom není pochyby. Chrousti jsou však také dobré jídlo. To je stará zkušenost. Tento zde, kterého včera dělník při vykopávání strouhy vyhodil na vzduch a který tu prolézá suchou travou, přišel křečko-

vi právě vhod. Škoda, že jich tu není víc. Nu, ale struměnci konečně také chutnají, ale tahle tučná ponrava, která tu bezmocně leží na zemi, rozhodně lépe. Teď však je také na čase ochutnati už to mladé osení, které tu stojí tak hustě a vysoko, že je to jedna radost. Chutná výborně, i když trochu zeleně a fádně. Za to pampeliška je šťavnatější a takový list šťovíku, to je teprve něco zvlášť dobrého. Naproti tomu hlízovité kořeny přesličky, které se objevily při vykopávání strouhy, nejsou vůbec k jídlu, ale suché šípky a mišpule, které vichřice shodila do trávy, jsou zcela vynikající, a na vzduchu uschlé trnky nejsou také k zahození. Na podzim tu byly dokonce i ořechy, teď bohužel už nikoliv. A přece, jeden tu ještě je. To je opravdu pěkné.

Co chcete, pane střízlíku, he? Myslíte, že je to váš keř? Nebo jste stále ještě nezapomněl, kdo vám v létě vypil vejce? Ach tak, vy nemyslíte mne, ale to, co přichází po cestě? Teď ale honem utíkat! Se strašným spěchem cupitá křeček směrem ke svému brlohu, ale oba kluci již ho spatřili a utíkají za ním. »Morčátko, divoké morčátko!« vykřikují nadšeně, neboť jsou z města a znají sice mraveněčníka, pásovce a medvěda-mývala, ale živého křečka ještě jakživi neviděli. Jeden utíká v pravo, druhý v levo a tak odříznou ubohému křečkovi cestu. Ten je tak sytý, že už se mu nechce ani běhat a proto zůstává sedět: »Ach, je docela krotké«, volá jeden z chlapců, »už panáč-

kuje«, a blíží se k němu, přívětivě na něho pobroukává a podává mu jetelový list. »Proklatá potvora«, volá a uskakuje, neboť křeček se naň vrhl se zuřivým vrčením. Druhý kluk se směje a volá: »Zbabělče!« a chce křečka uchopiti pevnou rukou. »Sprostý darebáku!« křičí potom a rychle odtahuje ruku, neboť křeček by ho byl málem kousl. Drží válečnou poradu. Pak jeden svlékne svůj kabát a zatím co druhý škádlí křečka tenkým proutkem, hodí jej na křečka a sám se na něj vrhne. »Mám ho, mám ho«, křičí. »Teď ho vytáhni a chyt' ho v týlu.« Druhý tak učiní, ale bledý jako křída vytahuje ruku zpod kabátu, vstrčí palec do úst, poskakuje s jedné nohy na druhou a ječí při tom, až mu slzy kanou po tvářích. Jeho bratr zaražen vyskočí. »Ukaž,« volá úzkostlivě a nechá si palec ukázat. Pěkné nadělení, nehet jest hladce prokousnut a krev se z něj jen řine. Obezřele hůlčičkou nazdvihne kabát, ale netvor už zmizel. Jako vodou polití táhnou kluci pryč a doma vyprávějí hrůzostrašný příběh o zvířeti velkém jako prostřední pes se zuby — nic nelžu — takhle dlouhými a bručelo to opravdu jako medvěd. Otec vrtí hlavou a prolistovav celého Brehma míní: Nebyl-li to jezevec, pak to byl určitě hltoun.«

Křeček šel rozzuřen domů. Slunce už se mu dávno nezdá býti tak jasné a osení dávno ne tak zelené jako dříve. Hned při první vycházce a na plný žaludek takové dobrodružství, to mu jde

proti srsti, neboť miluje klid a každé i sebe menší rozčilení nenávidí. Jen kdyby už to žito bylo tak vysoké, aby se zavřelo nad hřbetem, pak už by to bylo dobré. Křečkovi se zdá býti věru radno, za dne už se neukazovat. Ale i noc má svá nebezpečí, a kdo jen jedenkrát ucítil hmátnutí sovy, ten se rád zřekne opakování. Ovšem, je-li sova tak hloupá, že napadne starého křečka a chytá ho ještě při tom docela vzadu, pak se nesmí diviti, že nadále bude musit chytati myši jen jednou nohou, protože druhá už navždy zůstane ztuhlá, neboť tam, kam se zakousnou zuby křečka, praskají kosti. Tuhle zkušenost udělala loni v říjnu i lasička, když napadla toho hlaváče a chtěla mu zatnout zuby do tepny. On však skrčil hlavu, takže chňapla vedle, načež se strhla divoká rvačka, až poštolka zůstala úžasem viset ve vzduchu, a když pak lasička táhla pryč, vlekla za sebou zadek po zemi, a za dva dny potom přišli hrobařící a zahrabali ji. Ach ano, život není tak jednoduchý, a nejlépe bude, když zůstane doma alespoň tak dlouho, dokud pole nebude skýtati dostatečný úkryt. Jak je to krásné v květnu, když žito stojí jako stěna valu a všude jsou hnízda s vejci a tučné housenky a tlustí brouci a mladé myšky, křehké a sladké, a což později ještě, když klasy už svěšují své hlavy a když boby stojí tak hustě, že slunce se musí namáhati, aby dosáhlo až k zemi, a když ječmen má již zrno a oves mléko, když žito dozrává a boby moučnatí, to je věru nejkrásnější doba. Tehdy je

všude prostřeno, tehdy každé stéblo přináší chléb a každá lodyha příkrm, a kam člověk pohlédne, tam sedí chřupavý luční koník nebo šťavnatá kobyłka a mladých skřivánek je habaděj. Mrzutě zalézá křeček do své východové díry, neboť útěkovou díru ještě neotevřel. Natřese své lůžko, urovná stébla trávy, osmkrát se v nich obrátí, svi-ne se v kouli a chce zaspati svou zlost. Tu se mu zdá, jako by za ním bylo něco zašustilo. Že by nějaký vetřelec byl u jeho zásob? Zlostně vklouzne do své zásobárny, udělav se tak tlustým, že zaplní východ. Tohle ještě scházelo! Zatím co on venku zakouší jen zlosti a neklidu, sedí si tu myš a nažere se s klidem do syta. Teď ovšem pobíhá strachy sem a tam, neboť vrčení křečka ji příliš polekalo, a pobíhá tak dlouho, až už nemůže a třesouc se na celém těle zůstane sedět. Tu na ni majitel skočí, a s pronikavým pištěním vydává myš svůj život. Zlost tráví i u křečka; sežere tedy myš, u-cpe jen nuzně svou východovou chodbu a prospí příští dny, neboť vítr se obrátil a přináší nové mrazy z východu. Tak tedy spí, až ho zase hlad probudí, a zase spí a zase se do kulata nažere a to dělá tak dlouho, až východní vítr i mrazy pominou a vzduch opět měkce a vlaze stojí nad polem.

Nyní je venku rozhodně už lépe nežli posledně. Začne-li žito růst, pak roste důkladně, a jetel už žene do paliček. Pole není již tak holé, mez není již tak žlutá, tráva v příkopu není už tak hubená

a svah je plný všech možných bylin. Den byl horký a večer je teplý, mateřídouška voní, hluchavka kvete, je tak krásně na světě, že i starý křeček zatouží po společnosti. Jinak mu na ní mnoho nezáleží. Kde jsou dva křečkové, chtějí být dva nasyceni; je-li jen jeden, nechá si všechno pro sebe. Copak to šustí tam v osení, copak to cupitá zde v jeteli? Co to tak potajmu hryže a kradmo chroupe?

Myš to není ani hraboš. Odkud jde vítr? Křeček se vzpřímí a zavětrí, pak se plíží obloukem doleva a zase zavětrí, pak si pospíší, cupitá spěšněji a už je u samičky; chová se k ní něžně, a ona k němu hrubě, chová se k ní stále něžněji, a ona k němu hruběji, on je stále dotěrnější, a ona, když jí všechna hrubost nic nepomáhá, dá se na útěk, a on za ní běží zeleným osením, jetelem, po cestě do příkopu, až se kulich na mezníku udiveně ukloní a hledí, aby zmizel, protože mu ti dva milenci zahánějí všechny myši.

Nebo jsou tři? Ano, jsou tři, neboť z rozhoru se vynořil ještě jeden křeček a sám se zve k té veselé hře. To se však starému křečkovi vůbec nelíbí a syče sedá si na zadní nohy a očekává soka. Ale ten má odvahu a zůstává státi vysoko vzpřímen; je to také starý samec. Tu napadne prvnímu, že samičku už není ani slyšet, i cupitá spěšně po její stopě a za ním funí ten druhý. Tu je samička! Pojídá právě mladou myš. Dva ctitelé najednou, to je o jednoho více nežli třeba. Který-

pak je asi lepší? Ten, co tu byl první, je křeček, jak bývají všichni, každá skvrna na svém místě. Druhý však je od hlavy až k patě černý jako uhlí, jenom hrdlo se mu stříbřitě leskne. Však ono se to samo ukáže, který je nejlepší, neboť se teď načisto rozzuřili, důkladně vrčí, znamenitě bručí, jedovatě na sebe syčí, skáčou na sebe, chytanou se a válejí se v divokém víru, takže kulich přilétá na mezník a dává se do křiku nad oběma soupeři, kteří se tu tak nevzdělaně chovají.

Ale boj je teď už také skončen; pokousán a poškrabán couvá černý samec a pádí ve svém zděšení s větrem o závod rozhorem a vběhne přímo do chřtánu liščí samici, v jejímž břiše se houpá už dvanáct myší a dva mladí zajíčci. Pestrý samec však teď honí svou samičku dokola tak dlouho, až tato uzná, že všechno zdráhání nemá na trvalo žádného smyslu.

Druhého dne večer brousí samec zase sám v poli. Kde zůstala samička včerejší noci, to neví; a je mu to také docela lhostejné. První slovo má žaludek, a chce-li i srdce své právo, nuže, samiček je tu dost, starých i mladých, ochotných i zdráhavých, a není-li to tahle, bude to jiná. Ovšem samců je tu také dost, jednoletí, kteří hned berou do zaječích, když se objeví starý křeček, předloňští, kteří ustupují jen pomalu, tříletí, kteří se nevyhýbají krátké pranici, a docela staří, s kterými třeba svést řádnou rvačku, nežli utekou, nedopadne-li to obráceně, což se také přihází. Je tu

jeden obzvláště silný samec, nahoře čistě žlutý jako zralé žito a vespod stříbrošedý jako list bobu; když se náš křeček s ním utkal o pěknou, mladou samičku, pršely pádné rány a řádná seknutí, a plavý samec ovládl bojiště a dostal tu samičku. Za to náš křeček odehnal pak zase starou samičku mladému samci a přišel tak také na svůj účet. Konečně pominula tato vzrušující doba a křeček tomu byl rád; kosti na zádech mu pod kůží vyčouhovaly, kožich měl pocuchaný, pysky pokousané, čenich rozedřený, i bylo na čase, aby pomýšlel na to, aby se zase vykrmil. A to také dělal co nejdůkladněji.

Zlost tráví, láska však ještě více; ze zlosti dostaneš hlad, láskou zhubeníš; proto se křeček potuluje po poli a plní své břicho a nasazuje na sádlo, až se mu kůže zase napne, kožich se zase uhladí a leskne; jen nad nosem mu zůstala jizva od zubů plavého samce. Teď už se také každým dnem dá lépe žíti; jsou již mladé kořínky a čerstvý hrách, kam hrábneš, všude sedí brouci, kam strčíš nos, tam skáčou luční koníčky, skřivánci mají vajíčka a myši mláďata, nastaly tučné, šťavnaté dni! Ať si liška slídí polní cestou, ať se plíží kůna po mezi a ať se mihne tchoř v rozhoru, ti chytanou jen mladší křečky, starého nedostanou, protože ten se pokud možno zdržuje v hustém úkrytu a umí se míti na pozoru i před jestřábem, luňákem a sovou.

Okraj obilného pole je teď pestrý, kvete chrpa,

koukol a ostrožka, zraje letní ječmen, žito svěšuje klasy, brambory se zdobí světlými květy; starý křeček myslí na dlouhou zimu. Vyloupe pečlivě každý zralý klas a nacpe si zrním lícni torby, až mu odstávají daleko od hlavy; potom cupitá k brlohu, střemhlav se do něho otvorem vrhne a vyprázdni své kapsy v zásobárně. Polovinu noci takto prochodí a už odpoledne se plíží houštinou stébel, vyhledává zralá stébla, ukusuje je a zbavuje plodů; všude svědčí malé hromádky plev o jeho pilné činnosti. Potom však se ho ještě jednou zmocní ten neklid, který ho držel na jaře, i běhá za samičkami a rve se se samci a je zase oškubaný a urousaný jako z jara. Ale tentokráte se už rychleji nežli tehdy zase zakulatí a uhladí, protože jeho stůl je hojněji prostřen a nemusí už konati dlouhých cest, aby si nacpal žaludek i torby; a třebaže se to teď všude hemží mladými křečky, protože už je druhé suché léto, a třebaže je tu ne-smírná spousta myší všeho druhu, přece jen každé stéblo nese klas, každý stvol bobu mnoho lusků, a tak je tu potravu a zásob pro všechny až dost. Sedlák je ovšem jiného názoru; dávno už nekrmí své kočky a psům dává jen polovinu žrádla, aby chytali myši, a kde jeho synové nebo čeledín najdou brloh křečka, tam nalíčí oka a pasti nebo zakopou před něj staré hrnce, a do těch se pak chytí mladí hloupí křečkové; anebo nasypou do brázd otrávenou pšenici a leckterý křeček na ni zajde.

Starého křečka však nedostanou, neboť ten má svůj brloh uprostřed velkého pole sviňských bobů, které stojí tak hustě, že mezi lodyhami proklouzne stěží koroptvička. Šest stop hluboko v tvrdém jílu leží jeho doupě na spaní; křeček je vyhrabal v době dešťů, když půda byla měkká; teď je tvrdá jako kámen. Doupě je prostorné a čisté a měkce vystlané starou rozžvýkanou travou; kolem něho se rozkládají čtyři veliké zásobárny, které pojmu přes sto liber plodů. Vchody do nich jsou úzké, a stane-li se, že křečkovi hrozí nebezpečí, že bude vykopán, uchýlí se do nich, začeze tam a zůstane, dokud nebezpečí nepomine. Prozatím to ještě nespěchá, neboť napřed musí být sklizen ječmen a žito, potom padne pšenice a oves a na konec přijdou na řadu boby, a potom má sedlák tolik práce, že si na křečky už sotva vzpomene. Jen od koček a psů hrozí teď křečkovi nebezpečí, ale ve dne, když slídí v polích, vězí starý křeček v nejhlubším obilném poli, a kočky nemají rády noční rosy a zdržují se spíše na cestách. S jednou se setkal onehdy časně z rána, když s nacpanými torbami mířil k svému poli, a ona mu zastoupila cestu. Rychle usedl na své kýty, hrozivě zavrčel, přejel si předními prackami po lících a vyprázdnil své torby, a když se kočka přiblížila, skočil na ni tak zuřivě, že zděšeně uskočila, neboť to byla ještě mladá nedospělá kočka, a pak vklouzl spěšně do pšenice a zmizel, dříve nežli se ze svého úleku vzpamatovala.

Ale všechno má svůj konec, i tato doba klidu, a přijdou dny, kdy kosa nezvoní jen ráno v jeteli, nýbrž po celý den. Kde stával ječmen, třpytí se strniště a po něm chodí sedlák a ukazuje pohůnkovi místa s hromádkami plev, která prozrazují doupata křečků, a pohůnek vedle nich zapichuje větvičky. Odpoledne přijede na pole s voznicí, a kdekoliv je křečkovo doupě, otevře kohoutek, a voda hrčí do díry a z té se vyřítí promočený křeček anebo stará s mláďaty, načez je psi tak dlouho tahají, až z nich vytřesou život. Čeledíni mají radost: hodně křečků, hodně peněz, neboť za každého starého křečka dostanou od sedláka 10 feniků a za mladého polovic; tráví tedy každou volnou chvíli na strništi s rýči a psy. Zvláště čeledín Jindřich se v tom vyzná; bere s sebou vždy dva kusy silného drátu a ty zastrčí do děr, aby je při kopání vždycky našel, neboť chodby vedou často obloukem anebo i v úhlu, když půda je příliš kamenitá nebo tvrdá. Práce se pomalu vyplácí; z města přijdou pěstitelé jezevčíků a terrierů, pomáhají v potu tváří kopati a nakonec ještě dávají slušné zpropitné, neboť jsou rádi, že mohou svoje psy takovým pohodlným způsobem zaměstknati. Kromě nich se tu objeví ještě přírodopisec, který na mrtvých křečcích shledává hmyz a vypravuje čeledínům, že na křečkovi se přiživuje nějaký roztoč, a na tomto roztoči že žije zase jiný roztoč; je velmi šťasten, že zjistil tohoto sekundárního parazita, pročež dá čeledínovi dvě marky

a pohůnkovi jednu; ti pěkně děkují, ušklebují se a mají pak o měšťácích ještě pohrdavější mínění nežli před tím.

Sedlák není přítelem novot, ale když už jsou žito a pšenice sklizeny, vidí, že s pastmi a rýči a voznicí se křečků nezaví, zvláště když dlouhé sucho speklo jíl tak do tvrda, že jej ani krumpáč neurazí. Přečte tedy třikráte pomalu v hospodářském časopise článek o hubení křečků sirouhlíkem, opatří si několik nádob té jedovatiny a dá se se svými lidmi do práce. Všechny staré hadry, co jich jen mohou sehnati, vezmou s sebou. Kde je nějaké křečkově doupě, namočí se hadr do tekutiny a tlustým drátem se vsune hluboko do doupěte; potom se do vchodu i východu nasype hlína a upěchuje; pak se jde k dalšímu brlohu, kde se pracuje stejným způsobem, a když je sedmset brlohů naplněno tím vražedným vzduchem, řekne sedlák: »Tak se to patří! Teď jsme se těch potvor zbavili!«

Částečně to bylo pravda; mnoho set křečků se udusilo pod zemí a hnijí tam. Když však sklízeli boby, lilo tak strašlivě, že čeledíni, kteří i jinak měli dost práce, neměli už chuti, aby hubili křečky, a když nastalo lepší počasí, byly kopečky plev a stopy doupat tak rozmazány, že leckteré bylo přehlédnuto a mezi nimi i doupě starého křečka, který šest stop pod zemí leží u svých zásob a spí čekaje, až zase budou zpívat skřivani a rozkvete podběl.

Z němčiny přeložila B. Kokešová

Noc pastýřova

Den celý stáda zvonící se popásala
na doušce materí, z níž vůně léta sálá
na hoře panenské, kde šeptá oliva
k uspání ovoci, jež v listech spočívá.
Zde ssálo jehňátko (má vlnu ještě krátkou)
a věrně cupalo za opatrnou matkou —
psa bálo se, jenž pobíhaje zuby svítí.
Kobylky vyhánělo z kamení a síti,
na slunci skákaly mu ve travnatém háji.
Teď nožem bukovým si pastýř skývu krájí,
chléb jeho šedivý jest jako cikáda.
Ke chlebu ořechy a česnek ukládá.
I pojedl, a po plechové flétně sahá.
Slyš, hude hlasem země, kozlíkova blaha,
skal, po nichž mihotá se ručej neveliký,
koz, jejichž vemená jsou modrá jako fíky,
kaštanů, jejichž slupka zeleně se ježí,
dubu i žaludu i zory v zlaté věži,
oslíka s vlhkou hubou, zvonků vlnobití,
i slunce, jež se slamou nebeské žně třpytí.
Též zapěl o skrýši, v níž ještě otálí,
jenž brokátový šat si posel křišťály,
pak ticho vyzpíval, své duše smutek mnohý
a družnost berana, jenž vinuté má rohy.

*Tma měsíční se snesla, mocně, pomalu.
Mečeli skopci o stesku a o žalu.
List na list přitiskl se k větvi jako včely,
hvězd bílé vlny po nebi se rozestřely.
Spí tedy stáda, zahalená únavou,
klín matčin každé jehňátko má pod hlavou.
Dech bravu stoupá, vmísen je v pot kyselý
jak šepot pokoje a oblak nad těly.
Vše spí, strom, pes i berla, hora prve slunná,
vše sny má, oslík jako rozzářená luna.
Bdí jedině, v plášť kajících jsa zahalen,
vnuk, v němž má zalíbení Jan de la Fontaine —
bdí pastýř u ohně, jenž občas nachem vzeplá,
by vlka zapudil, tmám podal kalich tepla.
Muž dumá: dávno dlí na hoře bez ozvěny,
nach střechy nevidí a neslyší hlas ženy,
jež synka na pastýře doma vychovává.
Tam dole od června již suchem řidne tráva,
i ženou na hory, vstříc oblaku a bouři.
Dnes večer ledový je stín a z chvojí kouří
se kolem ohně, jehož třesení se vtírá
do letu lyšaje a netopýra.
Ni okénko se na popluží nezablýská,
jež chlebem sytí jej, neb daleko jest víska. Spí,
ještě dál je město. Spadlá šiška chrastí
jak padla na skálu a padá do propasti.
U stezky, jež se vine nad samotou z hloubi,
dub s dubem barvy bronzů, v korunách se snoubí.
Tvor dlouhý, harašivý, vklouzl v úkryt nory,*

klid opět uhostil se. Ořech starý, chorý
se třese zimou, v haluzí svých mihotání
vše zahrnul, co žije na horách i v pláni.
Je pěkné, dozvědět se, kterak slast a váda
snů rozvíjí se z dřímot utichlého stáda;
zřít v duši psíkově a v duši jehněte
jak vůně večere jim spánek oplete,
jak lučin vzpomínka, jak máta v potoku,
již, vonnou, deptají ve vlnek poskoku.
Sny nevinných, sny tvorů v dřímot požehnání,
sny zajců a much, sny stromů v skryté stráni
s lidskými vystupují k luně stříbřité,
sny, jimiž spolu toužebně se modlíte
a kterým z neúchylných dálek odpovídá
jen zlata líbezný lesk tam, kde volá bída.
Zná zdroje blaha pro nás věčná moudrost Páně —
plod méně krásný jest, když dotknou se ho dlaně.
Zří pastýř před sebe a dlouho přemítá,
váží, co bodlák jest, co růže rozvitá.
Ví, že se lopotit má oddaně a tiše
a potom odejítí k shnití pod cypřiše
jak scvrklý plod, jenž padl mezi kameny.
Přec potěší se prve v skalách prameny
a jitrem, které na paprscích tká si roucha.
Pod chudou hazukou se chvíli zaposlouchá
v tep krve horečné, směr dobrý dá své vůli.
Ples duše nejednou se k odřikání stulí.
Když někdy rozlítostněn zemdlí za soumraku,
mír přitiskne si k srdci, sáhnuv po oblaku.

*Svou ženu miloval a lásku neporuší.
dymián s izopem má jako kytku v d...
Tak mnozí v služebnost se dali pýše slepé
a proto nebudou pod drnem spáti lépe.
Ví, že má život lidský zátočiny bludné
a ví, že, sotva v říjnu planá réva zrudne,
jak zvonků rozsévač své stádo seřadí,
zas najde v chalupě otřelé nářadí
a doma ucítí dech režných pláten v prádle.
Rozvěsí po hambalkách zimní hrozny zvadlé
s růženci česneku a cibulové chlouby,
květ k tomu lípový a nasušené houby.
Zří příbytek a lože skryté za záclonou
i dítě zalepené pomazánkou vonnou,
zří svěží ženu, srdečnou ve lněném šátku,
zří studni, révoví a okno na zahrádku.
Sen jeho zalíbil se rozzářené luně:
spí pastýř, hlavu složiv na vlnatém lůně.
Buď pokoj jemu, berle, ochráncům i stádu.
Sám, bratr měsíce, shléd na ně s haldy hradu
a prohlíží je zlatem ekstatických očí
výr, který se k nim družně schoulil na úbočí.*

Přeložil Bohuslav Reynek

K „žesvětštění“ křesťanských pojmu.

Herbert Schöffler uveřejnil krátké zkoumání duchově dějinného pozadí Goetheových »Utrpení mladého Werthera« (Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 1938), v němž jsou velmi důležité věci o tomto básnickém díle a které kromě toho jest hodno povšimnutí pro každého, kdo se snaží o poznání duchově dějinných předpokladů naší přítomné doby. Chceme z této studie vyjmouti pouze to, co pokud víme, nebylo ještě řečeno a co tvoří její vlastní hodnotu: totiž zjištění a duchově dějinný výklad jisté zvláštnosti mluvy v líčení posledních dnů Wertherových. Schöffler v ní zjišťuje jednotlivé nápadné a nepopíratelné ohlasy slov, která se objevují v Evangeliu svatého Jana, a ze všech čtyř evangelií jen v tomto. Werther píše na př. o květinách, které mu Lotta poslala, že mu »zapečetily její lásku«, chce píti ten »studený, strašlivý kalich«, který mu Lotta podává. A takových parallel dalo by se uvésti ještě více.

Schöffler uvádí skutečnost těchto ohlasů, které se objevují na příliš významných místech básnického díla, nežli aby mohly býti považovány za bezvýznamné, v souvislosti s duchovým vypořádáním, které určuje tvářnost 18. století — především s jeho bojem o ideu Boha — a pokouší se odtud o obezřelé a přesné vysvětlení. Ohlasy slov ze zprávy o Umučení Páně z Evangelia Svatého Jana jeví se mu uměleckým výrazem pro to, že zpráva o utrpeních Wertherových, o jeho »umučení«, se jistým způsobem staví vedle zprávy o Umučení z Evangelia. Oběť smrti, o níž vypráví Evangelium, děje se k vůli absolutní mimosvětské hodnotě; »oběť«, kterou Werther přináší svou smrtí Lottě — a on označuje svou smrt jakožto oběť — děje se k vůli lásce pohlaví, tedy pro hodnotu světskou. Kde Evangelium mluví o Bohu, tam stojí v »Utrpeních mladého Werthera« Lotta; a tak je toto básnické dílo v našich novodobých dějinách ducha prvním případem utrpení a smrti, v němž rozhoduje světská hodnota. A umělecky velmi vědomě utvářená mluva Goetheova prozrazuje, že ve vědomí jejího tvůrce láska vstoupila na místo nejvyšší nadsvětské hodnoty; popr-

vé v našich novodobých dějinách ducha užívá se v líčení zahynutí z lásky nejsvětějších slov a obratů.

Tento výsledek Schöfflerova bádání bylo by lze ještě rozšířiti; studium literatury 18. století ukazuje zřetelně, že slova a obraty z posvátné mluvy, kterých bylo asi tak do r. 1750 vždy užíváno v souvislosti s křesťanskými hodnotami, se od druhé polovice toho století čím dále tím více přenášejí na hodnoty ryze světské. Vždyť v řeči a obzvláště v řeči básnické dochází přesun hodnot svého bezprostředního výrazu; třeba si jen živě představit, co všechno v oněch desetiletích — asi tak od Klopstocka až po mladého Goetha — bylo nazýváno »svatým«, abychom našli plně potvrzeno Schöfflerovo zjištění, že na místo mimosvětských hodnot křesťanství vstoupily hodnoty světské a činí si tentýž nárok, aby byly považovány za svaté; a to nikoliv jen osobně pro mladého Goetha, nýbrž pro celou duševně vedoucí vrstvu oné doby. Co to znamená, to se nám vyjasní, když si uvědomíme, že naše moderní doba vlastně začíná oněmi desetiletími, v nichž přec vznikla ona první básnická díla, která můžeme čísti nikoliv z histo-

rického zájmu, nýbrž se živou účastí; naše doba žije ještě z toho, co se tehdy událo — anebo poctivěji řečeno: trpí tím a je tím nemocna. Proto je tak důležité upozorniti na náboženskou revoluci v 18. století, jako to činí Schöffler. Neméně důležitým bylo by ovšem také studium už současně s touto revolucí začínajícího protipohybu, který opětně zápasí o prohloubené křesťanské vědomí a jehož opravdovost se v neposlední řadě projevuje ve zvýšeném pocitu zodpovědnosti vůči řeči.

Z němč. přel. Fr. Pastor.

REDAKČNÍ ZADINA

(shrnutá do Archů říjnových 1940 z pálání V. O. a J. F.)

»VŠICHNI BUĎTE JEDNOMYSLNÍ«, napomíná svatý Petr ve své první epištole. A v novinách čteme: »Dnes není stran, dnes není ani politických, ani ideových bojů.« To už tedy jakobychom byli jednomyslní. Neboť ideové boje vedou se jen proto, abychom byli jedné mysli vespolek. Není-li tedy již ideových bojů, třeba, aby novináři zavřeli své krámky se svým pochybným zbožím, složili ruce v klín a těšili se z ideového míru. Což se arci nestane, neboť s idejemi nejsou jen boje. Je též jejich tříbení, klíčení, rozvíjení, zrání. Jako Baruchovy »hvězdy dávají světlo v strážích svých a veselí se: zavolány jsou, a řkou: Tu jsme, a s veselostí svítí tomu, jenž je učinil.« — Proto ještě vydáváme, redigujeme a vykládáme pod heslem: *Congregans congregabo*. S tím arci souvisí i vyklizování, jak praví F. A. Swinnerton: »Naší prací je dostat z celé historie a umění to, čeho patrně potřebujeme — co má skutečnou původní cenu — a ostatní VYKLIDIT a zapomenout.«

ŠALDOVI VYUČENCI. — V časopise »Úboj« jsme četli »pěknou« kritiku o básníku Vlad. Vokůlkovi: »Také druhý svazek prozrazuje prožitou křesťanskou koncepcí autorů, jichž práce přináší plody

nečetné, ale tím hodnotnější. Toto dílko je formálně vytríbenější nežli předchozí Poutní píseň, ale nemá její dynamiky. Zdravý symbolismus je příchutí básně, k hymnickému dojmu dospívá autor v závěru knížky, která je práva pro úzký kruh bibliofilů a křesťanských zájemců.«

Určení »křesťanskou koncepcí« jest kliše otlučené do omrzení. Obyčejně se tím chce říci: Kdyby to nemělo křesťanskou koncepci, bylo by to lepší. Kdyby však Vladimír Vokolek nebyl Básník, »křesťanská koncepce« by mu nepomohla. Víme, co veršovníckého braku prochází týdně a měsíčně »pobožným« tiskem. »Zdravý symbolismus jest příchutí básně«; to je opravdu podařený vejprtek. »Pro úzký kruh bibliofilů a křesťanských zájemců«. — Hlupáci vždy svobodným uměním škodí, ale hlupáci zlomyslní měli by býti tělesně trestáni.

PRAVDA VÍTĚZÍ. — P. Vlad. Vokolek nahlédnuv maně v tiskárně do vývěsných archů, dodává toto: K Vaši poznámce o »Úboji«: zajímá mě věta: »... pouze pro úzký kruh křesťanských zájemců.« Ten křesťan, co to psal, chtěl asi říci katolických (ovšem s příhanou), ale tento jeho omyl jen odhalil pravdu: totiž, že křesťanský jest jenom katolický a že je nás málo (úzký kruh), což je samozřejmá pravda (Málo vyvolených). Takto lidi »omylem« říkají pravdu, kterou nemají a neznají a tak přece jen na konec **PRAVDA ZVÍTĚZÍ!**

DNEŠNÍ POUTĚ. — Farní úřad ve Vrapicích u Kladna doporučuje takto pouť k sv. Antoníčku u Blatnice na Moravě: »pouť je spojena s prohlídkou lázní Luhačovic a Baťových závodů ve Zlíně.«

SVÁTEK MATEK. — Zrovna v týdnu, kdy měli tenhlenten »svátek« matek, byla ve Večerním Českém slově tato zpráva:

»*13letá matkou.* Jak se dovídáme z důvěryhodného pramene, narodila se v Praze 13leté dívce holčička. Maminka je zdráva a těší se na svatbu.«

A 2 dny na to:

Hrozný případ. Ke své zprávě o 13leté matce se dodatečně dovídáme tyto podrobnosti: Otcem holčičky je otčím 13leté matky, a byl zatčen.«

Není nad účinnou propagaci těchto letých národních svátků.

»**POKROK JDE NEZADRŽITELNĚ VPŘED**« — Kopali v Josefově. Hradby. A našli tam cihlu s písmeny F. M. T. a císařskou orlicí. Udělali poplach o vzácném nálezů a cihlu dali do musea a po vlastech českých se začalo luštit, co s cihlou. Přišli doktorové a archeologové. A taky se to dověděla městská cihelna v Prostějově a podala museu v Josefově nabídku na roční dodávku 4 milionů stejných cihel, neboť je vyrábí. A tak tu cihlu z musea vyhodili; a je ticho.

JEJICH VÝVOJ. — Může to být asi tak 2 roky, co jsem četl, že v Kodani postavili hotel, kde z koutků v jednotlivých pokojích teče nejen voda, ale i pivo.

A tak vidíme, kam až vede technický vývoj. Komu by se do takové země nechtělo! Non audietur ultra iniquitas in terra tua, vastitas et contritio in terminis tuis. *Is. 60.*

NÁVRAT K PÍSNÍM. — Co se teď vyplývá papíru na hledání tradice a určení cesty národa. Vytahují se kroje a milostivé paní, z nichž každá si dala asi 10x pomoci, v nich zpívají »Ta naše písnička česká«, »Bejvali Čechové«, a všechno je zachráněno. Totéž řeší nějaký Joža Vejchodec ve »Zpravodaji, měsíčníku okresního hospodářského spolku v Milevsku« ze dne 15. dubna 1940:

Článek má nadpis: »Milevský kraj čistou studnicí národních písní«, a jde v něm o to, abychom se vrátili k starým, národním písním. Píše takhle: »Dnes se již dohromady nezpívá. Za našich mladých let jsme tančivali od podlahy. A když byli mládenci rozcitlivělí (ještě před jeho mládím se říkalo opilí) a nechali si (ani nezná rozdíl mezi nechatí a dáti) zahrát Vačkářův valčík »Sen lásky«, Lehárovu »Veselou vdovu« anebo »Dunajské vlnky«, pak se to v sále v ladném rytmu jen vlnilo. A dnes místo toho účinkují Melody Boys a Jazz Band. To by se člověk opravdu rozplakal.«

To my zase ne. My bychom se po takových Dunajských vlnkách anebo Snu lásky zrovna »utloukli«.

LIDOVECKÉ ZÁVODĚNÍ. — Časopis »Hospodář« ze dne 16. listopadu 1939: »Křesťanské církve se nesmějí potírat, ale ušlechtilé spolu závodit.«

To je v časopise lidoveckých agrárníků a čtou to, prý, zemědělci, kteří jsou katolíci. To by je asi měla redakce zapřáhnout do čtyřspřeží a uspořádat s nimi gladiátorský turnaj s Procházkou, Vochočem a podobnými.

ROZHOVOR S JEDNOU PANÍ: »Co chcete? Já jsem velká lidovkyně, a při tom ještě katolička.«

ROZUMOVÁNÍ »UMĚLCŮ«. — Jiří Mahen se zastřelil nebo oběsil a spousta lidí, místo aby byla tiše, si pustila hubu na plno. »Malíř« Ed. Milén perlí ze sebe v L. N. toto:

»Když J. Mahena nějaké umělecké dílo zaujalo, jeho oči zazářily radostí. Políbil umělce na čelo, aby jej posílil k další práci a odešel jako Kristus.« Takového rouhače nedá arci nikdo prohlédnout a zavřít.

TO MĚ TĚŠÍ, ŽE JSME ČEŠI. — Ujal se »pěkný« zvyk — rozdělovat světce na české a ty ostatní. Národní listy z 3./7. 1940 si s gustem otiskují tuhle banálnost a doporučují ji, že je to od tribuna

lidu dra Eduarda Grégra z 30./6. 1886:

»Jest v nebi mnoho svatých,
i českých je tam dost,
však svatý s citem českým
i tam je vzácný host.
Však Prokop ze Sázavy
byl vždycky věrný Čech,
proto ho výše cením
ostatních svatých všech.«

Potom že nemáme tradici. Ti Eduardi!

OVOCE JEST VELMI ZDRAVÉ. — »Pěstitelé ušlechtilých psů, píše jeden časopis, udělali dobře zkušenosti s podáváním jablek svým chráněncům. Každý pes obdržel na noc své jablíčko, na něž si tak zvykl, že by byl bez něho se neodebral do svého koutku. Po této příměsi potravy jsou prý psi velmi zdraví.« — Líbezný dokument z doby pohrom: v Kosmákově Kukátku jest obrázek, kde bohatý továrník udělal psům vánoční stromek, ověšený salámy a cerbuláty. Teď — po této »dobré zkušenosti s podáváním jablek svým chráněncům«, budou jim na stromek přivěšovat i jablíčka.

NÁMLUVY HLUBINÁŘŮ. — ČAT dostalo nové vedení. Človícci, kteří po léta vytrubovali, jak to ti lidovci špatně dělali, a co by oni, kdyby se tam dostali, dělají to zrovna tak jako tamti.

Vydávají tam také uplakaný sentimentální škvár

pro ženy a dívky (ty podle toho vypadají), a aby jim to trochu šlo, zavedli si rubriku pro sňatky.

Tady jsou ukázky:

1) Intel. 50letý vdovec, majitel pěkného statku a mlýna, rád by se seznámil za účelem brzkého sňatku s hodnou a rozumnou katoličkou, přiměřeného věku i majetku, která by si vážila hodného muže a klidného žití na venkově. Může být též spolumajitelkou. Zn. »Klidné stáří.«

2) 46letá dívka mladšího vzezření, plnoštíhlé postavy, bruneta s výbavou, katolička, hledá touto cestou hodného muže-katolíka v přiměřeném stáří, který by měl smysl pro klidné a harmonické manželství. Zn. »Nový život«.

3) 18letá středoškolačka ze zámožnější rodiny, vyšší postavy, světlekaštanových vlasů, znalá domácích prací, seznámí se se vzdělaným mužem bezvadné minulosti, praktickým katolíkem v zajištěném postavení. Zn. »Hlubinářka«.

Tohle jsou praktické výsledky studia hlubinářského.

Doporučuji velectěné redakci a administraci, aby u každého uváděla přesnou proporci, a to pokud možno na všech údech, aby nenastala mýlka.

Na chodbě toho svého podnikání mají takovouhle propagaci svých hlupot. Veliký nevkusný plakát, na němž tupě udělaní andělíčci drží v rukou ty jejich škváry, a nad tím je nápis: »Nesem Vám noviny.«

Je to zrovna taková sprostota jako když Elektrické podniky města Prahy si daly tuto reklamu: Chléb vezdejší jezte vždycky opékaný elektricky.

PANNĚ UŽITEČNÉ. — Jsou panny moudré, jsou panny bláznivé. Tato jest užitečná a díky jí za vše dobré! Z odpovědi na její »vázané«: »... Ve Vašem přání je též tato věta: Vy mnou pohrdáte a právem. A celé psaní samý nářek — taková jakási utajovaná mstivá kantiléna! Ze zmínky o tom pohrdání usuzuju, že svému »stavu« přec jen nerozumíte do té míry, abyste jednou život vzala vážně a ze svého panenství zachytila zavčas něco pro věčnost, než květ mladosti uvadne. Nemyslím ani tak na tělesné panenství, ale — jak bych to srozumitelně pověděl? — ano, tak, jak to vyjadřuje Sestra Marie z Ukřižovaného v jedné knížce Dobrého Díla, již snad máte; pravíť tam: »Panna není pannou toliko tělem, čistotou; zvláště jest pannou svou láskou. Ta, jež se prohřešuje proti čistotě, ubližuje sama sobě; ta však, jež se prohřešuje proti panenství lásky, zraňuje kromě toho přímo Srdce Boha. Je těžší prohřešovati se proti panenství lásky než proti panenství čistoty.« Ano, tak je to dobře pověděno. Myslím totiž, že jest rozdíl v učitelství a v tom Vašem učitelování. Učitelství je vzácná hodnost na základě umění. Učitelování, k němuž, jak píšete, necítíte se povolá-

na, zdá se mi utloukavým sebeprzněním; a k tomu ještě podotýkám, že úsudek můj jest více estetický, jde mi více o vkus než o morálku. Atd.« — Arci, že v tom hrá velkou roli živobytí, to si neříkáme: jsmeť slušní lidé.

KDYŽ KVĚT MLADOSTI UVADNE. — Píše dlouholetá naše příznivkyně z Velké: »Byl u nás dp. kanovník Stríž. Ptal se, zda se pamatuji, jak jste k nám přišli. Ó pamatuji dobře, povídám, našli jste mne na dvoře, nakládala jsem hnůj. Vždycky bych ráda viděla, kdo Pána Boha miluje nade všechno. Radovala jsem se s vámi a dnes se raduji sama. Více neřekl, málo byl u nás. U Antonína (syna) pobyl déle. Tam prý říkal, že kdyby u Vás (totiž při Dobrém Díle) byli zůstali déle, že by z toho byla sekta. Antonínovi jsem řekla, že p. farář Daněk mrtvicí raněn zemřel, Pán Bůh mu odpust, v oktávě Božího Těla, a jeho kuchařka bez zaopatření; to je pro mne zrcadlo spravedlnosti. Nynější náš p. farář povídal: Ten kanovník byl také v té bandě, sakriš, jak se tam dostal? Já nevím, řekla jsem, Pán Bůh ví, cesty Boží jsou nevyzpytatelné...« — Odpověď J. F.: Z oktávy Nanebevzetí I. P. 1940: Tentokrát Váš dopis o návštěvě pana kanovníka mne velice pobavil. Ten pan farář Sakriš má pravdu: Pan kanovník Stríž byl také kdysi »v té bandě«. Ostatně plně mu to dosvědčte, že jsem já sám ze sebe nikdy víc nedělal,

než že jsem z bandy, jež kdysi i ve Velké hledala cesty Boží, o nichž pravíte, že jsou nevyzpytatelné. Zbyl jsem sám z »té bandy« a sídlím ve Staré Říši, což je také ctný titul. Neboť pan ten kanovník má titul »sídelní«, ale asi mu to nestačuje k spokojenosti, když se pustil až do Velké hledat svá »mladá léta«.

P. Dr. O. HEIDRICHovi: V předmluvě k povídkám Heidenstamovým (*Svatý Jiří a drak*) pravíte: »Svatá Brigitta není v podání Heidenstamově postavou valně sympatickou; její upřílišněná tvrdost k sobě i druhým činí ji málo lidskou, ale nelze neuznat jejího morálního heroismu, který nezná smlouvání.« — To, pane doktore, neříkáte dobře. Tvrdíme pravý opak, že totiž svatá Brigitta v podání Heidenstamově jest velmi sympatická, velmi lidská, velmi statečná, velmi pokorná, neslevující však nic ze vznešenosti svého knížecího původu, stále se při tom vynasnažujíc s bližními o spravedlivé rovnání, čímž morálka, myslíme, jest vyčerpána. Tomu prostě, p. doktore, nerozumíte, a prozrazuje to Vaše uznání jejího *morálního heroismu*, který nezná smlouvání, začínající slůvky »ale nelze neuznati«. — Patrně, že máte jen humanitářský objem morálky, a to na světici je míra trochu krátká. — (To jen tak mimochodem, protože celkem *Svatý Jiří a drak* i ty ostatní povídky jsou krásné.)

HEROOVÉ PODLE DOB A GENERACÍ. Počet lidí průměrné velikosti, vážících přes 100 kg, odhaduje se v Praze na 45.000. (Z Hospodyňských Listů otiskly to Lidové noviny 6. I. 1940.) Myslím, že teď i těmto metrákovým lidem trochu ubude, ale nepochybuji, že celkový počet půl sta tisíc potrvá, zvláště až poválečný blahobyt stoupne. Každá generace má svůj druh heroů. Rozdíl od jiných dob vidíme v počtu a jakosti. Ale tu zas z této statistiky patrně, že co snad chybí na kvalitě, spraví se váhou a vyrovnává se kvantitou.

UPOZORNĚNÍ:

v 55. Arších roč. 1940. sbírky IV. jest velká tiskářská chyba; pro vzdálenost tiskárny nebylo možno dohlédnouti na poslední korekturu a proto, milý čtenáři, ze sbírky té vyjmi článek »Dopis o platnosti slova« od Bernta von Heiselera, odhod jej jako nepotřebný, a nahraď tím, který jest přiložen do tohoto dvojčísla 58.

Bernt von Heiseler:

Dopis o platnosti slova

*Ale pravím vám, že z každého slova prázdného
kteréž mluvíti budou lidé, vydají počet v den soudný.*

Matouš 12, 36.

To víme všichni, vážený příteli, že úloha těch, kteří se snaží sloužiti slovu, se stala těžko splnitelnou. Slovo, tento nejvyšší a zároveň nejobecnější statek národa, upadl v zmatených poválečných letech a vlastně již před mnoha desetiletími do nevídané dutosti a znehodnocení. Žilo sice ještě v řeči básníků — těch několika, kteří skutečně byli básníky — ale ti již nezastávali ve veřejném bytí národa platný úřad. Tak vznikl stav, který by si uměli Goethe a jeho vrstevníci sotva představit; Stefan George nazval tento stav podle svého tvrdého způsobu pravým jménem:

*Již každé slovo je poskvrněno pečetí davu
a v ústech bláznů se stávají sladké zvuky
jalovými.*

Byl to stav, kdy duch se skutečně již téměř nasměl odvážiti pojmenovati ani sebemilejší dojem, poněvadž bezuzdné zneužívání poskvrnilo a zohydilo všechny významy. Kletba a požehnání nemělo již síly, sláva již pozbyla božského smyslu, řeč ztratila živý obsah. A když se konečně život národa přece začal naplňovati vášnivým obsahem, obnovoval se tento život činem. A z činu, který se udál tak rychle a směle, muselo dopadnouti dvojznačné světlo na nositele duchovního života. Což pak nedělali stále jen slova, avšak znali to, co pomáhá a zahání žal?

Tímto podceňováním, jež ani dnes není zdaleka překonáno, trpí účinek práce, již máme na omezeném poli naší působnosti vykonati, Vy a já a ostatní. Slova je tu používáno jako podřadného prostředku sdělování nebo ucházení se o něco nebo někoho, jen tehdy však použitelného, přivádí-li se k posluchači hromadně, s ohlušujícím a zaplavujícím přeháněním. Váha tkví v účinné náplni řečeného a slovo tu ztrácí svou poslední sílu. Tím se stává, že my všichni, zatím co se snažíme říci podstatné, nezasáhneme nikdy úplně ledví svého lidu. Nechávací nás »zápolití vtipně se slovy«, ale stěží nám rozumí, že tu nejsme proto, abychom zpestřili zahálčivé sobotní hodiny, nýbrž že máme nárok na účast na skutečném životě našeho národa. Kdo ještě rozumí tomu, co říkáme, míříce přímo na vlastní srdce? Náš toulec jest pln šípů,

ale žádný nezasáhne cíl. Zajisté tu nejsou bez viny duchovní lidé a nemluví o tom, abych žaloval, spíše jest jedním z mých nejhlubších přesvědčení, že lidé ustavičně si stěžující jsou jen brzditelé a škůdci. *Culture begins at home* mohlo by se říci v obměně jednoho anglického přísloví, a kdo se učinil známým tolikerým úsilím o užívání a obecné uplatnění slova jako já, ten má především povinnost začít vážně u sebe sama. My máme navrátiti slovu víru mezi lidmi takovým způsobem, aby opět získalo plnou váhu vedle činů lidí.. a to se může státi jen nejvyšší pravdivostí a hutností naší řeči. Tvrdím, že nám chybí ještě mnoho a že jsme ještě daleci toho, abychom mohli tento úkol splniti. Napřímení a sílu bychom snad měli hledati v pravém německém vyznání, jež kdysi napsal Luther: »Ještě to nejsme, ale staneme se tím. Ještě to nebylo vykonáno a ještě se to nestalo, je to však v zárodku. Není to konec, je to však již cesta.«

Smím k vám tak mluvit, poněvadž jste zvyklý žíti duchem. Nechte, ať v nás stále čistěji roste žádost a ať se utkává v celé přímosti s naším svědomím. Povzbuďte naši mysl k uměleckým a mravným rozhodnutím, která vlastně vytváří duchovní úřad a onu nedostatečnost, jež pramení z bázně před nejvyššími věcmi. V této době, která musí snášeti a zvládnouti velké otřesy, bude mnoho záležitosti na tom, zda správci duchovních statků

budou poctivě sloužiti; a na takové zodpovědnosti jsme my též účastni. Na nás je, abychom v našem nejbližším okolí spravovali ušlechtilý statek slova pravdou a slušností, abychom mluvili jen to, co tryská z víry, trpěli jen to, co nese znaky vniterného života — tak, aby naší řeči nechybělo jméno, až Bůh opět sestoupí z nebes, a my budeme Jej volat!

Z němč. přeložil Václav Štěpánovský.

Pro Archy natiskl Jarošlav Goldman a spol. v Praze-Břevňově.

Hendrik Willem

v a n L o o n

UMĚNÍ

**MALÍŘSTVÍ, SOCHAŘSTVÍ, ARCHITEKTURA,
HUDBA A TAK ZVANÁ MENŠÍ UMĚNÍ**

„ . . . bylo napsáno a ilustrováno, aby i prostý čtenář pochopil a ocenil vše, co bylo uděláno od počátku světa až do chvíle, k níž jsme se přiblížili tak těsně, že začínáme ztrácet perspektivu.“

864 strany — 153 jedno- a vícebarevných ilustrací.
Brožované 150 K, váz. 180 K, v polokůži 230 K.

PROHLÉDNĚTE SI U SVÉHO KNIHKUPCE.

Nakladatel Václav Petr, Praha II.,

Ječná ulice číslo 32.

Knihami, které si naráz zamiluje a jichž půvab i praktickou hodnotu především ocení každý opravdový přítel naší krásné přírody, jdou dosavadní svazky sbírky „NAŠE PŘÍRODA V OBRAZECH“.

Sv. 1. Univ. prof. Dr. Fr. A. Novák-K. Svolinský: ROSTLINY I. Váz. výt. K 45.—.

Soubor 158 našich rostlin z nižších poloh seřaděných v pořadí asi tak, jak od jara do podzimu rozkvétají.

Sv. 2. Dr. Jos. Jirsík-K. Svolinský: PTÁCI. Váz. výt. K 36.—.

64 dokonale věrných vyobrazení našich ptáků, s nimiž se v přírodě setkáváme.

Sv. 3. Univ. prof. Dr. Fr. A. Novák-K. Svolinský: HORSKÉ ROSTLINY. Váz. výt. K 42.—.

Soubor 115 druhů našich alpinek, barevně i tvarově nejkrásnějších horských a vysoko-horských druhů.

Sv. 4. Univ. prof. Dr. Fr. A. Novák-K. Svolinský: ROSTLINY, díl 2. Vázaný výtisk K 45.—.

Pokračování I. sv. sbírky, Rostlin, obsahující dalších 115 druhů našich rostlin z nižších poloh.

Obdržíte u každého knihkupce nebo v nakladatelství

„VESMÍR“ v Praze VII., Dobrovského 29.

PRAVÉ KRITICKÉ VYDÁNÍ

MÁCHOVA MÁJE

Východisko bohaté tradice slovesné, slavný Máchů v Máj bude vydán v důkladném kritickém vydání a ve vnitřní úpravě v takových pracích zkušeného básníka Jiřího Karáska ze Lvovic. Byla to věc srdce, která vedla znalce Máchy Jiřího Karáska ze Lvovic, k uspořádání tohoto vydání. Záleželo mu hlavně na tom, aby Máj v jeho úpravě ožil jako báseň dneška pro dnešního čtenáře. Skvostnou tuto knihu, vyzdobenou šesti dřevoryty a iniciálami Jana Hanzla tištěnou na japonském papíru a vázanou do pergamenu, připravuje k prvnímu květnovému vydání nakladatelství Kropáč a Kucharský v Praze II., Spálená ul. 23.

CO NEVIDĚT VYJDE

PAPRSEK, živá čítanka v duchu Florianova Studia. Písničky jsou zřetelně notovány. Zřetelně, neboť jsou rukou kresleny a reprodukovány na zinek. Úpravu naznačil Oldřich Menhart, přihlížeje k účelu tohoto studijního artiklu, jenž bude blíže popsán v Arších a o jehož vhodnosti a potřebě každý se záhy přesvědčí. Obrázky a vyobrazení (schemata, diagramy, fotografické snímky, tabulky atd.) budou reprodukovány na dobrých papírech. Majitelem a vydavatelem je Vilém Opatrný (Praha-Břevnov 406), expedice však je zatím ve Staré Říši, neboť podnik tento zůstává v těsném spojení s Dobrým Dílem. První číslo tiskne knihtiskárna Karla Kryla v Kroměříži, a to 444 výtisků na trojím papíře, ve formátu 21 x 16 cm.

MACHIAVELLI

učitel vládařů

JEDNA Z NEJSLAVNĚJŠÍCH KNIH NA SVĚTĚ

N. MACHIAVELLI: **VLADAŘ** (IL PRINCIPE)

vyšla právě v novém vzorném překladu JAROSLAVA ZAORÁLKA

Toto dílo, tak odsuzované a zavrhované, ale vždy znova čtené a studované, ovlivňující státníky i politické myšlení včera i dnes pomůže vám pochopiti smysl současného dění a porozumíte do značné míry i soudobé politické zákonitosti pomocí drobnohledu, kterým „VLADAŘ“ je. Tuto knihu nemůže nikdo přejíti bez povšimnutí, je základem moderní vědy politické a příkladem politického realismu, který učí, jak politika musí vycházet ze skutečnosti a nikoli z ideologie. Naše doba má ne jeden z příbuzných rysů doby, ve které „učitel vladařů“ žil, a tak více než kdy jindy je jeho klasické dílo aktuální. V Čechách jeho překlad vychází již po třetí. Tentokráte v dokonalém přetlumočení, které autorovu krásnou a čistou řeč i dokonalou uměleckou formu uchovává v celé její jedinečnosti. Úvodní rozsáblá a vyčerpávající studie Dr. Fr. Bauera je dílem sama o sobě. Kreslí portret Machiavelliho na pozadí jeho doby, působení jeho myšlenek během staletí i vliv na myšlení současné. Je to u nás první větší pokus o zhodnocení renesančního genia. Názvy jednotlivých kapitol této studie vystihují nejlépe, o co v ní jde: Stržení pokrytecké masky – Machiavelli spisovatel – Kritika soudí Machiavelliho – Historie a politika – Machiavelliho člověk – Kdo může po něm hodit kamenem? – Machiavelli a soudobý svět atd. Machiavelli, horoucí vlastenec, skvělý stylista a výborný psycholog ve svém plánu zdokonaliti stát a společnost v radách, jak lze stát založiti, udržeti a rozšířiti, vytvořil typ státníka a politické hledisko, jehož nejvyšším cílem a ideou jest stát o sobě, kterému jsou podřízeny všechny hodnoty jiné. „Vladař“ svědčí o hluboké znalosti člověka a společnosti a jeho závěr vyznívá v nadšený patriotismus.

Brož. K 45.-

MUSÍTE SI PŘEČÍST!

Váz. K 60.-

ŽIVOT NICOLA MACHIAVELLIHO UČITELE VLADAŘŮ

Giuseppe Prezzolini, autor tohoto životopisu, zasloužil se o Machiavelliho více než kdo jiný. Strhal ty nesčetné masky, jež slavnému Florentanovi navěsili na tvář jeho přemnozí zlovolní nebo nechápaví komentátoři a ukázal jeho pravou podobu: horoucího vlastence, skvělého stylistu, výborného psychologa a v soukromém životě poctivce, který umřel ve cti a v chudobě. Tolik papíru bylo popsáno nenávistnými útoky na politika a myslitele, že se v této záplavě téměř utopil člověk. - Prezzoliniho Machiavelli to napravuje. Líčí, jak byl v dětství klukovský, v úřadě svědomitý, pilný a poctivý, v manželství jednou věrný, jindy záletný, ve společnosti veselý kumpán a zábavný druh, je tu zkrátka ukázán jako živý člověk v živém prostředí dávných věků. Žije, pije, jí, spí, žertuje, nadává, flámuje, pracuje, trpí nouzi, pohlavkuje nezdárné synky, miluje svou vlast nade všechno atd. Je to celý, zdravý muž a proto pln jak lidské velikosti, tak i lidské ubohosti. Stěží se najde jiný román o jiném slavném muži, psaný s větší vervou a živelnějším smyslem pro humor. Je to práce udělaná s velikým uměním slova, slohem živým a co chvíli dráždícím naši bránci k veselému smíchu.

Čtenář „Vladaře“ jistě sáhne po této knize a obráceně

PŘELOŽIL JAROSLAV ZAORÁLEK Brož. K 33.—, váz. K 48.—

Dodá každý knibkupec

NAKLADATELSTVÍ „ORBIS“ PRAHA XII

Objednávám :

.....N. MACHIAVELLI: VLADAŘ Brož. K 45.—, váz. 60.—

.....G. PREZZOLINI: ŽIVOT MACHIAVELLIHO
Brož. K 33.—, váz. 48.—

Zašlete na dobírku — Zaplatím složným lístkem — Co se nehodí, škrtněte !

.....
Jméno

.....
Přesná adresa

Odstrihněte a pošlete v nezalepené obálce, frankované 30hal. známkou !

58. a 59. archy v říjnu l. Páně 1940 obsahují:

Romano Guardini: <i>Svátek Dušiček</i>	8	<i>Liliputánská hvězda</i>	2
P. H. Bihlmeyer: <i>O sv. Fokasovi</i>		Reynek – Sauvage: <i>Noc pastýřská</i>	2
<i>a jiných</i>	4	H. Löns: <i>Křeček</i>	8
<i>Bedřich Ozanam</i>	4	I. Rüttenauer: <i>K zesvětštění křesťan-</i>	
Vladimír Vokolek: <i>Básník</i>	2	<i>ských pojmů</i>	2
S. Reynková: <i>Listopad</i>	1	A. Stifter: <i>Básně</i>	1
Jesenin: <i>Básně</i>	2	H. Helmingová: <i>Drobné zkušenosti</i>	4
G. Carducci: <i>Touha po domovu</i>	1	<i>H. Melville</i>	4
E. Mörike: <i>Básně</i>	2	A. Ortlof: <i>Stifter, hlasatel skrytého</i>	
H. Stahl: <i>Básně</i>	1	<i>světa</i>	2
E. Dacqué: <i>Duch národů, duch času</i>		Redakční zadina	6
<i>a věda</i>	18	Orientační a obrázky	7

Uspořádal a vydal VILÉM OPATRŇY, Praha-Břevnov 406.

ARCHY vychází desetkrát do roka. Předplatné na rok 1940 je 45 K, pro studenty 30 K. Jednotlivá čísla za 6 K, toto dvojčíslo za 12 K. Tiskem V. Vokolka a syna v Pardubicích a Goldmana na Břevnově. Novinová sazba povolena ředitelstvem pošt a telegrafů v Brně číslo 10013 - IIIa - 1937. Podací úřad Stará Říše.

